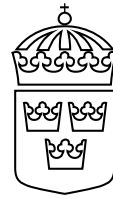

Regeringens proposition 2016/17:188

Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

Prop.
2016/17:188

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 11 maj 2017

Stefan Löfven

Anders Ygeman
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas regeringens funktionshinderspolitik som utgår från Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället.

I propositionen lämnas förslag till ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt. Förslaget är mer renodlat och tydligare inriktat mot funktionshinder än nuvarande mål. Det nya nationella målet ska ersätta de tidigare nationella målen.

Det föreslås vidare en ny inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken som ska ersätta nuvarande inriktning.

I propositionen redovisas ett antal åtgärder som syftar till att bidra till det nationella målet för funktionshinderspolitiken. Åtgärderna sammanfaller med områden där FN:s kommitté om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har lämnat rekommendationer till Sverige. Dessutom ligger förslagen också i linje med mål och delmål inom FN:s Agenda 2030 som refererar till personer med funktionsnedsättning.

För att öka kunskaperna om mänskliga rättigheter och funktionsnedsättning bedömer regeringen att en webbaserad utbildning i mänskliga rättigheter med särskild inriktning på personer med funktionsnedsättning bör tas fram och genomföras. Utbildningen bör riktas till anställda i verksamheter inom kommun och landsting.

Vidare gör regeringen bedömningen att 13 miljoner kronor bör avsättas för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom landsting och

Prop. 2016/17:188 kommuner. Ett särskilt uppdrag om detta bör ges till Myndigheten för delaktighet.

I propositionen aviserar regeringen en kommande utredning. Utredningen bör ges i uppdrag att se över styrningen av funktionshinderspolitiken.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Ärendet och dess beredning	6
3	Bakgrund.....	6
3.1	En funktionshinderspolitik för ett Sverige som håller ihop.....	6
3.2	Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken	7
3.3	En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016	8
3.4	Utvärdering och analys av strategin	9
4	Mänskliga rättigheter och personer med funktionsnedsättning	14
4.1	FN:s konventioner om mänskliga rättigheter	14
4.2	FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	15
4.2.1	Konventionens allmänna principer	15
4.2.2	Sveriges rapportering till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	17
4.3	FN:s Agenda 2030.....	18
4.3.1	Agendans mål och personer med funktionsnedsättning.....	18
4.4	Europeiska unionen (EU)	20
4.5	Europarådet	21
4.6	Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter	21
5	Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken	22
5.1	Nationellt mål	22
5.2	Ny inriktning för arbetet	26
6	En stabil och långsiktig styrning av funktionshinderspolitiken.....	30
7	Åtgärder inom prioriterade områden.....	34
7.1	Arbetsmarknad	34
7.1.1	Vidtagna åtgärder	35
7.1.2	Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga	38
7.1.3	Samspelet mellan arbetsmarknadspolitiken och aktivitetssättningen	39
7.1.4	Flexiblare insatser (exempelvis flexjobb) för att förbättra möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få behålla ett arbete	40
7.2	Utbildning.....	40
7.2.1	Vidtagna åtgärder	41
7.2.2	Tillgängliga lärmiljöer	47

	7.2.3	Övergång från gymnasiesärskola till arbetsliv	48
	7.2.4	Stöd till föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar	49
	7.2.5	Kunskapsspridning av goda exempel inom högskola och universitet	50
7.3	It-politiken		51
	7.3.1	Vidtagna åtgärder	51
	7.3.2	Ökad kunskap om användarnas behov på it-området	52
	7.3.3	Ökade kunskaper om hur jämställdhetspolitiska mål uppfylls	53
7.4	Transporter		54
	7.4.1	Vidtagna åtgärder	55
	7.4.2	Uppdrag om kvalitet i färdtjänsten	56
	7.4.3	Uppdrag om tillgänglighet och användbarhet inom transportsystemet	59
7.5	Diskriminering		61
7.6	Boende i gruppboende eller i bostad med särskild service enligt LSS		62
7.7	Bebyggd miljö och samhällsplanering		63
	7.7.1	Översyn av reglerna för enkelt avhjälpna hinder 64	
	7.7.2	Översiktsplanering och funktionshinder	65
7.8	Sveriges Domstolar		66
7.9	Upphandling		67
7.10	Barn med funktionsnedsättning		68
7.11	Åtgärder för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning		70
7.12	Hälsa		71
	7.12.1	Vidtagna åtgärder	71
8	Åtgärder med anledning av rekommendationer från FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning		72
9	Förberedelser för ett nytt styr- och uppföljningssystem		77
10	Ökade kunskaper om mänskliga rättigheter och funktionshinder i kommuner och landsting		80
11	Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken		83
12	Konsekvenser av förslagen		85
Bilaga 1	Sammanfattning av rapporten En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle		88
Bilaga 2	Sammanfattning av rapporten Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016		89
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser		90
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 maj 2017		92

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (avsnitt 5.1 och 5.2).

2 Ärendet och dess beredning

Regeringen gav i december 2011 Handisam, numera Myndigheten för delaktighet (MFD), i uppdrag att utveckla ett sammanhållet system för att beskriva, följa upp och analysera utvecklingen och genomslaget av funktionshinderspolitiken (S2011/11074/FST). Uppföljningen skulle göras med utgångspunkt i de mål och insatser som har beslutats i En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016 (dnr S2011/5905/FST). Redovisningen skulle också kunna utgöra underlag för regeringens rapportering av efterlevnaden av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten skulle senast den 30 juni 2016 inkomma till Regeringskansliet (Socialdepartementet) med en samlad utvärdering och analys av utvecklingen av funktionshinderspolitiken i förhållande till inriktningsmålen och de nationella målen för funktionshinderspolitiken.

MFD lämnade den 30 juni 2016 rapporten *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016 – Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken* (dnr 2015:0228). En sammanfattning av rapporten finns i *bilaga 1*.

Regeringen gav i maj 2015 MFD i uppdrag att ta fram ett förslag på hur funktionshinderspolitiken kunde bli mer effektiv och systematisk vad gäller såväl genomförande som uppföljning. Uppdraget innebar vidare att MFD skulle ta fram ett förslag på inriktningen på arbetet inom funktionshindersområdet framöver. Förslag skulle tas fram och redovisas med syfte att kunna utgöra beredningsunderlag för regeringens överväganden inom funktionshinderspolitiken efter 2016. Uppdraget skulle redovisas senast den 30 juni 2016 till Regeringskansliet (Socialdepartementet).

MFD lämnade den 30 juni 2016 som redovisning av sitt uppdrag rapporten *En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle – MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet* (dnr 2016:0115). En sammanfattning av rapporten finns i *bilaga 2*. Rapporten har remissbehandlats. I *bilaga 3* finns en förteckning över remissinstanserna. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2016/04598/FST).

3 Bakgrund

3.1 En funktionshinderspolitik för ett Sverige som håller ihop

I regeringsförklaringen 2016 tydliggörs regeringens ambitioner att Sverige ska utvecklas genom samhällsbygge och samarbete.

Sverige ska vara ett land som håller ihop. En ny funktionshinderspolitik ska presenteras som bidrar till denna utveckling.

Med detta som grund tar regeringen i denna proposition det första steget mot en ny mer effektiv, systematisk och långsiktig hållbar

funktionshinderspolitik vad gäller såväl inriktning som genomförande och uppföljning. Regeringens funktionshinderspolitik utgår från Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter vilket genomsyrar de överväganden och förslag som lämnas. Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande om människors lika värde ska respekteras. Att förebygga uppkomsten av all form av diskriminering är därför en viktig del i arbetet för delaktighet och jämlikhet.

Sverige styrs av en feministisk regering. Jämställdhet behöver bli en tydligare del av funktionshinderspolitiken. Att utjämna skillnader i levnadsvillkor mellan flickor och kvinnor samt pojkar och män med funktionsnedsättning är prioriterat. Det är också angeläget att tydliggöra barns rättigheter i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning. Barn är rättighetsinnehavare enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och deras bästa ska vara i centrum i alla åtgärder som rör dem.

Människors individuella förutsättningar och behov är också en grundläggande utgångspunkt i arbetet för en socialt hållbar utveckling. De mål som har beslutats inom ramen för FN:s Agenda 2030, vilka bl.a. syftar till att förverkliga mänskliga rättigheter för alla, utgör en viktig del i arbetet.

När vi bygger samhället smart och hållbart ska hela befolkningens behov och förutsättningar beaktas.

Vidare måste ansvars- och finansieringsprincipen tydligt gälla. Varje sektor i samhället har ansvar för att funktionshinderspolitiken genomförs. Det är hela samhällets ansvar att se till att inte människor exkluderas och att alla människors kompetens kan tas tillvara.

Den svenska modellen är grunden när samhällsbygget och moderniseringen av vårt land nu fortsätter. Sverige ska hålla ihop.

3.2 Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken

Grunden för dagens funktionshinderspolitik lades i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken: Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Utgångspunkten i denna plan är att samhället ska utformas så att alla medborgare har möjlighet till delaktighet och inflytande. Det är hela samhällets angelägenhet att alla kan vara delaktiga och medverka i utvecklingen. Genom handlingsplanen betonades att detta kräver att hinder för delaktighet undanröjs. Handlingsplanen beskriver ett perspektivskifte. I stället för att fokusera på personers egenskaper och förmågor så riktas fokus mot samhällets förmåga att undanröja hinder för delaktighet (skr. 2009/10:156).

Genom den tidigare nämnda propositionen beslutades år 2000 de nationella målen och inriktningen för handikappolitiken (prop.

Prop. 2016/17:188 1999/2000:79 sid. 23, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). De nationella målen är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det handikappolitiska arbetet ska inriktas särskilt på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

3.3 En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016

Regeringen beslutade år 2010 om uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt (skr. 2009/10:166). I denna skrivelse tydliggjordes att målen och inriktningen för funktionshinderspolitiken skulle ligga fast. Av skrivelsen framgår att de nationella målen ständigt är aktuella och att de inte har någon bortre tidsgräns. Inriktningen för arbetet skulle även fortsättningsvis vara att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering samt att skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Regeringen gjorde bedömningen att en strategi för de kommande fem åren skulle utformas. De övergripande målen och inriktningsmålen skulle brytas ned i uppföljningsbara delmål. Strategin skulle bestå av dessa delmål samt av en struktur för uppföljning.

Regeringen beslutade år 2011 om en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016 (dnr S2011/5905/FST). Syftet med strategin var att presentera politikens inriktning med konkreta mål för samhällets insatser samt hur resultatet skulle följas upp under de kommande fem åren. Under åren 2011–2016 har således funktionshinderspolitiken genomförts i enlighet med en av regeringen beslutad strategi. För att förtydliga de funktionshinderspolitiska målen har inriktningsmål fastställts inom följande nio prioriterade områden:

1. arbetsmarknadspolitik,
2. socialpolitiken,
3. utbildningspolitiken,
4. transportpolitiken,
5. it-politiken,
6. området för ökad fysisk tillgänglighet,
7. rättsväsendet,
8. folkhälsopolitiken, och
9. kultur, medie- och idrottsområdet.

Med utgångspunkt från dessa inriktningsmål har ett tjugotal strategiska myndigheter arbetat utifrån ett antal delmål för 2011–2016 inom sina respektive verksamhetsområden. Myndigheterna har årligen redovisat hur arbetet fortskrider till regeringen och till Myndigheten för delaktighet.

3.4 Utvärdering och analys av strategin

Tillgängligheten och delaktigheten har ökat inom flera områden

I Budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9) lämnas en redogörelse för utvecklingen av funktionshinderspolitiken. Redogörelsen utgår ifrån Myndigheten för delaktighets (MFD) samlade utvärdering och analys av arbetet med strategin och utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning (S2011/11074/FST). Av redogörelsen i propositionen framgår bl.a. att myndigheter och kommuner genomför många insatser och åtgärder för att öka tillgängligheten och delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning. Det framgår bl.a. att den största utvecklingen kan ses inom transportområdet och inom medier och film. Tillgängligheten och användbarheten har utvecklats inom flera delar av transportsystemet. Andelen fordon i kollektivtrafiken med rullstolsplats, audiovisuellt hållplatsutrop och ramp/lift har ökat från 71 procent 2013 till 77 procent 2016.

Tillgängligheten inom medier har förbättrats och allt fler tv-program görs tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar. Mellan åren 2014 och 2015 fördubblades antalet timmar teckenspråkstolkade tv-program på Sveriges Television och andelen timmar syntolkade tv-program ökade med nästan 50 procent. Genom lanseringen av en applikation för smarta telefoner har tillgången till syntolkad film på bio väsentligt ökat under 2015.

Vidare samråder fler kommuner med funktionshindersorganisationer i utbildningsfrågor och fler kommuner använder FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i arbetet med att öka tillgängligheten och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. Även andelen kommuner som ställer krav på tillgänglighet i offentliga upphandlingar ökar.

Kommunerna och de regionala kollektivtrafikmyndigheternas arbete med tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning sker i ungefär lika stor utsträckning 2016 som 2015 och 2014. Under strategiperioden 2011–2016 har tillgängligheten och användbarheten ökat inom transportsystemet.

En stor del av strategins inriktningsmål för de nio prioriterade områdena har utvecklats i positiv riktning under strategiperioden. För många inriktningsmål saknas dock tillräcklig effektmätning för att kunna bedöma måluppfyllelsen.

MFD:s analys av de strategiska myndigheternas arbete visar att 43 procent av strategins delmål har uppnåtts under perioden 2011–2016.

Levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning har under strategiperioden 2011–2016 blivit bättre, bl.a. har utbildningsnivån ökat. MFD:s uppföljning visar dock att personer med funktionsnedsättning som grupp har generellt sett sämre levnadsvillkor och sämre möjligheter att delta i samhällslivet än övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning har genomgående sämre levnadsvillkor än män med funktionsnedsättning.

De ekonomiska förutsättningarna för gruppen personer med funktionsnedsättning är sämre än för övriga befolkningen. I Folkhälsomyndighetens undersökning Hälsa på lika villkor (2016) framkommer att bland personer med funktionsnedsättning är det 28 procent som saknar kontantmarginal. Motsvarande andel för övriga befolkningen är 14 procent. Att sakna kontantmarginal innebär att man inom en månad inte skulle klara av att betala en oväntad utgift på 10 000 kronor utan att låna eller be om hjälp. Kvinnor med funktionsnedsättning saknar i högre grad en kontantmarginal än män med funktionsnedsättning.

Aktivitet ersättning beviljas unga försäkrade som har en långvarigt nedsatt arbetsförmåga och vid förlängd skolgång på grund av funktionshinder. För aktivitet ersättningen har ett högt nybeviljande i kombination med relativt lågt utflöde medfört att antalet personer med denna ersättning har ökat allt sedan förmånen infördes 2003. I december 2016 hade närmare 39 000 kvinnor och män aktivitet ersättning. Av dessa var strax över 18 000 kvinnor och närmare 21 000 män.

Utbildning

Personer med funktionsnedsättning har lägre utbildningsnivå än övriga befolkningen. Utbildningsnivån bland personer med funktionsnedsättning har successivt ökat sedan 2000. Bland personer med funktionsnedsättning har 32 procent eftergymnasial utbildning jämfört med 44 procent i övriga befolkningen. Skillnaden i detta avseende mellan personer med och utan funktionsnedsättning har minskat något under strategiperioden 2011–2016.

Kvinnor har högre utbildningsnivå än män såväl bland personer med funktionsnedsättning som i övriga befolkningen. Fler pojkar än flickor går i grund- och gymnasieskolan.

Skolmyndigheterna har i sin slutrapportering av strategiarbetet uppmärksammat skolors arbete med att undanröja hinder för tillgänglighet för barn och elever med funktionsnedsättning. Enligt skolmyndigheternas bedömning är det utifrån redovisad statistik inte möjligt att utläsa om resultatet av detta arbete har förändrats under strategiperioden 2011–2016.

Arbete

Av personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga är 62 procent i arbetskraften 2015, jämfört med 84 procent av befolkningen totalt.

Män med funktionsnedsättning yrkesarbetar i något större utsträckning än kvinnor med funktionsnedsättning och deras inkomster är också högre än kvinnors. Vid en jämförelse med befolkningen som helhet vad gäller

andelen som yrkesarbetar, är dessa könsskillnader större bland personer med funktionsnedsättning.

Enligt Statistiska centralbyråns undersökning av situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning har 62 procent av personer med funktionsnedsättning (med och utan nedsatt arbetsförmåga) sysselsättning jämfört med 78 procent av befolkningen totalt. Bland personer med funktionsnedsättning som uppger att de har en nedsatt arbetsförmåga har 54 procent sysselsättning. För de som inte uppger sig ha en nedsatt arbetsförmåga finns ingen skillnad i sysselsättningsgrad jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Det finns inte några signifikanta skillnader mellan kvinnor och män i detta avseende.

Arbetslösheten för dem som uppger att de har nedsatt arbetsförmåga är högre än för befolkningen i övrigt. Arbetslösheten uppgick 2015 till 13 procent.

Behov av anpassning av arbetsförhållanden i form av lokalanpassning, arbetstid och arbetstempo uppges oftare hos sysselsatta kvinnor än män med funktionsnedsättning.

Färre kvinnor jämfört med män med funktionsnedsättning har en tillsvidareanställning, vilket avspeglar könsskillnaderna i övriga befolkningen. Betydligt fler kvinnor än män med funktionsnedsättning arbetar också deltid.

Politisk delaktighet

En samlad bild av förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning när det gäller att vara delaktiga i demokratin redovisas i betänkandet Låt fler forma framtiden (SOU 2016:5). Där framgår att personer med funktionsnedsättning är mindre delaktiga i demokratin än övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning är t.ex. underrepresenterade i de folkvalda församlingarna och röstar i något lägre utsträckning i de allmänna valen än personer utan funktionsnedsättning.

Statistiska centralbyråns analyser visar att 20 procent av de folkvalda i kommunfullmäktige 2014 har en funktionsnedsättning. Andelen av befolkningen i åldersgruppen 16–64 år som har en funktionsnedsättning är 26 procent 2012.

Sett till hela den röstberättigade befolkningen var valdeltagandet i riksdagsvalet 2014 marginellt högre (1 procentenhet) bland kvinnor än bland män. Valdeltagandet var lägre bland kvinnor med funktionsnedsättning jämfört med övriga kvinnor i befolkningen. En sådan skillnad kan inte konstateras bland männen.

En något större andel av personer med funktionsnedsättning (6 procent) är medlemmar i politiskt parti än övriga befolkningen (5 procent). En lägre andel kvinnor än män med funktionsnedsättning är medlemmar i politiska partier.

Hälsa

Personer med funktionsnedsättning skattar sin hälsa som sämre än övriga befolkningen. Bland personer med funktionsnedsättning anger 45 procent att deras hälsa är bra eller mycket bra jämfört med 82 procent i övriga befolkningen. Bland personer med funktionsnedsättning har andelen som upplever bra eller mycket bra hälsa ökat med omkring fyra procent-

Prop. 2016/17:188 enheter från 2010/2011 till 2014/2015 medan det inte skett någon signifikant förändring bland övriga befolkningen (Nationell folkhälsoenkät: Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten, 2015). Enligt rapporten Onödigt ohälsa (Folkhälsoinstitutet, 2008) kan en stor del av ohälsan förklaras med andra faktorer än funktionsnedsättning. Ohälsan beror i stället bl.a. på faktorer som brist på inflytande, ekonomisk otrygghet, diskriminering och bristande tillgänglighet. Kvinnor med funktionsnedsättning skattar sin hälsa som allra sämst. Bland barn med funktionsnedsättning upplever runt 86 procent att deras hälsa är bra eller mycket bra jämfört med runt 93 procent bland övriga barn enligt rapporten Skolbarns hälsovanor 2013/2014 (Folkhälsomyndigheten, 2015). Vidare kan nämnas att det är relativt stora skillnader i hälsan hos olika grupper i befolkningen. I detta sammanhang kan nämnas att bl.a. nationella minoriteter, det samiska folket, personer med utländsk bakgrund, homosexuella, bisexuella, transpersoner samt personer med funktionsnedsättning och med psykisk ohälsa skattar sin hälsa som sämre än befolkningen i stort (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9, avsnitt 5.4.2).

Våld mot personer med funktionsnedsättning

Det är vanligare att personer med funktionsnedsättning uppger att de utsatts för våld jämfört med personer i övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning uppger i högre utsträckning att de blir utsatta för våld i egen eller annans bostad. Kvinnor med funktionsnedsättning tycks utsättas för hot och våld av personer de har nära relationer till, inte sällan i form av en partner, familjemedlem eller vårdare.

Av rapporten Respekt - Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd (Barnombudsmannen, 2016), framgår att barn med funktionsnedsättning oftare utsätts för kränkningar och trakasserier än andra barn.

Fritid

Även vad gäller fritid finns skillnader i delaktighet. Pojkar med funktionsnedsättning tränar i mindre utsträckning än pojkar utan funktionsnedsättning. Flickor tränar i samma utsträckning oavsett om de har funktionsnedsättning eller ej. Många personer med funktionsnedsättning uppger i undersökningar som MFD har gjort att de på olika sätt hindras från att idrotta eller motionera. Omkring 2 av 10 personer med funktionsnedsättning har känt sig diskriminerade i samband med att de har idrottat eller motionerat.

Personer med funktionsnedsättning har ett lägre socialt deltagande än den övriga befolkningen. 34 procent går sällan eller aldrig på aktiviteter som bio, studiecirkel, demonstrationer eller privata fester, jämfört med 15 procent av den övriga befolkningen.

Tillgänglighet och delaktighet i kommunerna

MFD genomför sedan 2014 en årlig uppföljning av hur kommuner och regionala kollektivtrafikmyndigheter arbetar med tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Indikatorerna har utvecklats med utgångspunkt i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s Högkommissariat för mänskliga rättigheters indikatorstruktur för uppföljning av mänskliga rättigheter på

nationell nivå. Syftet är att följa arbetet på struktur-, process- och resultatnivå. Kommunuppföljningen består av 95 indikatorer som gemensamt följer upp dessa olika nivåer inom olika samhällsområden.

Resultaten från kommunuppföljningen 2016 visar att Sveriges kommuner och regionala kollektivtrafikmyndigheter arbetar med tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ungefär lika stor utsträckning som året innan. Inom områdena arbetsmarknad, idrott, kultur, fysisk tillgänglighet och transport har kommunernas och kollektivtrafikmyndigheternas arbete förstärkts jämfört med 2015. Inom utbildningsområdet har det inte skett någon förändring. Resultaten kan variera i högre grad för enskilda indikatorer.

Spridningen mellan kommunerna är emellertid stor. Förutsättningarna för delaktighet ser olika ut i olika delar av landet och det finns tydliga resultatskillnader mellan de olika kommungrupperna. Kommungrupperna är indelade i storstäder, förortsstäder till storstäder, större städer, pendlingskommuner, turism- och besöksnäringkommuner, varuproducerande kommuner, glesbygdskommuner, kommuner i tätbefolkad region och kommuner i glesbefolkad region.

Kommungruppen storstäder har betydligt högre resultat avseende tillgänglighet och delaktighet än övriga kommungrupper. Andra kommungrupper med högt resultat är större städer, kommuner i glesbefolkad region och förortskommuner till storstäder.

Enligt MFD uppvisar kommuner som arbetar effektivt på den strukturella nivån bättre resultat än kommuner som inte arbetar på detta sätt.

Tillgänglighetsarbetet i staten

MFD:s uppföljning 2016 av förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken (Så tillgänglig är staten, 2016) visar att myndigheter har en något negativ utveckling inom flera områden jämfört med föregående år. Färre myndigheter uppger exempelvis att de har genomfört inventeringar av exempelvis lokaler, skriftlig information och kommunikation. Det finns variationer på flera områden som delvis kan förklaras av bortfall och att fler myndigheter deltar i undersökningen än föregående år (274 jämfört med 257). Det finns variationer i myndigheternas resultat från år till år vilket, enligt MFD, kan tyda på att det inte finns ett systematiskt arbete utifrån ett funktionshindersperspektiv och att det inte är integrerat i myndigheternas verksamheter. I vissa delar går det att se en negativ utveckling över tid. Bland annat har det sedan 2011 skett en negativ utveckling vad gäller antalet myndigheter som har handlingsplaner eller som har utsett en samordnare.

Sammanfattningsvis anger närmare 68 procent av myndigheterna att de har en handlingsplan för sitt tillgänglighetsarbete och 62 procent av myndigheterna har utsett en samordnare. Tillgänglighetsinventeringar sker främst av myndighetens lokaler (88 procent). 78 procent av myndigheterna har åtgärdat sina personalutrymmen och 81 procent har vidtagit särskilda åtgärder för anställning. 46 procent av myndigheterna har vidtagit generella åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna söka arbete. De strategiska myndigheterna inkluderar funktionshindersperspektivet i större utsträckning än andra myndigheter i verk-

Prop. 2016/17:188 samheten. Även museer och domstolar visar en positiv utveckling enligt MFD. Myndigheterna har över tid blivit bättre på att tillgängliggöra sina webbplatser. 77 procent inventerar dessa ur ett tillgänglighetsperspektiv. Fortfarande är det dock relativt få myndigheter som inventerar den skriftliga informationen.

Det är 83 myndigheter som enligt MFD:s uppföljning uppvisar negativ utveckling när det kommer till den grundläggande tillgängligheten jämfört med föregående år. För 120 myndigheter har utvecklingen avstannat medan 80 myndigheter har förbättrat sitt arbete.

Regeringen ser allvarligt på att myndigheternas tillgänglighetsarbete i vissa delar har en negativ utveckling och har för avsikt att följa denna utveckling noggrant.

4 Mänskliga rättigheter och personer med funktionsnedsättning

4.1 FN:s konventioner om mänskliga rättigheter

Det internationella arbetet för mänskliga rättigheter tar sin utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. De rättigheter som inryms i förklaringen har senare förts in och vidareutvecklats i ett antal konventioner som är bindande för de anslutna staterna. Följande redogörelse omfattar enbart de konventioner som Sverige har anslutit sig till.

År 1966 antogs dels en internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter med tillhörande fakultativt protokoll om enskild klagorätt. Till konventionen antogs ett fakultativt protokoll 1989 syftande till dödsstraffets avskaffande. Dessutom antogs 1966 en internationell konvention om ekonomiska sociala och kulturella rättigheter.

År 1984 antogs en konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Den följdes 2002 av ett fakultativt protokoll.

En internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering antogs 1965 och en konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor 1979. Den senare konventionen följdes av ett fakultativt protokoll 1999.

En konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs 1989 och följdes år 2000 av två fakultativa protokoll, det ena angående barns indragning i väpnade konflikter och det andra angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll antogs 2006.

Sverige har anslutit sig till en majoritet av de centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter och rapporterar regelbundet till FN om det nationella arbetet för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna.

Sverige ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll 2008. Det fakultativa protokollet innebär att den enskilde har möjlighet att klaga till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning om den enskilde anser att dennes rättigheter är kränkta. Konventionen trädde i kraft 2009 för Sveriges del. Konventionen är en av de centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter. Den skapar inte i sig några nya rättigheter utan tydliggör mänskliga rättigheter i relation till personer med funktionsnedsättning. Dess syfte är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

Konventionen berör alla samhällsområden och delar i en människas liv. Den utredning som föregick ratificeringen ansåg att konventionen under lång tid framöver kommer att kunna göra tjänst som riktlinje och måldokument i arbetet för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning i Sverige (Ds 2008:23). Genom strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016 angav regeringen att konventionen ska ses som ett betydelsefullt instrument i genomförandet av funktionshinderspolitiken och Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter (avsnitt 3.3).

4.2.1 Konventionens allmänna principer

De allmänna principerna (artikel 3) i konventionen slår fast de grundläggande principer som är nödvändiga att beakta för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter och ha samma möjligheter till full delaktighet i samhället. De anses vara viktiga för att förstå och kunna genomföra alla de rättigheter som slås fast i konventionen. Några av dem ses också som en rättighet i sig och slås fast i egna rättighetsartiklar i konventionen. FN:s Högkommissariat för mänskliga rättigheter, som enligt sitt mandat ska förebygga kränkningar av och tillse respekt för mänskliga rättigheter samt samordna FN:s verksamhet på området, har beskrivit innehållet i principerna för ytterligare förståelse och vägledning i genomförandet (*OHCHR, The Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Training Guide No 19, 2014*). Nedan följer en kort beskrivning av dessa principer.

Principen om respekt för inneboende värde

Principen om respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende, refererar till värdet hos varje person. När värdet hos varje person med funktionsnedsättning respekteras så värderas också deras erfarenheter och synpunkter av samhället. Individuellt självbestämmande handlar om att ha makt över sitt eget liv och frihet att göra egna val. Personer med funktionsnedsättning ska så långt som möjligt kunna fatta egna livsval, utsättas för ett minimum av inskränkningar i sitt privatliv samt kunna fatta egna beslut, med adekvat stöd om det så krävs.

Principen om respekt för olikheter och erkännande av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten, innebär att oavsett olikheter mellan människor så har alla samma värde och rättigheter. I förhållande till frågan om funktionsnedsättning innebär principen att personer med funktionsnedsättning är fullvärdiga medborgare som inte bör förminska utifrån sin funktionsförmåga. Principen handlar också om mångfald i termer av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och ålder. Endast genom att beakta att individer är olika kan den mänskliga mångfalden respekteras.

Principen om icke-diskriminering

Principen om icke-diskriminering är central i FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Den har sin utgångspunkt i den grundläggande principen om alla människors lika värde och rättigheter. Principen om icke-diskriminering omfattar både förbudet mot diskriminering genom ett effektivt rättsligt skydd mot diskriminering och skyldigheten att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering genom att vidta ändamålsenliga åtgärder.

Principen om jämlika möjligheter

Den grundläggande principen om jämlika möjligheter är starkt kopplad till icke-diskriminering. Den refererar till en situation där samhället och miljön är tillgängliggjord för alla, inklusive personer med funktionsnedsättning. Jämlika möjligheter innebär inte alltid att exakt samma förutsättningar ges till alla eftersom likabehandling ibland kan leda till ojämlikheter. Snarare erkänner den människors olikheter och säkerställer trots dessa olikheter att alla har samma möjligheter att åtnjuta sina rättigheter.

Principen om tillgänglighet

Principen om tillgänglighet innebär att alla barriärer som hindrar det effektiva åtnjutandet av mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska monteras ned. Tillgänglighet möjliggör för personer med funktionsnedsättning att kunna leva oberoende och självständigt samt att delta fullt och jämlikt i samhället.

Principen om fullt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället

Denna princip innebär att samhället både i sina allmänna och privata delar är organiserat så att alla människor har möjlighet att vara fullt delaktiga. Vidare betyder det att samhället och relevanta aktörer ser värdet hos personer med funktionsnedsättning och erkänner dem som jämlika deltagare, exempelvis i alla processer där beslut fattas som rör deras liv. Delaktighet går längre än konsultation och inkluderar meningsfull involvering i aktiviteter och beslutsfattande processer samt möjlighet att göra sin röst hörd. Delaktighet innebär även att kunna påverka och att klaga när detta nekas personer med funktionsnedsättning. Inkludering kräver en fysiskt och socialt tillgänglig och hinderfri miljö.

Principen om jämställdhet mellan kvinnor och män innebär att samma rättigheter uttryckligen gäller för kvinnor och män på jämlika villkor. Nödvändiga åtgärder ska vidtas för att säkerställa att kvinnor har samma möjlighet att åtnjuta sina rättigheter. Ett jämställdhetsperspektiv som synliggör kvinnor och flickor med funktionsnedsättning och deras rättigheter bör tydligt framgå i alla åtgärder som berör dem.

Principen om respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för deras rätt att bevara sin identitet

Detta är en princip som kommer från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Principen ska stödja den process som möjliggör barns mognad, självbestämmande och förmåga att uttrycka sig själv. Genom denna process tillägnar sig barn löpande kunskap, kompetens och förståelse, även om sina rättigheter. Deras deltagande i beslutsprocesser som påverkar dem, inklusive deras rätt att bevara sin identitet ska expandera över tid i takt med denna utveckling. Barnets rättigheter i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning bör tydligt framgå.

4.2.2 Sveriges rapportering till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Regeringen lämnade i januari 2011 den första rapporten till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Kommittén har till uppgift att granska konventionsstaternas rapporter gällande efterlevnaden av konventionen. I rapporten beskrivs hur mänskliga rättigheter främjas och skyddas i Sverige med fokus på personer med funktionsnedsättning. I rapporten redogör regeringen för det rättsliga skyddet, åtgärder som har vidtagits och för de utmaningar som identifierats i regeringens genomgång av svenska förhållanden inför tillträdet. Varje rapport granskas av kommittén. Sveriges rapport har tagits upp för granskning i dialog med kommittén vid kommitténs elfte session den 31 mars till den 1 april 2014.

Efter genomförd dialog beslutade kommittén om sina sammanfattande slutsatser (Concluding observations) till Sverige (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD/C/SWE/CO/1). Kommittén har uppmanat Sverige att sprida dessa sammanfattande slutsatser brett till bl.a. regering, riksdag, rättsväsendet, den lokala och regionala nivån, civilsamhället och till media.

Kommittén uppmanade vidare Sverige att lämna sin kombinerade andra och tredje rapport till kommittén senast den 15 januari 2019 och i denna rapport redogöra för genomförandet av kommitténs rekommendationer. Kommittén underströk vikten av att det civila samhället involveras när rapporten till kommittén ska tas fram.

Regeringen har i Budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utgiftsområde 9) angett att den ser genomförandet av funktionshinderspolitiken i Sverige som en del av arbetet med att efterleva konventionen. De rekommendationer som kommittén lämnat har därmed utgjort ett

4.3 FN:s Agenda 2030

I september 2015 antog världssamfundet 17 globala mål och Agenda 2030 för hållbar utveckling (Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development). Tillsammans med klimatavtalet från Paris och slutdokumentet från konferensen om utvecklingsfinansiering (Addis Ababa Action Agenda) utgör agendan en ny global och gemensam utgångspunkt för arbetet med hållbar utveckling och fattigdomsminskning. Sverige ska vara ledande i genomförandet (regeringsförklaringen 2016).

För genomförandet i Sverige har en delegation (dir. 2016:18) inrättats för att stödja och stimulera arbetet med Agenda 2030 nationellt. I uppdraget ingår att senast till den 31 maj 2017 lämna ett förslag till en övergripande handlingsplan för Sveriges genomförande av agendan (dir. 2017:8). Delegationen ska även förankra och stödja genomförandet av agendan genom dialog med kommuner, myndigheter, den privata sektorn, arbetsmarknadens parter, civilsamhällesorganisationer, forskarsamhället, ungdomsorganisationer och andra relevanta aktörer. Regeringen har även gett 86 myndigheter i uppdrag att kartlägga och redovisa hur deras verksamheter bidrar till Sveriges möjligheter att uppnå de globala målen för hållbar utveckling (Fi2016/01355/SFÖ). Uppdraget återrapporterades den 31 augusti 2016.

De globala målen och Agenda 2030 utgör dessutom ett värdefullt ramverk för ett utökat internationellt samarbete. Sveriges samlade utrikespolitik kommer att bidra till att Agenda 2030 genomförs och att de globala målen kan nås (skr. 2015/16:182). Agendan ligger även till grund för det policyramverk som beskriver inriktningen för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd som regeringen presenterade under 2016 (skr. 2016/17:60).

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har i sina rekommendationer till Sverige i maj 2014 (CRPD/C/SWE/CO1) framfört att den lovordar konventionsstaten (Sverige) för att ha antagit både ett integrerande förhållningssätt och en tvåspårsstrategi till inkludering av funktionsnedsättning i det internationella utvecklingsarbetet och uppmanar konventionsstaten att dela med sig av sina goda exempel till medlemsstater, FN-organ och andra berörda parter.

4.3.1 Agendans mål och personer med funktionsnedsättning

FN:s Agenda 2030 omfattar 17 mål för hållbar utveckling och 169 delmål. Dessa mål och delmål syftar till att bygga vidare på millennieutvecklingsmålen och slutföra det som inte uppnåddes genom dessa. Målen syftar bl.a. till att förverkliga alla människors mänskliga rättigheter och att uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor. De är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimen-

sionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och miljömässiga. Målen och delmålen kommer att stimulera till handling under de kommande 15 åren på områden av avgörande betydelse för mänskligheten och planeten. Den nya agendan bekräftar betydelsen av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och andra internationella instrument om mänskliga rättigheter och internationell rätt. I agendan betonas alla staters ansvar att respektera, skydda, främja mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla, utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt, i enlighet med Förenta nationernas stadga (Svensk översättning av FN:s Transforming our World: The 2030 Agenda for sustainable development, Regeringskansliet).

Delmålen i Agenda 2030 pekar tydligt ut ett antal områden där insatser för personer med funktionsnedsättning särskilt behövs. Det gäller områden som t.ex. utbildning, arbetsmarknad, minskad ojämlikhet, tillgänglighet till transportsystem samt tillgång till offentliga miljöer. Dessa områden inklusive mål och delmål sammanfaller till stor del med de perspektiv som denna proposition utgår ifrån och som anges i avsnitt 3.1 och de prioriterade områden som återfinns i avsnitt 7. För ett flertal mål finns dessutom särskilda referenser avseende personer med funktionsnedsättning. Mål 4 är att en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande ska säkerställas för alla. Under detta mål återfinns delmål 4.5 som är att senast 2030 ska skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet avskaffas och att lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning ska säkerställas på alla nivåer för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning, ursprungsfolk och barn som lever under utsatta förhållanden. Vidare är delmål 4 a att föräldrautbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning ska byggas, samt att hänsyn ska tas till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuda en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla. Mål 8 är att verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Delmål 8.5 är att senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete. Även inom mål 10 som är att minska ojämlikheten inom och mellan länder återfinns referens till personer med funktionsnedsättning. Delmål 10.2 är att till 2030 möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet. Dessutom kan nämnas mål 11 som är att städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara. Inom detta mål ryms två delmål med tydlig referens till personer med funktionsnedsättning, nämligen mål 11.2 och 11.7. Delmål 11.2 är att senast 2030 tillhandahålla tillgång till säkra, ekonomiskt överkomliga, tillgängliga och hållbara transportsystem för alla. Det innebär att vägtrafiksäkerheten ska förbättras, särskilt genom att bygga ut kollektivtrafiken, med särskild uppmärksamhet på behoven hos människor i

Prop. 2016/17:188 utsatta situationer, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning samt äldre personer. Delmål 11.7 är att senast 2030 tillhandahålla universell tillgång till säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Delmål 16.2 är att eliminera alla former av våld mot barn inklusive barn med funktionsnedsättningar.

De mål som har beslutats inom ramen för FN:s Agenda 2030 utgör härmed en viktig del i arbetet med funktionshinderspolitiken.

Agendan har också en tydlig jämställdhetsdimension och anger att jämställdhetsintegrering ska användas som verktyg i dess genomförande.

4.4 Europeiska unionen (EU)

EU har som regionalt organ 2011 ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen trädde i kraft för EU i januari 2011.

För att genomföra konventionen har EU beslutat om EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU (KOM(2010) 636 slutlig). Syftet med handikappstrategin är att se till att möjligheterna i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, fördraget om Europeiska unionens funktionssätt och konventionen tas till vara och att Europa 2020-strategin och dess instrument utnyttjas på bästa sätt. Strategin är första steget i en process som syftar till att ge människor med funktionsnedsättning de redskap som de behöver för att kunna bli fullt delaktiga i samhället på samma villkor som andra. Europeiska kommissionen har fastställt följande åtta huvudsakliga insatsområden inom strategin: tillgänglighet, delaktighet, lika rättigheter och lika-behandling, sysselsättning, utbildning, socialt skydd, hälsa samt utrikespolitik. För varje område anges åtgärder som ska genomföras. Urvalet av insatsområden har gjorts med hänsyn till deras förmåga att bidra till att uppnå de övergripande målen för strategin och för konventionen. Det pågår en s.k. halvtidsgranskning av strategin inom ramen för det arbetsprogram som tagits fram av medlemmarna inom det ramverk som ska främja, skydda och övervaka konventionens genomförande.

Den 26 oktober 2016 antog Europaparlamentet och rådet direktivet (EU) 2016/2102 om tillgänglighet till offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer. Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 23 september 2018. Direktivet är ett minimi-harmoniseringsdirektiv och tillämpningsområdet omfattar webbplatser och mobila applikationer som tillhandahålls av statliga myndigheter, kommuner, landsting och offentligt styrda organ. Utöver harmonisering av den inre marknaden är en avsedd effekt med direktivet att dessa webbplatser och mobila applikationer ska bli mer tillgängliga för användare och då särskilt personer med funktionsnedsättning.

Den 2 december 2015 offentliggjorde Europeiska kommissionen ett förslag till direktiv om åtgärder avseende tillgänglighetskrav för produkter och tjänster. Syftet med förslaget är att bidra till att förbättra den inre marknadens funktion och undanröja och förebygga hinder för fri rörlighet för tillgängliga produkter och tjänster. Förslaget till direktiv inne-

bär att tillgänglighetskraven harmoniseras för produkter och tjänster i en förteckning. Det gäller bl.a. datorer och operativsystem, biljett- och incheckningsmaskiner, smarta telefoner, digital tv-utrustning, telefoni-tjänster och utrustning till detta, audiovisuella medietjänster, kollektivtrafiktjänster med flyg, buss, på järnväg och på vatten, banktjänster, e-böcker samt e-handel.

4.5 Europarådet

Europarådet arbetar aktivt för att främja åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Europarådet har nyligen beslutat om en ny funktionshindersstrategi, The Council of Europe Disability Strategy 2017–2023 (CM(2016)155). Strategin syftar till att uppnå jämlikhet, värdighet och lika möjligheter för personer med funktionsnedsättning och bygger vidare på de erfarenheter som gjordes genom Europarådets tidigare handlingsplan som gällde mellan 2006–2015 (Recommendation Rec (2006)5). Den nya handlingsplanen innehåller fem prioriterade områden vilka också är jämförliga med områden i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare är Europarådets Europeiska konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen) sedan 1995 svensk lag. Inom Europarådet finns även den juridiskt bindande sociala stadgan och Europadomstolen för mänskliga rättigheter.

4.6 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter

Hösten 2016 beslutade regeringen om en strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29). Strategin tar sin utgångspunkt i det nya målet för politiken för mänskliga rättigheter nämligen att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. För att uppnå detta behöver en sammanhållen struktur för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna etableras. En sådan struktur bör bestå av:

- ett starkt rättsligt och institutionellt skydd av de mänskliga rättigheterna,
- ett samordnat och systematiskt arbete med mänskliga rättigheter inom offentlig verksamhet, och
- ett starkt stöd för arbete med mänskliga rättigheter inom det civila samhället och inom näringslivet.

Med avstamp i det befintliga arbetet och pågående utvecklingen innebär regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter att det inom ett flertal områden tas fortsatta steg mot en sådan sammanhållen struktur.

Sveriges genomförande av de mänskliga rättigheterna granskas av Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter, FN:s granskningskommittéer för de mänskliga rättigheterna samt Europarådets kommittéer.

5 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

5.1 Nationellt mål

Regeringens förslag: Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Detta nya mål ska ersätta de nuvarande nationella målen för funktionshinderspolitiken.

Myndigheten för delaktighets förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. Myndigheten för delaktighet (MFD) har föreslagit ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken. Det föreslagna målet är ”ett jämlikt och hållbart samhälle med mångfald som grund som respekterar och främjar alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt säkerställer delaktighet för alla personer med funktionsnedsättning”.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker nästan hälften förslaget. Flertalet instanser lämnar dock förslag till ändringar av förslaget. *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* välkomnar ett nytt övergripande nationellt mål som inte fokuserar på enbart några diskrimineringsgrunder. DO är positiv till att förslaget öppnar upp för mer långsiktighet i målet likväl som för ett intersektionellt perspektiv. *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget om nytt nationellt mål men avstyrker förslaget att skrivningen om jämställdhetsperspektivet ska utgå. *Länsstyrelsen i Östergötlands län, Konsumentverket, Post- och telestyrelsen, Trafikverket, Transportstyrelsen, Myndigheten för tillgängliga medier, Kulturrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor och Arbetsförmedlingen* tillstyrker eller ställer sig bakom förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting* välkomnar att mänskliga rättigheter stärks och att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning lyfts fram. Flera kommuner tillstyrker eller är positiva till förslaget. *Barnombudsmannen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* är tveksamma till att ta bort formuleringen om ålder. *Handikappförbunden* anser att förslaget till mål behöver förstärkas och kopplas till konkreta åtgärder i en proposition som rör genomgång av lagstiftning, genomförande av befintliga lagar, samt säkerställande av konsekvensanalyser inför framtida utredningar och lagstiftning. Förbundet anser även att en konkretisering av hur politiken ska integreras i Agenda 2030 behövs. *Lika unika – Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* tillstyrker förslaget liksom *Förbundet Sveriges Dövblinda, Astma och Allergiförbundet, Synskadades Riksförbund, DHR, Magtarmförbundet och Autism och Aspbergerförbundet* lämnar kompletterande synpunkter på förslaget. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* framhåller att förslaget riskerar att osynliggöra barn.

Förutsättningarna för funktionshinderspolitiken har förändrats

De nuvarande nationella målen för funktionshinderspolitiken antogs av riksdagen år 2000 i propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Handlingsplanen tar sin utgångspunkt i ett demokratiperspektiv och vilar på Agenda 22, Förenta Nationernas (FN) standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet i samhället. Standardreglerna antogs av FN:s generalförsamling år 1993 och är inte juridiskt bindande för stater.

De nationella målen har sedan år 2000 varit: ”en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder” (prop. 1999/2000:79 s. 23). Handlingsplanen som presenterades i propositionen identifierade behovet av ett paradigm- och perspektivskifte som förmedlade ett förändrat synsätt på personer med funktionsnedsättning. Ett sådant förändrat synsätt syftade till behovet att gå från ett vård- och omsorgsperspektiv där personer med funktionsnedsättning enbart sågs som vårdobjekt till ett demokratiperspektiv där personer med funktionsnedsättning har rätten att delta i samhällslivets alla delar.

Det har gått lång tid sedan de nationella målen antogs och förutsättningarna för genomförandet av funktionshinderspolitiken har förändrats. Funktionshinderspolitiken utgår numera från mänskliga rättigheter och att personer med funktionsnedsättning, liksom andra i samhället, är rättighetsbärare. I december år 2008 ratificerade Sverige FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll. Konventionen är juridiskt bindande för de stater som ratificerat den. Detta innebär bl.a. att Sverige ska främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde. År 2011 presenterade regeringen En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016. Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning, med konkreta mål för samhällets insatser samt hur resultaten ska följas upp under de kommande fem åren. I dokumentet anges bl.a. att funktionshinderspolitiken ska baseras på mänskliga rättigheter och att konventionen är ett viktigt instrument i genomförandet.

Behov av ett förtydligt nationellt mål med grund i mänskliga rättigheter

Mot bakgrund av de förändringar som skett när det gäller genomförande av funktionshinderspolitiken anser regeringen att det finns behov av att förändra de nationella målen. Regeringen anser att de nationella målen för funktionshinderspolitiken bör omformuleras och att de tydligt bör ha sin grund i mänskliga rättigheter och konventionen. Regeringen har vidare sett behov av att ett nationellt mål formuleras tydligare och mer avgränsat än nuvarande mål.

Ett problem med nuvarande nationella mål är att dessa i vissa delar innebär svårigheter när det gäller styrning och uppföljning. Det gäller

Prop. 2016/17:188 särskilt målet om en samhällsgemenskap med mångfald som grund, som är brett och rymmer mer än funktionshinderspolitik.

Begreppsmässigt finns det också skäl att uppdatera målen. Nuvarande mål använder begreppet *personer med funktionshinder* för att beskriva en individs funktionsförmåga vilket har förändrats sedan målen antogs år 2000. I dag används i stället begreppet *personer med funktionsnedsättning* för att beskriva individens funktionsförmåga. Begreppet funktionshinder beskriver numera i stället ett samspel mellan personer med funktionsnedsättning och hinder som är betingade av attityder och miljö, vilket motverkar det fulla och verkliga deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning på jämlika villkor som andra.

Förslag till nytt nationellt mål

Enligt MFD:s förslag ska det nationella målet för funktionshinderspolitiken vara: ett jämlikt och hållbart samhälle med mångfald som grund som respekterar och främjar alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt säkerställer delaktighet för alla personer med funktionsnedsättning.

I likhet med MFD gör regeringen bedömningen att det finns behov av att stärka sambandet med mänskliga rättigheter inom funktionshinderspolitiken och att ett samlat övergripande nationellt mål skulle ge ökad tydlighet. Regeringen anser därutöver att konventionen bör vara en uttalad utgångspunkt i det nya målet, vilket inte tillräckligt tydligt framgår av MFD:s förslag.

Regeringen delar MFD:s bedömning att de delar i nuvarande mål om jämlikhet i levnadsvillkor samt full delaktighet i samhället fortsatt är relevanta och aktuella mål. Dessa delar bör även finnas i det nya nationella mål som nu föreslås. De mänskliga rättigheterna slår fast att alla människor är lika mycket värda. De innehåller regler som tillsammans ger ett grundskydd för mänsklig värdighet och syftar bl.a. till att uppnå jämlika levnadsvillkor och full delaktighet i samhället, även för personer med funktionsnedsättning.

MFD:s förslag om ett jämlikt och hållbart samhälle med mångfald som grund är dock alltför brett och rymmer mer än funktionshinderspolitik. Det är regeringens bedömning att ett nationellt mål tydligt bör peka på vad som ska uppnås inom ramen för funktionshinderspolitiken, snarare än i samhället i stort. För det finns andra breda mål definierade av regeringen som t.ex. inom politiken för mänskliga rättigheter, där det övergripande målet är att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter (prop. 2015/16:1 utgiftsområde 1, bet. 2015/16:KU1, rskr. 2015/16:62). Målet för funktionshinderspolitiken kan däremot bidra till och vara en viktig del i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Respekt för olikheter och den mänskliga mångfalden i relation till personer med funktionsnedsättning finns dessutom angivet som en av de allmänna principerna i konventionens artikel 3 (avsnitt 4.2.1) och beaktas på detta sätt.

Med anledning av detta anser regeringen att det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken ska vara enligt följande. Målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för

personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Målet som föreslås ska ersätta de nuvarande nationella målen för funktionshinderspolitiken.

Regeringen vill i detta sammanhang särskilt framhålla de allmänna principer som slagits fast i konventionen. Dessa allmänna principer, som redovisas i avsnitt 4.2.1, visar vad som är nödvändigt att beakta för att ett nationellt mål med utgångspunkt i mänskliga rättigheter ska kunna nås. Dessa principer ska således gälla vid tillämpningen av konventionens artiklar och vid tillämpning av det föreslagna målet.

Det mål som regeringen nu föreslår skiljer sig därmed från de nationella mål som hittills har gällt. Det gäller målet om en *samhällsgemenskap med mångfald som grund* och att det anges uttryckligen i nuvarande mål att jämlikhet i levnadsvillkor ska gälla för *flickor och pojkar och kvinnor och män med funktionshinder*. Det gäller även målet att *samhället ska utformas så att människor i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet*. De skäl som regeringen anför för dessa förändringar är att det behövs ett nationellt mål som är mer renodlat än nuvarande mål och tydligare inriktas mot funktionshinderspolitik samt följer den utveckling som skett på området. Målet bör heller inte explicit inriktas mot enskilda diskrimineringsgrunder utan vara mer allmängiltigt för att kunna bestå över en längre tid. *Socialstyrelsen, Barnombudsmannen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* har framfört att jämställdhet och barnets rättigheter skulle kunna falla bort med ett sådant resonemang. Regeringen menar för sin del att dessa delar och även övriga delar som tas bort, uttrycks i de allmänna principerna och kommer därmed att kunna beaktas i tillämpningen av det nationella målet och i det funktionshinderspolitiska arbetet. De allmänna principerna bidrar till att tydliggöra det nationella mål som här föreslås och bidrar till dess tillämpning genom att tydligt ange de delar som är centrala att beakta för att det nationella målet ska kunna nås. *Diskrimineringsombudsmannen* har också i sitt remissvar framfört som önskvärt att inte fokusera på enskilda diskrimineringsgrunder vilket sammanfaller med regeringens förslag.

Genom regeringens förslag till nationellt mål framgår det tydligare att konventionen är en utgångspunkt. Av det föreslagna målet framgår också vad mänskliga rättigheter och grundläggande friheter syftar till att åstadkomma för personer med funktionsnedsättning. En tydlighet och en betoning på mänskliga rättigheter kommer därmed att vara vägledande för funktionshinderspolitiken.

Det nationella målet bidrar till jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas

Sverige leds av en feministisk regering och jämställdhet behöver bli en tydligare del av funktionshinderspolitiken. Att utjämna skillnader i levnadsvillkor mellan flickor och kvinnor samt pojkar och män med funktionsnedsättning är prioriterat. Regeringens jämställdhetspolitik bygger på det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetspolitiken är också en central del i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges

Prop. 2016/17:188 internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Sverige ska vara ett föregångsland för jämställdhet, både nationellt och internationellt. Med anledning av detta uttalar regeringen att det nationella målet för funktionshinderspolitiken även ska bidra till ökad jämställdhet.

Av regeringsförklaringen 2014 framgår att Sverige ska vara ett av de bästa länderna att växa upp i. Mot bakgrund av svenska konventionsåtaganden och regeringens ambition att minska klyftorna i Sverige anser regeringen att det är fortsatt angeläget att uppmärksamma och förbättra situationen för sådana grupper av barn som inte får sina rättigheter tillgodosedda i samma utsträckning som andra. Barn med funktionsnedsättning är en grupp som är särskilt angelägen att uppmärksamma ur ett rättighetsperspektiv (2016/17:1, utgiftsområde 9). Mot den bakgrunden uttalar regeringen att det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska bidra även till att barnrättsperspektivet beaktas.

5.2 Ny inriktning för arbetet

Regeringens förslag: För att nå det nationella målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot de fyra områdena:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och
- att förebygga och motverka diskriminering.

Denna inriktning ska ersätta den nuvarande inriktningen för genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Myndigheten för delaktighets förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker förslaget. *Barnombudsmannen* är positiv till förslaget som syftar till att konkretisera det nationella målet. Myndigheten anser dock att förslaget att ta bort formuleringen om att diskriminering ska förebyggas och ersätta denna med formuleringen att diskriminering ska upphöra innebär att en viktig del av arbetet kring diskriminering går förlorad. *Universitets- och högskolerådet*, *Boverket*, *Kulturrådet*, *Upphandlingsmyndigheten*, *Stockholms kommun*, *Stockholms läns landsting (Trafikförvaltningen)* *Lika Unika*, *Synskadades Riksförbund* och *Elöverkänsligas Riksförbund* tillstyrker eller är positiva till förslaget. *Vinnova* framför att formuleringen ”att säkerställa att all form av diskriminering upphör” bör preciseras. *Sveriges Kommuner och Lands-ting* har inget att erinra om förslagets formulering men anser att motiven till förslaget behöver kompletteras med full hänsyn tagen till det kommunala självstyret. *Handikappförbunden* anser att förslagen till inriktningar är bra, men saknar förslag för att förverkliga dem och föreslår att en delegation som ska ta fram konkreta åtgärder för att integrera universell utformning i samhällsplaneringen ska tillsättas. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* ställer sig bakom förslag till inriktning men ser det som olyckligt att barn och ungdomar tagits bort i den nya formuleringen.

Syftet med att fastställa en ny inriktning för funktionshinderspolitiken är att stärka förutsättningarna för att uppnå det nationella målet. Inriktningen är relevant för aktörer inom alla samhällets områden på nationell, regional och lokal nivå. Nuvarande inriktning för funktionshinderspolitiken beslutades genom propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Den innebär att det handikappolitiska arbetet ska identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder, att förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder, att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Myndigheten för delaktighet (MFD) anser att det finns behov av en ny inriktning för arbetet med genomförandet av funktionshinderspolitiken. Enligt MFD bör den nya inriktningen i högre grad konkretisera det nationella målet än vad som gäller med nuvarande inriktning. Det nationella målet anger vad som ska nås med funktionshinderspolitiken och inriktningen beskriver hur det ska nås. MFD anger att syftet med den föreslagna inriktningen är densamma som den inriktning som gällt hittills, dvs. att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet (funktionshinder). Den nya inriktningen ska dock ytterligare beskriva på vilka sätt dessa funktionshinder kan förebyggas och undanröjas för att det nationella målet ska kunna nås.

Regeringen delar MFD:s bedömning att det finns ett behov av att tydliggöra vad funktionshinderspolitikens genomförande omfattar för att klargöra hur det nationella målet ska kunna nås och på vilka sätt funktionshinder kan förebyggas och undanröjas. Vidare instämmer regeringen med MFD:s förslag av vilka delar som bör utgöra inriktning framåt. Däremot föreslås andra benämningar för dessa delar än vad myndigheten föreslagit. Regeringen föreslår att genomförandet av arbetet med funktionshinderspolitiken ska inriktas mot de fyra områdena:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och
- att förebygga och motverka diskriminering.

Dessa fyra områden är ömsesidigt beroende av varandra. Syftet är att de tillsammans ska bidra till ett tillgängligt och jämlikt samhälle oavsett funktionsförmåga. Ansvariga aktörer ges på så sätt vägledning i sin verksamhet för att det nationella målet inom funktionshinderspolitiken ska kunna nås. Inriktningen är dessutom användbar för aktörer på alla nivåer i samhället, nationellt, regionalt och lokalt. Den föreslagna inriktningen ska också kunna bidra till operationalisering av det nationella målet för funktionshinderspolitiken på olika nivåer i samhället.

Grundläggande i genomförandet av funktionshinderspolitiken är tillgänglighet i enlighet med artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning liksom ett funktionshindersperspektiv. Tillgänglighet innebär tillträde och tillgång till samhället och kan ses som grunden för genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Prop. 2016/17:188 Det är en grundläggande förutsättning för personer med funktionsnedsättning att kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter och ha möjlighet att vara delaktig i samhället på jämlika villkor som andra i samhället. Tillgänglighet innefattar inte enbart den fysiska miljön. Begreppet handlar om bland annat möjligheten att personer med funktionsnedsättning ska kunna använda och ta del av verksamheter, miljöer, tjänster, produkter och system samt övriga program och riktlinjer. Vad som krävs för att möjliggöra detta tydliggörs också av konventionens allmänna principer vilka beskrivs i avsnitt 4.2.1 och ger ytterligare vägledning i arbetet.

Den inriktning som föreslås ska ersätta den nuvarande inriktningen av genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Principen om universell utformning

Regeringen gör bedömningen att principen om universell utformning möjliggör ett förverkligande av konventionens intentioner samt målet om jämlikhet och delaktighet. Universell utformning innebär att samhället utformas med medvetenhet om den variation som återfinns i befolkningen och möjliggör att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning.

Principen om universell utformning ses av regeringen som en prioriterad inriktning i genomförandet av funktionshinderspolitiken. I ett Sverige som håller ihop ska samhället utformas så att det i största möjliga utsträckning kan användas av alla. Detta ökar möjligheten att vara ett samhälle som skapar tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Principen innebär i detta sammanhang inte tvingande regler eller någon formell styrning. Principen handlar heller inte om att lägga på nya kostnader utan ska betraktas som en vägledning som möjliggör överväganden så att onödiga hinder för användningen kan undvikas.

Det finns behov av att mer utförligt beskriva och förbättra tillämpningen av principen universell utformning för att ge genomförandet av funktionshinderspolitiken en stark grund och stärka förutsättningarna att nå det nationella målet. Regeringen behandlar denna fråga i avsnitt 11.

Befintliga brister i tillgängligheten

Regeringen kan konstatera att avsaknaden av ett funktionshindersperspektiv i utformningen av relevanta delar leder till brister i tillgängligheten. Sådana brister försvårar för personer med funktionsnedsättning att vara delaktiga på jämlika villkor som övriga befolkningen. Arbetet med att identifiera och åtgärda befintliga hinder för att öka tillgängligheten är enligt regeringens bedömning en prioriterad inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Ett sådant arbete behöver bedrivas systematiskt och uthålligt och föregås av analys för att identifiera förekommande brister och hinder. Detta är ett av skälen till att regeringen föreslår åtgärder i avsnitt 7.

Regeringen anser att tillhandahållandet av individuella stöd och lösningar ska ses som en prioriterad inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken. I många fall kan sådant stöd vara avgörande för individens möjlighet till delaktighet. Individuella stöd och lösningar bör dock ses som komplement i förhållande till den generella tillgängligheten i samhället. Som nämnts tidigare tar principen om universell utformning sikte på generella lösningar för att öka tillgängligheten. Detta är dock inte alltid tillräckligt och det finns därför behov av individuella stöd och lösningar som tillhandahålls av samhället. Dessa lösningar kan ses som kompensation av brister i samhällets utformning eller kompensation av funktionsförmåga och kan exempelvis vara hjälpmedel, ledsagning, färdtjänst, särskilt stöd i skolan och personlig assistans. Dessa lösningar strävar efter att säkerställa oberoende, självbestämmande och självständighet hos individen och möjliggöra delaktighet i samhället.

Det är nödvändigt att individuella stöd och lösningar håller hög kvalitet och hög rättssäkerhet, vilket bland annat innebär att det finns likvärdighet över landet. Dessutom ska de präglas av hög grad av självbestämmande för individen samt att individen har möjlighet att vara delaktig i utformning och beslut.

Initiativ till åtgärder för att utveckla individuella stöd och lösningar har tagits av regeringen under mandatperioden. Ett exempel på detta är utredningen om hjälpmedel, teknik och metoder för delaktighet och självbestämmande (dir. 2015:134). I denna proposition redovisas dock inga förslag till åtgärder som gäller individuella stöd.

Förebygga och motverka diskriminering

Principen om icke-diskriminering är central i såväl FN:s konventioner om mänskliga rättigheter som i svensk lagstiftning och den nationella politiken. I 1 kap. 1 § diskrimineringslagen (2008:567) anges att lagen har att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett bl.a. funktionsnedsättning. I 2 kap. diskrimineringslagen finns bestämmelser om förbud mot diskriminering. Kapitlet täcker i stort sett alla samhällsområden. Vidare finns sedan 1 januari 2015 ett förbud mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet (1 kap. 4 § 3 diskrimineringslagen) och från den 1 januari 2017 ändrades reglerna som avser arbetsgivares skyldigheter att arbeta aktivt för ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter oavsett bl.a. funktionsnedsättning (3 kap. 4 § diskrimineringslagen). Av de anmälningar om diskriminering som inkommit till diskrimineringsombudsmannen (DO) under 2015 avsåg grunden funktionsnedsättning en av de vanligaste grunderna för anmälan, enligt DO:s årsredovisning för 2015. Efter införande av skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet har anmälningarna avseende grunden funktionsnedsättning ökat. Enligt nämnda årsredovisning har flera av de ärenden som anmälts till DO under 2015 resulterat i vidtagna åtgärder för att på olika sätt öka tillgängligheten.

Prop. 2016/17:188 Att förebygga och motverka diskriminering handlar inte bara om det direkta förbudet mot diskriminering utan även om ett förebyggande arbete.

MFD:s uppföljning visar att personer med funktionsnedsättning fortsätter att diskrimineras i det svenska samhället. Diskriminering sker inte enbart utifrån bristande tillgänglighet i samhället eller genom strukturer som missgynnar utan också i form av direkta handlingar och agerande på individnivå. I samhället finns fortsatt stereotypa uppfattningar, fördomar och attityder som leder till diskriminering av personer med funktionsnedsättning.

Barnombudsmannen och *Vinnova* har i sina remissvar framfört synpunkter på MFD:s förslag till inriktning av funktionshinderspolitiken som innebär att begreppet förebyggande av diskriminering skulle tas bort. Regeringen ser i likhet med myndigheterna en fördel i att låta detta begrepp kvarstå. För att åstadkomma jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning gör regeringen bedömningen att förebyggande och motverkande diskriminering ska vara en prioriterad inriktning i genomförandet av funktionshinderspolitiken.

6 En stabil och långsiktig styrning av funktionshinderspolitiken

Regeringens bedömning: Styrningen av funktionshinderspolitiken bör vara långsiktig och stabil. Vilka åtgärder som bör vidtas och inriktningen på dessa bör dock beredas ytterligare.

Myndigheten för delaktighets förslag: En ny strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2017–2025 bör beslutas av regeringen. Funktionshinderspolitiken och den föreslagna strategin bör innehålla elva prioriterade samhällsområden och styras mot tre målnivåer, ett nationellt mål samt effekt- och resultatmål för respektive samhällsområde. Det arbete som sker i enlighet med detta bör följas upp av Myndigheten för delaktighet (MFD). Vidare lämnas förslag som gäller föreskrifter med ändrade uppgifter till ett stort antal myndigheter.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig är flertalet positiva till förslag om en strategi 2017–2025 som beslutas av regeringen. När det gäller förslag om att funktionshinderspolitiken styrs mot tre målnivåer samt förslag till effekt- och resultatmål inom elva samhällsområden, redovisas synpunkter, kommentarer och kritiska synpunkter som avser effekt- och resultatmålen utformning. En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig över förslag till ändrade myndighetsuppgifter i förordningen är kritiska till dessa förslag.

Domstolsverket anser att den föreslagna ändringen av förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken tydliggör ansvaret för genomförandet. *Åklagarmyndigheten*, *Polismyndigheten*, *Statens skolverk* *Socialstyrelsen*, *Astma- och Allergiförbundet*, *Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och*

barn med språkstörning (DHB) framför kritiska synpunkter på förslaget om att samla myndigheternas uppgifter i en förordning. *Statskontoret* bedömer mot bakgrund av de ambitiösa effektmål och resultatmål som myndigheten föreslår för funktionshinderspolitiken att förslagen inte kommer att rymmas inom befintliga ekonomiska ramar. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Konsumentverket, Skolverket, Myndigheten för yrkeshögskolan, Skolforskningsinstitutet, Stockholms universitet, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Transportstyrelsen, Sjöfartsverket, Riksantikvarieämbetet, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för press, radio och tv, Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket och Svenska ESF-rådet, Malmö kommun, Söderköpings kommun, Hallands läns landsting, DHR Autism och Aspbergerförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting, Riksidrottsförbundet* lämnar synpunkter, kommentarer på innehåll och utformning av de förslag till effekt- och resultatmål som har lämnats i rapporten.

Förslag från Myndigheten för delaktighet om effektiv styrning för ökad integrering

MFD har i sin rapport *En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle – MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet* (dnr S2016/0115/FST) föreslagit att en ny strategi för funktionshinderspolitiken bör beslutas av regeringen och gälla under perioden 2017–2025. Enligt MFD:s förslag bör en ny nationell strategi utgå från erfarenheter från tidigare strategi vad gäller målformuleringar, stärkt uppföljning och effektivare insatser för att nå övergripande mål. Myndigheten anser att det behövs såväl en särskild strategi som myndigheter med särskilt ansvar för genomförandet samt en aktör med en samlande och stödjande roll.

MFD föreslår vidare att den föreslagna strategin bör ha följande elva prioriterade områden:

1. arbete och försörjning,
2. utbildning,
3. transport,
4. bebyggd miljö och samhällsplanering,
5. it, innovation och teknikutveckling,
6. hälsa,
7. social välfärd,
8. kultur, idrott och fritid,
9. konsument,
10. demokrati, och
11. rättsväsende.

Sammantaget ska arbetet inom dessa områden leda mot det nationella målet för funktionshinderspolitiken.

Förutom detta ska, enligt MFD, styrningen ske genom särskilda effekt- och resultatmål som myndigheten har föreslagit. Effektmålen ska formuleras som önskade tillstånd i termer av jämlikhet och delaktighet för individer kopplat till prioriterade samhällsområden. Effektmålen ska

Prop. 2016/17:188 beslutas av regeringen. Resultatmålen inom funktionshinderspolitiken ska formuleras som önskade tillstånd i termer av önskade förutsättningar för jämlikhet och delaktighet. Resultatmålen ska beslutas av regeringen.

MFD föreslår att myndigheter med särskilt ansvar för genomförandet av politiken ska planera, formulera, genomföra och följa upp aktiviteter inom ramen för sin verksamhet som ska bidra till resultat- och effektmålen uppfyllelse. 30 myndigheter bör ha ett särskilt ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Utöver detta föreslås ett mindre antal myndigheter ansvara för särskild kunskap och ha en övergripande bild av utvecklingen inom området samt verka samlande och stödjande gentemot andra myndigheter vad gäller funktionshindersfrågor.

MFD bedömer att nuvarande styrformer som förordning (2001:526) om statliga myndigheters ansvar inom funktionshinderspolitiken, sektorsansvar samt särskilda uppdrag till utpekade strategiska myndigheter innebär otydlighet i ansvarshänseende.

Skälen för regeringens bedömning

Funktionshinderspolitiska utmaningar

Sverige har under många år varit ledande i arbetet med att stärka efterlevnaden av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning globalt. Sverige svarar också inom många områden väl upp till de krav som ställs i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt visar olika rapporter och uppföljningar att det finns skillnader i levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning jämfört med övriga befolkningen. Vidare har kvinnor med funktionsnedsättning genomgående sämre levnadsvillkor än män med funktionsnedsättning. En del av dessa skillnader kan enligt MFD förklaras av hur samhällssystemen är uppbyggda och hur den fysiska och kognitiva miljön är utformad. Vidare kan det bero på vad som sker i mötet med andra människor men också av olika yrkesgruppers förväntningar, bemötande och föreställningar om funktionsnedsättning och kön (En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor delaktighetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning, Myndigheten för delaktighet, 2016). Kunskapen om förutsättningar för delaktighet i samhället och om levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättningar har dock ökat de senaste åren. Likaså har förutsättningarna för att följa utvecklingen över tid ökat.

Funktionshinderspolitik är en rättighets- och jämlikhetsfråga. Detta innebär bl.a. att personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning vad gäller tillgänglighet och delaktighet. Det finns alltså brister gällande jämlikhet i levnadsvillkor och möjligheter till delaktighet mellan personer med och utan funktionsnedsättning. Skillnaderna är större när det gäller möjligheterna att påverka och vara delaktig i demokratin, liksom inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Att öka sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning är därför en prioriterad fråga för regeringen (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9).

Regeringen anser för sin del att det behöver vidtas åtgärder för att öka takten i arbetet att uppnå konventionens krav och de nationella målen för funktionshinderspolitiken. En grundläggande del i detta arbete är ett styr- och uppföljningssystem som är långsiktigt och stabilt och som innebär att funktionshindersperspektivet bättre kan integreras i verksamheter inom olika samhällsområden. Regeringen anser att de effekt- och resultatmål som föreslås i MFD:s rapport inte är tillräckligt genomarbetade och förankrade hos verksamhetsansvariga för att kunna ligga till grund för ett beslut om en nationell strategi. För att ge exempelvis statliga myndigheter och kommuner och landsting stabila planeringsförutsättningar behöver effekt-, resultatmål och myndighetsuppgifter grundas på väl genomarbetade analyser och underlag för att kunna ligga fast under längre tid. De mål för olika samhällsområden som föreslås behöver därför vidareutvecklas i samråd med berörda myndighetsföreträdare för dessa områden och förutsättningar för uppföljning av målen behöver noggrant bedömas i detta sammanhang. Remissutfallet ger stöd för denna bedömning.

Regeringen anser vidare att de statliga myndigheternas ansvar och insatser är en viktig del av arbetet för att uppnå de funktionshinderspolitiska målen. Den statliga sektorns ansvar regleras i bl.a. förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken samt genom ett uttalat ansvar i ett antal myndighetsinstruktioner. Som nämns tidigare i detta avsnitt lämnar MFD förslag som gäller föreskrifter med förändrade uppgifter för ett stort antal myndigheter som t.ex. genomförande av funktionshinderspolitiken och ansvar för ökad kunskap och kunskapsutveckling. MFD föreslår vidare att sektorsansvaret för funktionshinderspolitiken tas bort och att följdändringar görs i dessa myndigheters instruktioner. Flera remissinstanser framför dock kritiska synpunkter emot dessa förslag. *Åklagarmyndigheten* framför att den utifrån rapporten inte kan överblicka de konsekvenser som föreslagen förordningsändring skulle få för myndighetens verksamhet. För att ta ställning till förslaget skulle det behövas utförliga konsekvensanalyser vilket saknas i rapporten menar myndigheten. *Socialstyrelsen* anser att en myndighets instruktion utgör en viktig grund för prioriteringar av verksamheten och anger, tillsammans med särskilda uppdrag från regeringen, arbetets inriktning. Att stryka sektorsansvaret från myndigheters instruktioner innebär risk att funktionshindersfrågorna får lägre prioritet menar Socialstyrelsen.

Regeringen anser att styrningen av myndigheterna behöver ses över. Detta är betydelsefullt för såväl genomförandet av funktionshinderspolitiken som för myndigheternas egna verksamheter. Förändringar ställer dock höga krav på ett fullödigt beredningsunderlag och som framgår av remissvar behöver analysen fördjupas och berörda myndigheter beredas möjligheter till samråd i beredningsarbetet. Regeringen gör bedömningen att det finns behov av att utreda frågan om styrningen av myndigheterna vidare. I avsnitt 11 redovisas formerna för hur detta bör ske.

Regeringen presenterar i detta avsnitt ett antal åtgärder som syftar till att bidra till det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken.

Åtgärderna återfinns till stor del inom politikområden som regeringen anser vara av särskild betydelse för att nå det nationella målet inom funktionshinderspolitiken; nämligen arbetsmarknad, utbildning, transport, diskriminering och tillgänglighet. För att målet ska kunna uppnås krävs dock insatser inom samtliga berörda politikområden.

Åtgärderna sammanfaller med områden där FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har lämnat rekommendationer till Sverige. Kommittén är knuten till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Åtgärderna kommer att bidra till genomförandet av dessa rekommendationer. Det gäller rekommendationer avseende konventionens artiklar bl.a. avseende artikel 5 om jämlikhet och icke-diskriminering, artikel 8 om medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning, artikel 9 om tillgänglighet, artikel 24 om utbildning och artikel 27 om arbete och sysselsättning.

Vidare ligger åtgärderna väl i linje med de mål och delmål inom FN:s Agenda 2030 som refererar till personer med funktionsnedsättning. Dessa mål beskrivs i avsnitt 4 och innefattar bl.a. att avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet och säkerställa lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning, att bygga föräldrautbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning med hänsyn till jämställdhetsaspekter, att uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning samt lika lön för likvärdigt arbete. Vidare finns delmål med syfte att skapa tillgång till säkra, ekonomiskt överkomliga, tillgängliga och hållbara transportsystem för alla inom delmål 11 om städer och hållbara samhällen samt att tillhandahålla universell tillgång till säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning.

7.1 Arbetsmarknad

En väl fungerande arbetsmarknad som tar tillvara människors kompetens och vilja att arbeta är grunden för Sveriges välfärd och konkurrenskraft. Målet för arbetsmarknadspolitikerna är att insatserna ska bidra till en väl fungerande arbetsmarknad samt bidra till en förbättrad matchning mellan dem som söker arbete och dem som söker arbetskraft. Arbetsmarknadspolitikerna ska också främja mångfald och jämställdhet samt motverka diskriminering i arbetslivet.

Människor vill bidra till samhällsbygget och försörja sig själva och arbete skapar förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Samhället har ett ansvar att skapa förutsättningar för att alla ska kunna få och ta ett arbete oavsett om personer har en funktionsnedsättning eller inte. Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsför-

måga har i dag en lägre sysselsättningsgrad än den övriga befolkningen. Arbetslösheten är dessutom högre för personer med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Regeringens mål är att sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning ska öka och att arbetslösheten minskar.

FN:s Agenda 2030 pekar tydligt ut arbetsmarknad som ett område där behov av insatser för personer med funktionsnedsättning särskilt behövs. Mål 8 är att verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Delmål 8.5 är att senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete.

7.1.1 Vidtagna åtgärder

Regeringen har genomfört förändringar av arbetsmarknadspolitiken för att målet om en väl fungerande arbetsmarknad ska kunna nås. Styrningen av Arbetsförmedlingen har förändrats, regelverket har gjorts mer flexibelt och sysselsättningsplatserna i fas 3 har avskaffats för att i stället möjliggöra insatser som i högre grad utgår från individens behov och förutsättningar.

Arbetsförmedlingen har ett sektorsansvar för funktionshindersfrågor inom arbetsmarknadspolitiken. Personer med funktionsnedsättning har tillgång till Arbetsförmedlingens hela utbud av olika insatser, men det finns också insatser som är särskilt utformade för personer som har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Enligt Statistiska centralbyråns undersökning om situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2015 uppgav närmare 16 procent av befolkningen i åldern 16-64 år att de hade någon funktionsnedsättning. Med funktionsnedsättning menas här bland annat nedsatt syn eller hörsel, rörelsenedsättning eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara diabetes, mag- tarmsjukdom, epilepsi, dyslexi, eller liknande. För att stärka förutsättningarna för ökad sysselsättning och förbättra arbetsmarknadsdeltagandet för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har regeringen genomfört flera olika satsningar.

De insatser som Arbetsförmedlingen erbjuder, bl.a. i form av subventionerade anställningar, är viktiga för att personer som har en funktionsnedsättning ska kunna arbeta. Under 2015 hade i genomsnitt 92 000 personer per månad en anställning med lönebidrag, utvecklingsanställning, trygghetsanställning, skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare eller skyddat arbete hos Samhall AB (Samhall). Samhall är ett statsägt aktiebolag med uppdrag att skapa meningsfulla och utvecklande jobb för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Som regeringen framförde i budgetproposition för 2017 (prop. 2016/17:1) genomförs en översyn av regelverket för de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Översynen har ett tydligt fokus på att individers kompetens och förmåga till utveckling ska tas tillvara bättre och fler kvinnor och män

Prop. 2016/17:188 med nedsatt arbetsförmåga ska kunna stärka sina möjligheter att få eller behålla ett arbete. Inriktningen för arbetet presenterades översiktligt i departementsskrivelsen Förtydliganden av lönestöden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga (Ds 2016:24). En del i arbetet är ändrade benämningar avseende insatserna lönebidrag, utvecklingsanställning och trygghetsanställning som träder i kraft från och med den 1 juli 2017 (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 14).

Som en del i översynen tillför regeringen medel till Arbetsförmedlingens arbete med de särskilda insatser som finns samt för att myndigheten ska kunna genomföra informationsinsatser. Från och med 2017 har regeringen även höjt taket för den bidragsgrundade lönekostnaden för subventionerade anställningar med lönebidrag, utvecklingsanställning, trygghetsanställning eller skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare samt taknivån för ersättning för personer som har behov av tolkstöd vid fortbildning (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 14).

Avsaknad av gymnasieutbildning medför en väsentligt lägre sannolikhet att vara sysselsatt jämfört med de som har gymnasial eller eftergymnasial utbildning. En betydande andel av de arbetssökande med högst förgymnasial utbildning har även en funktionsnedsättning. I Arbetsförmedlingens verksamhet finns det nu fler insatser med utbildningsinslag än tidigare. Dessutom har omfattande satsningar gjorts inom reguljär utbildning, inom exempelvis kommunal vuxenutbildning. Sedan januari 2017 har Arbetsförmedlingen beslutat om en strategi för matchning till jobb genom utbildning. Strategin syftar till att skapa förutsättningar för inskrivna arbetslösa att påbörja en utbildning vid rätt tidpunkt och som är väl anpassad efter individens förutsättningar. Strategin omfattar hur Arbetsförmedlingen förhåller sig till myndighetens egna utbildningsinsatser såväl som myndighetens roll i förhållande till reguljär utbildning. En del i strategin är att arbetsförmedlare, i vägledningen av personer med funktionsnedsättning, bör visa karriärvägar till yrken där arbetsförmågan inte längre är nedsatt.

Den offentliga sektorn är viktig för att skapa sysselsättning för kvinnor och män med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Regeringen har därför i februari 2016 gett flertalet myndigheter i uppdrag att under tiden den 1 april 2016 – den 31 december 2018 ställa praktikplatser till förfogande åt Arbetsförmedlingen och ta emot arbetssökande personer med funktionsnedsättning från Arbetsförmedlingen för praktik. Vidare har regeringen i budgetpropositionen för 2017 presenterat en satsning på moderna beredskapsjobb i staten som ska införas successivt fr.o.m. 2017 och sysselsätta minst 5 000 personer år 2020. Regeringen anför i propositionen att de statliga myndigheterna, genom denna satsning, ska erbjuda jobb med lägre kvalifikationskrav åt personer som står långt från arbetsmarknaden (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 14, avsnitt 4.5). Regelverket och ersättningen för de moderna beredskapsjobben ska motsvara de villkor som gäller för den subventionerade anställningsformen extratjänster, som handläggs och betalas ut av Arbetsförmedlingen. Det innebär att myndigheterna ges möjlighet att anställa personer som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen och som är nyanlända eller har varit arbetslösa i mer än tre år. Stöd får lämnas för en anställning under högst två år, längst för tolv månader åt gången. Genom de moderna beredskapsjobben, som är en viktig del av regeringens syssel-

sättningspolitik, ges myndigheterna goda möjligheter att få arbetsuppgifter utförda som i dag inte utförs alls eller i otillräcklig omfattning. Utvecklingen av extratjänster till att nu omfatta ersättning för arbete på 100 procent av en heltid syftar också till att ge personer som står långt från arbetsmarknaden en chans att komma tillbaka in i arbetslivet genom jobb med goda villkor.

Stödet från Europeiska socialfonden, en av EU:s så kallade struktur-fonder, vars syfte är att stärka medlemsländernas ekonomi och sociala sammanhållning, inriktas i Sverige till betydande del på att öka övergångarna till arbetsmarknaden för kvinnor och män som är arbetslösa eller som står långt från arbetsmarknaden. Ett mervärde skapas inte minst genom utveckling och tillämpning av nya metoder och nya samverkansformer. Ett aktivt arbete för bl.a. ökad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är vidare en viktig princip.

Under flera år har Samhall även fått resurser för utvecklingsanställningar. Skyddat arbete hos Samhall är en insats för de som inte kan få arbete genom andra insatser och det är viktigt att de som anställs av bolaget också är de som har behov av denna typ av stöd. Statskontoret har fått i uppdrag att kartlägga och analysera bl.a. Arbetsförmedlingens process och styrning av anvisningar till skyddat arbete hos Samhall.

För att förbättra förutsättningarna på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är det viktigt att motverka fördomar och förändra attityder bland arbetsgivare. Regeringen följer därför noga det arbete som Arbetsförmedlingen har inlett i arbetet med jämställdhetsintegrering, bland annat i form av jämställdhetsanalyser av arbetsmarknadspolitiska insatser för kvinnor och män med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

För att klara matchningen på arbetsmarknaden ser regeringen att samverkan med andra aktörer blir allt viktigare. Regeringen följer Arbetsförmedlingens arbete med att identifiera behov och lösningar på hur samverkan med bland andra kommuner och vårdgivare kan förbättras.

Arbetsmarknadens parter spelar en viktig roll för att uppnå ett inkluderande arbetsliv som är tillgängligt för alla oavsett om personer har en funktionsnedsättning eller inte. Dialog med parterna på arbetsmarknaden samt andra relevanta aktörer såsom till exempel funktionshindersrörelsen är mycket viktigt för att hitta nya vägar när det gäller att utveckla och bygga upp hållbara metoder för att främja och förbättra situationen på arbetsmarknaden. I regeringens arbetsmiljöstrategi är psykosocial arbetsmiljö ett prioriterat område och regeringen lyfter fram behovet av insatser för att stärka den organisatoriska och sociala arbetsmiljön och förbättra möjligheterna för den med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning. Planerade och framtida åtgärder inom arbetsmiljöområdet diskuteras bl.a. inom ramen för det dialogforum för arbetsmiljö som regeringen inrättat.

Arbetsmiljöverket har ett sektorsansvar för funktionshindersfrågor på arbetsmiljöområdet.

Det förbättrade arbetsmarknadsläget den senaste tiden har inte kommit alla ungdomar till del. För de unga som står längre från arbetsmarknaden, såsom unga med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, syns ingen tydlig förbättring. För att fler unga med aktivitetsersättning ska komma in på arbetsmarknaden eller påbörja en utbildning

Prop. 2016/17:188 har regeringen bland annat infört en provotid för studier med aktivitetsersättning på sex månader. Unga med aktivitetsersättning är också en prioriterad grupp i samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Samverkan kring unga är en viktig pusselbit i att åstadkomma resultat och här har bland andra Delegationen för unga till arbete en viktig roll i att främja samverkan mellan kommuner och Arbetsförmedlingen.

7.1.2 Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga

Regeringens bedömning: Arbetsförmedlingen bör ges i uppdrag att utreda om termen nedsatt arbetsförmåga påverkar de personer som berörs och i så fall på vilket sätt. Om behov finns bör förslag lämnas på ett alternativt språkbruk och konsekvenserna av en eventuell förändring belysas.

Skälen för regeringens bedömning: Det språkbruk som används i relation till funktionsnedsättning har förändrats kontinuerligt över tid. Sedan det nuvarande regelverket infördes i början av 2000-talet har en successiv förändring lett fram till den term som i dag huvudsakligen används, nämligen ”personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga”. Synen på vem som har en funktionsnedsättning och vilka typer av funktionsnedsättningar som är vanligt förekommande i samhället har också förändrats över tid. Bland annat har den tekniska utvecklingen medfört att gränserna för vilka former av funktionsnedsättningar som kan kompenseras för, genom till exempel stöd och insatser, kontinuerligt förändras.

Arbetsförmedlingen kan erbjuda stöd och insatser som syftar till att kompensera för nedsättning i arbetsförmågan hos personer med funktionsnedsättning enligt förordningen (2000:630) om särskilda insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga. Vid bedömning av arbetsförmåga prövar Arbetsförmedlingen individens funktionstillstånd, kunskaper, färdigheter, erfarenheter och utvecklingsmöjligheter mot olika arbetsuppgifter och arbetsmiljöer. En individ kan med detta synsätt ha full arbetsförmåga i relation till vissa arbetsuppgifter och ingen arbetsförmåga i relation till andra. Detsamma gäller arbetsmiljöer. Arbetsförmågan är således en relation mellan individ och miljö och inte enbart en egenskap hos individen. Termen ”nedsatt arbetsförmåga” finns även i andra förordningar och regelverk exempelvis inom socialförsäkringen.

Regeringens ambition är att alla som vill och kan ska arbeta. För att uppnå detta är det viktigt att personer inte diskrimineras i sin strävan efter att få ett arbete. På senare år har bland annat funktionshinderrörelsen och FN:s kommitté för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhållit att det kan finnas risker för diskriminering i och med att termen nedsatt arbetsförmåga används på arbetsmarknaden. Regeringen anser mot bakgrund av detta att det är angeläget att se över dagens användning av termen nedsatt arbetsförmåga och ta fram kunskap om hur detta påverkar de som berörs.

7.1.3 Samspelet mellan arbetsmarknadspolitiken och aktivitetsersättningen

Prop. 2016/17:188

Regeringens bedömning: Samspelet mellan arbetsmarknadspolitiken och aktivitetsersättningen i sjukförsäkringen bör ses över i syfte att underlätta för unga med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden eller påbörja en utbildning.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen vill underlätta för unga med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden eller påbörja en utbildning. För att fler unga med aktivitetsersättning ska komma in på arbetsmarknaden eller påbörja en utbildning har regeringen bland annat lämnat ett förslag i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 10) om en provotid för studier med aktivitetsersättning på sex månader. I budgetpropositionen redogör regeringen för de utvecklingsinsatser som planeras inom ramen för åtgärdsprogrammet för ökad hälsa och minskad sjukfrånvaro. Det handlar om att utveckla de arbetsplatsnära insatserna, utveckla hälso- och sjukvårdens insatser samt utveckla insatserna för unga med aktivitetsersättning. Som framgår av avsnitt 7.1.1 har regeringen också genomfört en rad förändringar inom arbetsmarknadspolitiken för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att få och behålla ett arbete.

Unga med funktionsnedsättning och unga med aktivitetsersättning är en prioriterad grupp i samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan och för myndigheternas arbete i samordningsförbunden.

Samverkan kring unga är en viktig pusselbit för att åstadkomma resultat och bland andra Delegationen för unga till arbete har en viktig roll i att främja samverkan mellan kommuner och Arbetsförmedlingen för att minska ungdomsarbetslösheten.

En viktig utgångspunkt när systemet med aktivitetsersättning infördes var att den ersättning som den försäkrade får kombineras med en medverkan i olika aktiviteter i syfte att ta tillvara den enskildes möjligheter till utveckling och arbete. Systemet med aktivitetsersättning har dock inte kommit att präglas av aktivitet så som var avsikten när förmånen infördes. En alltför liten andel av unga som har aktivitetsersättning kommer ut på arbetsmarknaden eller påbörjar en utbildning. Möjligheter och hinder behöver analyseras, för att göra det lättare för unga med funktionsnedsättning och unga med aktivitetsersättning att närma sig arbetsmarknaden. Därför bör det snarast tillsättas en arbetsgrupp som får i uppdrag att under mandatperioden analysera samspelet mellan aktivitetsersättningen och arbetsmarknadspolitiken och identifiera möjliga åtgärder för att underlätta för unga med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden eller påbörja en utbildning.

7.1.4 Flexibla insatser (exempelvis flexjobb) för att förbättra möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få behålla ett arbete

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att se över behovet av flexibla insatser (exempelvis flexjobb) för att förbättra möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få och behålla ett arbete. Det kan handla om personer vars förmåga att utföra ett arbete varierar över tid. Det är särskilt viktigt att analysera förutsättningarna för unga inom målgruppen.

Utredaren ska även se över möjligheten och behovet av lönestöd till en befintlig arbetsgivare som har fullgjort sitt rehabiliteringsansvar för en arbetstagare vars arbetsförmåga har försämrats under pågående anställning. Den särskilda utredaren ska studera dessa frågor och föreslå åtgärder om så behövs. Uppdraget ska redovisas senast den 15 mars 2018.

Utredaren ska bl.a. kartlägga och analysera målgruppens förutsättningar på arbetsmarknaden, särskilt de ungas, kartlägga och analysera hur incitamentsstrukturerna och andra insatser för att ta eller behålla ett arbete fungerar för målgruppen, kartlägga hur liknande insatser till arbete för målgruppen ser ut i ett antal jämförbara länder, exempelvis de danska flexjobben samt vid behov överväga och föreslå förändringar som behövs för att förbättra möjligheterna för målgruppen att få eller behålla ett arbete.

7.2 Utbildning

Varje barn och ungdom, oavsett kön, bakgrund och funktionsnedsättning, ska ges en god grund att stå på och vuxna ska ha god tillgång till utbildning under hela livet oavsett var i landet de bor. Regeringens utbildningspolitik strävar efter att utjämna socioekonomiska skillnader och att ge alla människor möjlighet att utvecklas. Alla barn, unga och vuxna ska också ges förutsättningar att pröva och utveckla sin förmåga och sina kunskaper till sin fulla potential oberoende av ålder, könstillhörighet och funktionsnedsättning.

Rätten till utbildning slås fast i ett flertal internationella konventioner. I artikel 24 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning beskrivs att rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning ska ges utan diskriminering och på jämlika villkor. Konventionsstaterna ska säkerställa inkludering i utbildningssystemet som möjliggör ett likvärdigt deltagande i grundutbildning, högre utbildning, yrkes- och vuxenutbildning samt ett livslångt lärande.

Utbildning är dessutom ett målområde inom Agenda 2030 och personer med funktionsnedsättning nämns särskilt. Mål 4 i Agenda 2030 är att stater ska säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Under detta mål återfinns delmål 4.5 som är att senast 2030 avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet och säkerställa lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning på alla nivåer för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning, ursprungsfolk och barn som lever under ut-

satta förhållanden. Vidare är delmål 4 a. att utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning ska byggas, samt att hänsyn tas till jämställdhetsaspekter och därmed kan en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö erbjudas för alla.

Regeringen genomför en rad insatser för att höja elevernas kunskapsresultat. Flertalet av dessa insatser är generella och omfattar dels elever med olika funktionsnedsättningar, dels elever som av andra orsaker har svårt att nå kunskapskraven. Regeringen strävar efter att öka behörigheten till gymnasieskolans nationella program och prioriterar därför bl.a. tidiga insatser.

7.2.1 Vidtagna åtgärder

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Enligt 2 § förordning (2011:130) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten ska myndigheten i specialpedagogiska frågor som rör barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning ge råd och stöd till huvudmän med ansvar för bl.a. utbildning inom skolväsendet. Vidare ska myndigheten enligt 6 § förordningen främja och informera om tillgången till läromedel för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Myndigheten får enligt samma bestämmelse utveckla, anpassa, framställa och distribuera sådana läromedel i den utsträckning behoven inte kan tillgodoses på den kommersiella läromedelsmarknaden. Myndigheten har utvecklat sin webbplats så att den används mer aktivt i det främjande arbetet gentemot andra läromedelsproducenter för att sprida kunskap om hur man producerar tillgängliga läromedel för olika målgrupper.

Ökad specialpedagogisk kompetens hos lärare

Regeringen har i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1) gjort en satsning på fler platser till speciallärar- och specialpedagogutbildningarna, bättre fortbildningsmöjligheter i specialpedagogik med fler specialiseringar och bättre specialpedagogisk kompetens hos alla lärare. Syftet är att kunna möta varje elev utifrån dennes förutsättningar. Regeringen har även förbättrat förutsättningarna för lärare och förskollärare som fortbildar sig till speciallärare eller specialpedagog inom Lärarlyftet genom en ökning av statsbidraget. Lärarlyftet är behörighetsgivande kurser för lärare som i dag inte har behörighet för de ämnen de undervisar i.

Lärarlyftet II

Regeringen har tidigare gett Statens skolverk i uppdrag att genomföra det så kallade Lärarlyftet II. Lärarlyftet II utvidgas under 2016 till att även omfatta speciallärarexamen med specialiseringar mot bl.a. dövhet eller hörselnedsättning, synnedsättning och grav språkstörning. Lärarlyftet II har hittills inriktats mot speciallärarexamen med specialisering mot utvecklingsstörning. Satsningen är angelägen för att säkerställa att alla elever som har behov av specialpedagogiskt stöd ges tillgång till detta. Regeringen ger dessutom möjlighet till ekonomiskt stöd till kommuner i behov att anställa fler speciallärare. Skolverket har vidare fått i uppdrag att genomföra fortbildning i specialpedagogik för lärare i grundskolan

Prop. 2016/17:188 och motsvarande utbildning vid särskilda ungdomshem och i same-skolan. Bidraget ska användas som ersättning för lön för lärare och förskollärare under den tid de deltar i utbildningen för en speciallärar- eller specialpedagogexamen.

Stärkt elevhälsa

Regeringen har gjort en satsning på att förstärka och utveckla elevhälsan. En utvecklad elevhälsa bidrar till att elever med funktionsnedsättning ska kunna få tillgång till undervisning i en inkluderande miljö. Regeringens satsning på elevhälsan omfattar bl.a. statsbidrag för personalförstärkning- ar inom elevhälsan. Skolverket har också, både 2016 och 2017, fått i uppdrag att genomföra insatser för att förbättra det förebyggande och främjande arbetet inom elevhälsan i syfte att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.

Tilläggsbelopp för särskilt stöd till barn och elever

Regeringen har tagit initiativ till ändringar i skollagens bestämmelser om bidrag till enskilda huvudmän för förskolor och skolor i form av tilläggsbelopp för särskilt stöd till barn och elever. Genom ändringarna, som trädde i kraft den 1 juli 2016, förtydligas att tilläggsbeloppet ska vara individuellt bestämt utifrån barnets eller elevens behov. Tilläggsbelopp gäller extraordinärt stöd och ska bland annat kunna ges för åtgärder som riktas till barn och elever med stora inlärningssvårigheter (Tilläggsbelopp för särskilt stöd till barn och elever, prop. 2015/16:134).

Ökade resurser för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar

Under 2017 ökas resurserna för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 16). Detta medför att fler föräldrar får bättre förutsättningar att kommunicera med sina barn. Därmed ökar föräldrarnas möjligheter att kunna vara delaktiga i elevernas utbildning och tillgängligheten ökar.

Skolutvecklingsprogram

Regeringen har gett Statens Skolverk i uppdrag att ta fram och genomföra nationella skolutvecklingsprogram bestående av olika kompetensutvecklings- och stödinsatser riktade till huvudmän och skolor. Insatserna ska ha fokus på grundskolan och motsvarande skolformer samt gymnasie- och gymnasiesärskolan. Insatserna innefattar såväl riktade som generella kompetensutvecklingsinsatser inom olika områden bl.a. arbetet med att ge elever i behov av särskilt stöd de insatser de behöver för att kunna utveckla sina fulla möjligheter och potential (bl.a. elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar).

Översyn av tillgängliga läromedel

Regeringen har gett Myndigheten för tillgängliga medier i uppdrag att i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten göra en översyn av tillgången till läromedel som är anpassade för personer med funktionsnedsättning från förskola till högskola (KU2017/00506/MF). Redovisningen ska innehålla en beskrivning av hur tillgången till tillgängliga

läromedel ser ut i samtliga skolformer från förskola till högskola samt en redogörelse för möjliga åtgärder och förändringar av produktion och distribution av sådana läromedel.

Aktiva åtgärder

Riksdagen beslutade i juni 2016 om propositionen Ett övergripande ramverk för aktiva åtgärder i syfte att främja lika rättigheter och möjligheter (prop. 2015/16:135, bet. 2015/16:AU10, rskr 2015/16:304). Områdena arbetsliv och utbildning omfattas av propositionen. Den beslutade propositionen innebär ändringar i diskrimineringslagens (2008:567) regler om aktiva åtgärder. Bland annat ska arbetet med aktiva åtgärder omfatta samtliga av diskrimineringslagens sju diskrimineringsgrunder (bl.a. funktionsnedsättning) inom arbetslivet och utbildningsområdet (3 kap. 1 § diskrimineringslagen). Inom utbildningsområdet innebär det vidare att kravet på att upprätta årliga likabehandlingsplaner ersätts med ett krav på årlig dokumentation av arbetet med aktiva åtgärder (3 kap. 20 § diskrimineringslagen). En skolmiljö som är tillgänglig och som i hög grad är inkluderande kräver en lärmiljö som är fri från kränkande behandling och diskriminering. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2017.

Gymnasieutredning

Alla ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Det ökar påtagligt deras möjligheter till arbete eller vidare studier. Regeringen gav därför en särskild utredare i uppdrag att, i dialog med en parlamentariskt sammansatt referensgrupp, föreslå åtgärder för att alla ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (dir. 2015:31). Utredningen redovisade sitt uppdrag den 31 oktober 2016 och betänkandet har remitterats (En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning, SOU 2016:77). Förslagen bereds för närvarande i regeringskansliet.

Samordnare för unga som varken arbetar eller studerar

Regeringen beslutade sommaren 2015 att tillsätta en nationell samordnare för unga som varken arbetar eller studerar. Syftet är att utveckla samverkan kring insatser till unga som varken arbetar eller studerar för att öka dessa ungas möjligheter att etablera sig i samhället. Det är vanligt förekommande att personer inom denna grupp har någon typ av funktionsnedsättning. Samordnaren ska bland annat utveckla former för ett samordnat stöd för unga som varken arbetar eller studerar och samla och analysera kunskap om insatser för målgruppen (Samordnare för unga som varken arbetar eller studerar, dir. 2015:70).

Folkbildningens särskilda betydelse och roll

Folkhögskolornas pedagogik är anpassad till individuella förutsättningar och bygger på dialog och tar utgångspunkt i deltagarens intressen. Denna pedagogik innebär att personer med funktionsnedsättning får ökad möjlighet att tillägna sig de kunskaper som krävs för godkänt studieresultat. Det är också en hög andel av deltagarna på folkhögskolornas långa

Prop. 2016/17:188 kurser som har funktionsnedsättning jämfört med andra utbildningsformer. Under 2015 var det 35 procent (4 295 personer) av deltagarna på allmän kurs som hade någon funktionsnedsättning och 14 procent (2 270 personer) av deltagarna på särskild kurs (Folkbildningsrådet, statistik, 2016).

Utöver att det i folkbildningens generella uppdrag ingår att erbjuda folkbildning till deltagare med funktionsnedsättning genomförs insatser för att stödja deltagare med funktionsnedsättning. Under 2015 avsatte Folkbildningsrådet 8,7 procent (147 miljoner kronor) av statsbidraget till folkbildning till ett förstärkningsbidrag till deltagare med funktionsnedsättning. Härutöver finns ett särskilt utbildningsstöd om ca 140 miljoner kronor som Specialpedagogiska skolmyndigheten fördelar till folkhögskolorna för att de ska erbjuda stöd till deltagare med funktionsnedsättning i form av stödpersoner och viss teknisk utrustning. Under 2015 var det i genomsnitt 5 100 deltagare per termin vid 101 folkhögskolor, som genom det särskilda utbildningsstödet kunde få stöd från stödpersoner. Vidare fick 47 folkhögskolor stöd för anpassning av teknisk utrustning. Kursdeltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar utgör den största gruppen sett till antal deltagarveckor med särskilt utbildningsstöd.

Tolkutbildningar

Det är angeläget att det finns tillgång till tolkar för personer som är döva eller har en hörselnedsättning samt för personer med dövblindhet. Utbildning till tolk för personer som är döva eller har en hörselnedsättning samt för personer med dövblindhet samt skrivtolk bedrivs inom folkhögskolor med särskilt statligt stöd. År 2015 lämnade Myndigheten för yrkeshögskolan 23,7 miljoner kronor i bidrag till folkhögskolor för dessa tolkutbildningar och ungefär lika mycket tillfördes genom bidraget till folkbildningen. Utbildningen till teckenspråks- och dövblindtolk genomförs till sin större del som en fyraårig utbildning. Det genomsnittliga antalet deltagare per termin på teckenspråks- och dövblindtolkutbildningen uppgick 2015 till 239 jämfört med 272 under 2014. Totalt slutförde 39 personer teckenspråkstolkutbildningen med godkänt resultat under 2015 och 48 personer under 2014. Vidare hade 36 personer påbörjat skrivtolkutbildning 2013–2015. Totalt 29 personer eller 83 procent av deltagarna hade slutfört skrivtolkutbildningen under 2013–2015.

Regeringen avser att följa utvecklingen av tillgången på teckenspråkstolk mot bakgrund av att utbildningen till teckenspråkstolk har minskat i omfattning.

Stöd inom området universitet och högskola

Den svenska högskolan ska vara välkomnande och ett möjligt val för alla som har förutsättningar att klara högskolestudier – oavsett bakgrund, kön eller funktionsnedsättning. Den mångfald som finns i samhället måste i större utsträckning avspeglas i högskolan. Detta gäller inom samtliga berörda grupper, såsom studenter, lärare och forskare.

För att underlätta för studenter med funktionsnedsättning i studiensituationen har de möjlighet att få så kallat särskilt pedagogiskt stöd. Sedan 1993 har Stockholms universitet (SU) i uppdrag att, i mån av behov, fördela bidrag för särskilt pedagogiskt stöd till universitet och

högskolor för de kostnader som överstiger 0,3 procent av de enskilda lärosätenas anslag för grundutbildning. Stödet kan bestå av anteckningsstöd, teckenspråkstolkning, mentorsstöd, handledning osv. Under 2017 tilldelades SU cirka 34 miljoner kronor att fördela för detta ändamål. Vid varje lärosäte finns en samordnare av pedagogiskt stöd som ska bistå studenter med funktionsnedsättning med hjälp och stöd. Under 2015 fick enligt SU:s statistik cirka 12 000 studenter tillgång till lärosätenas stödresurser genom kontakt med en samordnare och totalt 68 miljoner kronor fördelades; 35 miljoner kronor betalade lärosätena själva och 33 miljoner kronor fördelades från SU. För att beviljas särskilt pedagogiskt stöd krävs att studenten har en varaktig funktionsnedsättning som måste styrkas med intyg eller liknande. Studenter som har en mer tillfällig funktionsnedsättning eller en funktionsnedsättning utan att vara i behov av särskilt pedagogiskt stöd, eller av annan anledning inte ansökt om pedagogiskt stöd, finns inte med i SU:s statistik.

Enligt rapporten Eurostudent V, En kort inblick i situationen för studenter med funktionsnedsättning av Universitets- och högskolerådet (2015) uppgav knappt 17 procent av studenterna som besvarade enkäten, som ligger till grund för rapporten, att de har en funktionsnedsättning, varav psykisk ohälsa var den vanligaste. Enkätsvaren visade att också att flertalet av studenterna som angett att de har en funktionsnedsättning inte varit i kontakt med en samordnare. Detta kan bero på att deras funktionsnedsättning är av sådan natur att den inte är varaktig, som till exempel tillfällig oro, sömnbrist eller ångest. Det kan också bero på att de inte upplever att de har behov av pedagogiskt stöd.

Universitet och högskolor kan även ansöka om bidrag från Specialpedagogiska skolmyndigheten enligt förordningen (2011:1163) om statsbidrag för särskilt utbildningsstöd. Statsbidraget uppgår till cirka 5,5 miljoner kronor per år. Särskilt utbildningsstöd är ett bidrag för att lärosätena ska kunna anställa stödpersoner till studenter som är i behov av stöd för att kunna genomföra sina studier.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har enligt sin instruktion förordning (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier, bl.a. i uppdrag att förse högskolestuderande personer som har en funktionsnedsättning i form av läsnedsättning med sådana exemplar av kurslitteratur som de behöver för att kunna ta del av litteraturen. För 2017 uppgår medlen till MTM för produktion av studielitteratur för högskolestuderande som upplever vissa former av funktionshinder i studiesituationen till 27 miljoner kronor. Studenter kan även beställa inläsning eller annan anpassning av sin obligatoriska kurslitteratur. Lånen är kostnadsfria för studenten och för högskolan.

När det gäller den generella tillgängligheten, såsom utrustning och investeringar i lärosätenas fysiska, organisatoriska och pedagogiska tillgänglighet, är det respektive lärosätes ansvar. Den generella tillgängligheten omfattar även utbildning av lärare och övrig personal, pedagogiskt utvecklingsarbete och andra åtgärder som relaterar till ett lärosätes generella tillgänglighet. Myndigheten för delaktighets (MFD) rapport Så tillgänglig är staten (2016) visar att den generella tillgängligheten vid universitet och högskolor har förbättrats de senaste åren. Samtidigt kvarstår dock vissa tillgänglighetsproblem. Exempelvis ses en svagt nedåtgående trend i andel lärosäten som ur ett tillgänglighetsperspektiv

Prop. 2016/17:188 inventerat sina lokaler, sin skriftliga information och sin kommunikation under perioden 2011–2016. Dessutom anger studien Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016 från MFD att hinder vid studier för studenter med funktionsnedsättning kan bero på bristfällig organisation snarare än studierna i sig. Brister i organisationen kan bero på att kontakter med stödpersoner skapas sent, att lokaler är otillgängliga och att kursplaner ges ut sent så att studenter som behöver kurslitteraturen i särskilt format får litteraturen senare än andra studenter.

Forskning och innovation inom funktionshindersområdet

Myndigheten för delaktighet (MFD) framhåller i sin rapport En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle (2016), att det till stor del saknas så kallad funktionshindersforskning, det vill säga studier om samspelet mellan miljö/omgivning och individ. I rapporten Svensk forskning om funktionshinder, Forskningen som haltar (2016) beskrivs funktionshindersforskningens framväxt och utveckling i Sverige.

Regeringen har i sin forskningspolitiska proposition Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) presenterat sin syn på forskningspolitikens inriktning i ett tioårigt perspektiv med särskilt fokus på satsningar 2017–2020.

I propositionen konstateras att verksamheter, miljöer och tjänster bör utformas universellt. Ett samhälle som är inkluderande och tillgängligt skapar förutsättningar för delaktighet, självständighet, jämlikhet och jämställdhet, vilket i sin tur minskar behovet av anpassningar och riktade stödinsatser. Universell utformning innebär att utgå från design med medvetenhet om den variation som återfinns i befolkningen. Principen om universell utformning är en av regeringens fyra prioriterade områden i den inriktning som föreslås för genomförandet av funktionshinderspolitiken framåt, se avsnitt 5.2. I budgetpropositionen för 2017 (2016/17:1, utgiftsområde 16) föreslår regeringen en ökning av anslaget för forskning till Verket för innovationssystem (Vinnova) till följd av en forsknings- och innovationssatsning på tillgänglighetsdesign. Satsningen ska stödja det nationella forskningsprogrammet om hållbart samhällsbyggande och det strategiska samverkansprogrammet Smarta städer. Satsningen omfattar 15 miljoner kronor 2017 och därefter ytterligare 20 miljoner kronor 2020. Därmed beräknas anslagsnivån bli 35 miljoner kronor högre 2020 än 2016 för detta ändamål.

I den forskningspolitiska propositionens (prop. 2016/17:50) avsnitt om strategiska satsningar för att möta samhällsutmaningar framhålls att den offentligt finansierade socialtjänsten är en viktig del av det svenska välfärdssystemet. Varje år får ca 800 000 personer insatser från kommunernas socialtjänst, som bl.a. omfattar äldreomsorg, individ- och familjeomsorg och insatser till personer med funktionsnedsättningar. Psykisk ohälsa är ett av våra största hälsoproblem som påverkar såväl individen och dess anhöriga som samhället som helhet. Psykisk ohälsa innebär ofta svårigheter och sämre levnadsförhållanden för den enskilde. Sedan 2010 har sjukfrånvaron och längden på sjukskrivningstider ökat. Som en del av satsningen på tillämpad välfärdsforskning bör forskningen om psykisk ohälsa och sjukfrånvarons utveckling därför stärkas.

Regeringen föreslår i den forskningspolitiska propositionen som tidigare nämnts att ett nationellt forskningsprogram om tillämpad välfärdsforskning bör inrättas av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) i samverkan med andra relevanta forskningsfinansiärer och aktörer. I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1) beräknar regeringen en ökning av Fortes forskningsanslag till följd av satsningen på tillämpad välfärdsforskning. Satsningen omfattar 40 miljoner kronor 2018 och därefter ytterligare 30 miljoner kronor per år 2019 och 2020. Därmed beräknas anslagsnivån bli 100 miljoner kronor högre 2020 än 2016 för detta ändamål.

7.2.2 Tillgängliga lärmiljöer

Regeringens bedömning: Specialpedagogiska skolmyndigheten bör ges i uppdrag att analysera och lämna förslag på vilket stödmaterial som är nödvändigt för att alla huvudmän, rektorer och förskolechefer ska kunna ta del av den kunskap som behövs om hur man organiserar resurser och kompetens i förskolan och skolan för att skapa en ur olika perspektiv tillgänglig lärmiljö som innebär att alla barn och elever ges möjlighet till hög grad av delaktighet.

Skälen för regeringens bedömning: En inkluderande lärmiljö där alla elever är delaktiga och där lärandet är tillgängligt för alla, det vill säga sker i sammanhang som är socialt, pedagogiskt och fysiskt anpassade för alla, är viktigt. Detta ställer krav på att huvudmän, rektorer, förskolechefer, lärare, förskolelärare och annan pedagogisk personal har goda kunskaper om vad en inkluderande och tillgänglig lärmiljö innebär och hur de kan utformas.

Flera studier pekar på bristande tillgänglighet som en möjlig orsak till den låga utbildningsnivån bland personer med funktionsnedsättning. I en studie av Skolverket (Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning, 2016) konstateras att det finns stora skillnader mellan hur huvudmän och skolor agerar för att åstadkomma en skola som är präglad av tillgänglighet för elever med funktionsnedsättning. Studien visar att många huvudmän och skolor inte ger tillräckliga förutsättningar för att kunna erbjuda en lärmiljö som är pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig för elever med funktionsnedsättning. Regeringen bedömer utifrån detta att det behövs ökad kunskap hos huvudmän, rektorer och förskolechefer om hur resurser och kompetens inom förskola och skola kan organiseras på bästa sätt för att skapa tillgängliga lärmiljöer för alla barn och elever. Specialpedagogiska skolmyndigheten bör därmed ges i uppdrag att analysera och lämna förslag på vilket stöd som är nödvändigt för att alla huvudmän, rektorer och förskolechefer ska kunna ta del av den kunskap som behövs om hur man organiserar resurser och kompetens i förskolan och skolan för att skapa en ur olika perspektiv tillgänglig lärmiljö. Målet är att skapa en lärmiljö som syftar till att alla barn och elever ges möjlighet till hög grad av delaktighet.

Regeringens bedömning: Statens skolverk bör ges i uppdrag att i samråd med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Myndigheten för delaktighet, ta fram en informations- och fortbildningsinsats för huvudmän, rektorer, studie- och yrkesvägledare samt annan berörd personal i gymnasiesärskolan.

Skälen för regeringens bedömning: Kunskapen om övergången mellan gymnasiesärskola och arbetsliv är begränsad. Av en kartläggning av den efter(sär)gymnasiala sysselsättningen under 2011 bland de personer som gått ut gymnasiesärskolan mellan 2001–2011, framgår att den största andelen (47 procent) av de unga hade sin sysselsättning inom daglig verksamhet. 22,4 procent av gruppen hade ett förvärvsarbete (de flesta med någon form av lönesubvention) och 6,6 procent studerade. Av kartläggningen framgick att 24 procent uppgavs vara ”någon annanstans”, dvs. inte i någon av de tre andra sysselsättningstyperna (Sysselsättning och social rättvisa, En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning, 2016).

Skolverket publicerade 2016 en uppföljning av den gymnasiesärskole-reform som genomfördes 2013 (Gymnasiesärskolan, Uppföljning och analys av 2013 års reform, Rapport 425, 2016). Verksamheten med arbetsplatsförlagt lärande (apl) framstår i studien som en av gymnasiesärskolans stora utmaningar. De beskrivna svårigheterna handlar både om att ordna och förbereda apl-platser och kunna ge tillräckligt stöd till elever och arbetsplatsernas handledare under pågående apl. Det är skolans huvudman som ansvarar för att skaffa apl-platser och för att de krav som finns på utbildningen uppfylls. Varje elev ska ha en handledare på arbetsplatsen som har nödvändiga kunskaper och som i övrigt bedöms vara lämplig. Elevens lärare ska tillsammans med handledare lägga upp en plan för vilket lärande som kan ske på arbetsplatsen och hur lärandet ska bedömas och återkopplas. Det finns dock skolor där apl verkar fungera bättre än på andra håll. Skolan behöver samverka med arbetslivet och andra aktörer både för att få till stånd apl och för att det ska finnas en fortsättning för ungdomarna efter gymnasiesärskolan.

Regeringen bedömer därför att ett uppdrag bör ges till Skolverket, i samråd med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Myndigheten för delaktighet, att ta fram en informations- och fortbildningsinsats, med fokus på att minska de etableringssvårigheter som unga med intellektuell funktionsnedsättning möter på arbetsmarknaden samt på det stöd från olika myndigheter som dessa ungdomar kan få. Insatsen bör riktas mot huvudmän, rektorer, studie- och yrkesvägledare samt annan berörd personal i gymnasiesärskolan, däribland yrkeslärare. Särskilt fokus bör läggas på hur kontakter med arbetslivet kan knytas genom det arbetsplatsförlagda lärandet. De berörda myndigheterna bör gemensamt genomföra informations- och fortbildningsinsatsen.

7.2.4 Stöd till föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Prop. 2016/17:188

Regeringens bedömning: Specialpedagogiska skolmyndigheten bör ges i uppdrag att i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen kartlägga det stöd som finns till föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt hur det kan användas inom förskoleklass, fritidshem, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasie- och gymnasiesärskola. Myndigheten bör vid behov ta fram en vägledning eller annat stödmaterial.

Skälen för regeringens bedömning: FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s kommitté för barnets rättigheter har rekommenderat Sverige att stärka stödet till föräldrar som har barn med funktionsnedsättning. Skolan (förskoleklass, fritidshem, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasie- och gymnasiesärskola) har som uppgift att ge alla elever den ledning och stimulans som de behöver för att kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. En elev med funktionsnedsättning som har svårt att uppfylla kunskapskraven ska få stöd för att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. En del elever kan behöva mer stöd än den ledning och stimulans som ges i den ordinarie undervisningen. Stödet kan ges i form av extra anpassningar eller särskilt stöd. Riksförbundet Attention som är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) genomförde i slutet av 2013 en enkät bland sina medlemmar. Enkätsvaren visar tydligt att föräldrarna anser att skolgången kan vara väldigt svår för elever med NPF. Av de föräldrar som svarade på enkäten anser 90 procent att deras barn behöver extra stöd i skolan. Som ett led i detta har Riksförbundet Attention tagit fram en Skolguide till föräldrar med syftet att bl.a. tydliggöra vad elever med NPF har rätt till. I regeringens skrivelse Ett stärkt föräldrastöd – För barnets rätt till trygga uppväxtvillkor (skr. 2013/14:87) framhålls att även samarbete mellan skola och förälder och föräldrarnas förmåga till engagemang i skolan, deras förväntningar på barnet och förmåga att stödja och uppmuntra barnet i skolarbetet är viktiga för barnets resultat, hälsa, trivsel och allmänna situation. Genom att stödja föräldrarna i detta kan förutsättningarna för goda skolprestationer förbättras. Barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar möter särskilda svårigheter i skolan. Stöd till och dialog med föräldrar kan stärka barnets möjlighet att nå utbildningens mål. Specialpedagogiska skolmyndigheten bör ges i uppdrag att i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen kartlägga det stöd som finns till föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt hur det kan utformas inom förskoleklass, fritidshem, grundskola och gymnasieskola och om så bedöms behövt ta fram vägledning eller annat stödmaterial till skolorna.

7.2.5 Kunskapsspridning av goda exempel inom högskola och universitet

Regeringens bedömning: För att motverka diskriminering av studenter med funktionsnedsättning och öka tillgängligheten inom högskolorna och universiteten bör Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att sprida goda exempel på genomförda åtgärder inom detta område.

Skälen för regeringens bedömning: Universitets- och högskolerådet (UHR) har enligt förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet bl.a. i uppgift att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom högskolan. Bristande tillgänglighet är sedan 2015 en form av diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567). Bristande tillgänglighet innebär att en person med funktionsnedsättning missgynnas därför att tillgänglighetsåtgärder inte genomförts i tillräcklig utsträckning för att personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning (1 kap. 4 § diskrimineringslagen). Den 1 januari 2017 trädde ändringar i diskrimineringslagen i kraft som innebär att arbetet med aktiva åtgärder inom arbetslivet och inom utbildningsområdet utvidgas till att omfatta samtliga diskrimineringsgrunder. Ändringarna innebär bl.a. att lärosätena ska bedriva ett mer systematiskt förebyggande arbete än tidigare och att lärosätena är skyldiga att samverka med anställda och studenter i arbetet (prop. 2015/16:135).

Som nämns tidigare ses en svagt nedåtgående trend i andel lärosäten som ur ett tillgänglighetsperspektiv inventerat sina lokaler, sin skriftliga information och sin kommunikation under perioden 2011–2016. Dessutom anger rapporten Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016 från Myndigheten för delaktighet att hinder vid studier för studenter med funktionsnedsättning kan bero på bristfällig organisation snarare än studierna i sig. Brister i organisationen kan bero på att kontakter med stödpersoner skapas sent, att lokaler är otillgängliga och att kursplaner ges ut sent så att studenter som behöver kurslitteraturen i särskilt format får litteraturen senare än andra studenter. Likaså framhåller rapporten Nordic Cooperation on Higher Education and Research on Disabilities and Human Rights, Nordic Welfare Center (2016), vikten av att inkludera studenter med funktionsnedsättning mer och att inkluderande design bör användas vid utvecklandet av miljöer för högre utbildning.

Vidare anger projektrapporten Equity in Student Mobility in Nordic Higher Education, Universell (2017), att studenter med funktionsnedsättningar är underrepresenterade i statistiken för internationell studentmobilitet. Ett skäl till detta sägs vara brist på forskning och kunskap om högre utbildning och funktionsnedsättning. Eftersom det inte finns så mycket kunskap om denna studentgrupp menar rapportens författare att det kan vara svårt att ge korrekta råd samt information och man riskerar dessutom att befintlig utveckling av stöd till studenter med funktionsnedsättningar blir icke-adekvat.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att i syfte att motverka diskriminering av studenter med funktionsnedsättning och att öka

tillgängligheten inom högskolorna och universitetet bör Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att sprida goda exempel på genomförda åtgärder inom detta område.

Prop. 2016/17:188

7.3 It-politiken

Digitalisering beskrivs ofta som en samhällsomvandlande kraft och samtliga samhällssektorer påverkas i grunden. Digitalisering bidrar till tillväxten men utmanar samtidigt arbetsmarknaden. Digitaliseringen är motorn i den samhällsutveckling vi befinner oss i sedan ett par decennier. Hur vi gör saker, hur vi upplever saker, hur vi tar oss an uppgifter och hur vi finner lösningar förändras. Digitalisering och användningen av ny teknik förändrar i och med det förutsättningar och villkor för företag och offentlig sektor, för arbetsliv och utbildning och för tillit och social sammanhållning i samhället.

Det övergripande it-politiska målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Detta innebär bl.a. att alla som vill ska kunna använda de möjligheter som digitaliseringen erbjuder, oavsett personliga förutsättningar som ålder, funktionsnedsättning och kunskapsnivå eller andra förutsättningar som kan beskrivas som ekonomiska, kulturella och etniska.

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik och sådana system.

7.3.1 Vidtagna åtgärder

Post- och telestyrelsen (PTS) har ansvar att säkerställa att alla, inklusive personer med funktionsnedsättning, har tillgång till elektroniska kommunikationer. Myndigheten upphandlar därför elektroniska kommunikationstjänster som anses vara av särskild vikt för personer med funktionsnedsättning. De tjänster PTS för närvarande upphandlar är bildtelefoni, texttelefoni, teletaxi och kostnadsfri nummerupplysning.

PTS ska även främja utvecklingen och användningen av elektroniska kommunikationstjänster för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten har anordnat innovationstävlingar sedan 2010 och bidrar på så sätt till innovation och utveckling på området elektronisk kommunikation till personer med funktionsnedsättning. Företag och offentliga verksamheter tävlar om finansiering till sina projekt och idéer som syftar till att inkludera fler i det digitala samhället. Teman för innovationstävlingarna har bl.a. varit arbete och utbildning, kultur och fritid, handel och betalning. Resultat av innovationstävlingarna är att ett 100-tal tjänster har utvecklats eller är under utveckling och det totala antalet användare uppskattas till minst 350 000.

PTS kan även finansiera andra utvecklingsprojekt utöver innovationstävlingar inom området elektronisk kommunikation. Förutsättningen för att få finansiering, oavsett om det är ett innovationsprojekt eller annan

Prop. 2016/17:188 typ av utvecklingsprojekt, är att projekten är lämpliga och bidrar med långsiktig digital inkludering av personer med funktionsnedsättning.

PTS utför även utvärderingar av befintliga kommersiella it-tjänster och produkter som exempelvis mobila bank- och betalapplikationer, surfplattor och tillgänglighet i talsvarssystem. Myndigheten har använt resultaten i kommunikationen med leverantörer vilket har lett till konkreta förändringar i befintliga tjänster för ökad tillgänglighet, t.ex. i betalapplikationer och webbutformning.

PTS ska även ge expertstöd samt samråda med berörda myndigheter och ta initiativ till löpande kunskapsöverföring och informationsutbyte mellan myndigheterna i frågor som rör funktionshinderspolitik och digital inkludering. Myndigheten ska därutöver vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

7.3.2 Ökad kunskap om användarnas behov på it-området

Regeringens bedömning: Post- och telestyrelsen bör ges i uppdrag att inrätta ett antal användarråd i syfte att öka kunskapen om aktuella behov hos användargrupper och att identifiera hinder för att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra ska få tillgång till information och kommunikation. Vidare bör relevanta åtgärder identifieras i syfte att öka den digitala delaktigheten.

Skälen för regeringens bedömning: I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anges det att konventionsstaterna ska samla in information, däribland statistik och forskningsrön som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt konventionen. FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning lämnade synpunkter till Sverige avseende bristande tillgång till information uppdelad på personer med funktionsnedsättning.

Det är svårt att få en överblick över antalet personer med olika slags funktionsnedsättningar eftersom sådana uppgifter inte får registreras på grund av integritetsskäl. Statistiska datainsamlingsmetoder är generellt sett inte utformade så att personer med olika slags funktionsnedsättningar kan delta på lika villkor. Det finns t.ex. svårtolkade uppgifter gällande användandet av internet bland personer med funktionsnedsättning. I rapporten Svenskarna och Internet 2016 undersökning om svenskarnas internetvanor uppger 4 procent av befolkningen att de har en funktionsnedsättning som försvårar användningen av internet och datorer. Å andra sidan visar en undersökning från 2015, genomförd av Synskadades Riksförbund att 25 procent av medlemmarna aldrig varit ute på internet. Det finns ett behov av att finna alternativa sätt att få aktuell kunskap om behoven hos dessa användargrupper avseende digitaliseringsområdet.

En särskild företeelse på digitaliseringsområdet är den höga takt som nya produkter och tjänster utvecklas. Många tjänster underlättar för personer med funktionsnedsättning t.ex. play-tjänster som ger ökad tillgänglighet, samt universellt utformade produkter som smartphones vilka innehåller inbyggda tillgänglighetsfunktioner. Inte minst erbjuder den digitala utvecklingen möjligheter för barn och unga till delaktighet. I och

med att allt fler tjänster och produkter blir digitala innebär det också behov av att kunna använda dessa. Om tjänsterna och produkterna inte är tillgängliga skapas hinder för personer med funktionsnedsättning snarare än delaktighet.

Det är viktigt att det skapas ökade förutsättningar för att er hålla kunskap om behovet av insatser på digitaliseringsområdet för personer med funktionsnedsättning i alla åldrar. Regeringen anser att PTS bör ges i uppdrag att inrätta ett antal användarråd i syfte att öka kunskap om aktuella behov hos användargrupper. Syftet bör vara att identifiera och undanröja hinder för att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra ska få tillgång till information och kommunikation samt identifiera relevanta åtgärder i syfte att öka den digitala delaktigheten. Myndigheten kan även bjuda in experter till användarråden.

7.3.3 Ökade kunskaper om hur jämställdhetspolitiska mål uppfylls

Regeringens bedömning: Post- och telestyrelsen bör ges i uppdrag att redovisa hur verksamhet som finansieras av anslag 2:2 Ersättning för särskilda tjänster till funktionshindrade i budgetpropositionen för 2017 bidrar till att uppfylla regeringens jämställdhetspolitiska mål.

Skälen för regeringens bedömning: FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har i sina sammanfattande slutsatser till Sverige uttryckt oro över att det finns begränsad kunskap om att kvinnor med funktionsnedsättning diskrimineras på grund av sitt kön och i vilken utsträckning kvinnor och flickor med funktionsnedsättning diskrimineras jämfört med män och pojkar. Kommittén rekommenderar Sverige att säkerställa att ett genusperspektiv genomsyrar hela funktionshinderspolitiken från lagstiftning till utvärdering av politiken. Sverige bör därutöver även systematisera insamling, analys och spridning av uppgifter uppdelade efter kön, ålder och funktionsnedsättning.

Myndigheten för delaktighets (MFD) uppföljning av funktionshinderspolitiken 2011–2016 visar bl.a. att kvinnor med funktionsnedsättning har genomgående sämre levnadsvillkor än män med funktionsnedsättning. Det finns även skillnader i levnadsvillkoren för flickor och pojkar med funktionsnedsättning. För att öka kunskaperna om hur jämställdhetsperspektivet tillämpas bör PTS ges i uppdrag att redovisa hur verksamhet som finansieras av anslag 2:2 Ersättning för särskilda tjänster till funktionshindrade (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 22) bidrar till att uppfylla regeringens jämställdhetspolitiska mål. Den verksamhet som avses är upphandlade tjänster som bildtelefoni, texttelefoni, teletal och kostnadsfri nummerupplysning samt utvecklingsprojekt inklusive innovationstävlingar.

Arbetet med att öka tillgängligheten inom transportområdet pågår kontinuerligt inom transportmyndigheterna. Detta innebär att åtgärder för att förbättra verksamheten beslutas och vidtas fortlöpande. Inom transportsystemet har det länge bedrivits ett systematiskt arbete för ökad tillgänglighet. År 1998 fastställde riksdagen det övergripande transportpolitiska målet att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266). Därutöver har riksdagen senare även beslutat om ett funktionsmål och ett hänsynsmål (prop. 2008/09:93, bet. 2008/09:TU14, rskr. 2008/09:257).

Funktionsmålet innebär att transportsystemets utformning, funktion och användning ska medverka till att ge alla en grundläggande tillgänglighet med god kvalitet och användbarhet samt bidra till utvecklingskraft i hela landet. Vidare innebär det att transportsystemet ska vara jämställt, dvs. likvärdigt svara mot kvinnor respektive mäns transportbehov. Det finns en precisering av funktionsmålet som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Den lyder: Transportsystemet utformas så att det är användbart för personer med funktionsnedsättning.

Trafikverket har tagit fram en målsättning gällande fysisk tillgänglighet i sitt arbete med funktionshinderspolitiken. Målet är att tillgänglighetsanpassa 150 stationer och 2000 hållplatser i ett nationellt prioriterat nät av kollektivtrafik fram till år 2021. Det prioriterade nätet är ett trafikslagsövergripande kollektivtrafiknät som anpassas för personer med funktionsnedsättningar. Målet är baserat på utredningar, uppdrag från regeringen och projekt inom myndigheten och har angetts i myndighetens förslag till nationell plan för transportsystemet 2010–2021 samt i efterföljande förslag till plan 2014–2025. Målet finns även angivet i regeringens strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016. Tillgänglighetsanpassningen handlar ofta om s.k. mindre åtgärder, dvs. investeringar under 50 miljoner kronor. Regeringen har angett ekonomiska ramar för mindre åtgärder (även kallat trimning och effektiviseringar) i fastställelsebeslutet av nationell trafikslagsövergripande plan för utveckling av transportsystemet för perioden 2014–2025. Trafikverket planerar och prioriterar de mindre åtgärderna utifrån utgångspunkter som regeringen och riksdag har beslutat om, t.ex. transportpolitisk måluppfyllelse.

Trafikverket har i sin årsredovisning för 2015 samt i redovisningen av uppdraget att återrapportera verksamhet inom åtgärdsområdena trimning och effektiviseringar samt miljöinvesteringar (N2016/00499/TIF) redovisat att det tidigare utpekade och prioriterade kollektivtrafiknätet har fortsatt att utvecklas och nya kollektivtrafikstråk har pekats ut. I Trafikverkets årsredovisning för 2015 anges att sammantaget 208 busshållplatser har tillgänglighetsanpassats på det statliga vägnätet under året. För varje hållplats har det gjorts åtgärder i form av plattformsombyggnad med taktila plattor. Hållplatserna har tillgänglighetsanpassats i huvudsak enligt gällande standard och gånganslutningar och passager och övergångsställen har anpassats eller byggts för att tillgodose ”hela-resanperspektivet”.

Under 2015 åtgärdades även 10 stationer. För de aktuella stationerna har renovering och tillgänglighetsanpassning gjorts för hissar, trappor, tunnlar och plattformar. Vidare har ytterligare åtgärder genomförts, som byte av skyddszoner på pendeltågsplattform, nya väderskydd, byte till högre belysningsstolpar, nya bänkar och lutningsbrädor, ändring av ramper, flyttning av skjutdörrar, möblering, montering av ledstänger, skyltning m.m. Under 2015 har även ca 75 miljoner kronor betalats ut i statligt bidrag till kommuner för åtgärdande av busshållplatser.

Genom de s.k. länsplanerna för regional infrastruktur, vilka är statliga anslag som regionala företrädare inom varje län har ett planeringsansvar för, fördelas medel för investeringar och förbättringsåtgärder inom respektive län. Inom ramen för länsplanerna finns möjlighet att betala ut statlig medfinansiering, bland annat till regionala kollektivtrafikmyndigheter, för åtgärder för ökad tillgänglighet i kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning. För att kollektivtrafiknätet fullt ut ska fungera för personer med funktionsnedsättning krävs att även fordon, information, service m.m. anpassas, fungerar och används. Ansvaret för detta åligger dem som trafikerar nätet.

7.4.1 Vidtagna åtgärder

I december antog riksdagen propositionen Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21) där regeringens prioriteringar och ekonomiska ramar för transportinfrastrukturen för 2018–2029 anges. I propositionen framhålls tillgänglighet och vikten av bl.a. universell utformning och myndigheternas kunskap om funktionsnedsättning. Det framhålls bl.a. att en mångfald av resenärer med olika förutsättningar och behov ställer höga krav på ett tillgängligt samhälle och att det är viktigt att samtliga trafikslag och transportsystemet som helhet utvecklas och anpassas så att alla kan använda det. Det innebär bl.a. att transportsystemet ska vara tillgängligt för personer med funktionsnedsättning och att det är angeläget att transportsystemet utformas universellt och att arbetet med krav, riktlinjer och standardisering för tillgänglighet får fortsatt prioritet. Det är viktigt att hinder mot tillgänglighet identifieras. Förutom staten har kommunerna en viktig roll. Vidare behövs goda kunskaper om hur funktionshinder kan rivas för att vid framtida upphandlingar kunna bli ännu mer specifika avseende utformning och kostnadseffektiva lösningar. Fortsatt anpassning av stationer och hållplatser är en viktig del i arbetet.

Trafikverket fick i januari 2016 i uppdrag av regeringen att under en treårsperiod med start den 31 maj 2016, återrapportera verksamhet inom åtgärdsområdena trimning och effektiviseringar samt miljöinvesteringar där åtgärder för ett tillgängligt transportsystem ingår (N2016/00499/TIF). Trafikverket redovisade att utfallet för åtgärder för tillgängligt transportsystem och attraktiva, säkra och funktionella trafikmiljöer uppgick till ca 200 miljoner kronor år 2015.

För att öka samordningen inom området särskilda persontransporter, dvs. sjukresor, vissa skolskjutsar, färdtjänst och riksfärdtjänst, har regeringen beslutat att tillsätta utredningen Samordnade person-

Prop. 2016/17:188 transporter (N 2016:03). I dag finns det i vissa fall en brist på samordning då ansvar och beslutanderätt är fördelat på flera aktörer och trafiken utförs med stöd av fem olika lagar, framtagna under olika tidsperioder. Utredningen ska besvara hur man genom ett bättre regelverk kan uppnå förenkling och effektivisering för individer och samhälle genom bättre samordning och ansvarsfördelning för särskilda persontransporter. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2017.

En genomförandeplan håller på att tas fram i enlighet med kommissionens förordning (EU) nr 1300/2014 om tekniska specifikationer för driftskompatibilitet avseende tillgängligheten till Europeiska unionens järnvägssystem för personer med funktionsnedsättningar och med nedsatt rörlighet, även kallad TSD PRM. Transportstyrelsen har i uppdrag att vara projektledare för framtagandet av genomförandeplanen, vilken ska anmälas till kommissionen senast den 1 januari 2017.

Regeringen beslutade den 29 september 2016 om förordningsändringar mot fusk och missbruk av parkeringstillstånd, se förordning (2016:898) om ändring i förordningen (1982:198) om flyttning av fordon i vissa fall samt förordning (2016:897) om ändring i förordningen (1976:1128) om felparkeringsavgift. Såväl kommuner som brukarorganisationer har efterfrågat åtgärder för att motverka fusk och missbruk av parkeringstillstånd för nedsatt rörelseförmåga. Den först nämnda förordningsändringen innebär att ett fordon får flyttas om ett ogiltigt parkeringstillstånd för rörelsehindrad har använts enligt 2 § förordningen (1982:198) om flyttning av fordon i vissa fall. Den andra ändringen innebär att en kommun kan fastställa felparkeringsavgiften till högst 1 300 kronor, dvs. en höjning jämfört med tidigare, enligt 2 a § förordningen (1976:1128) om felparkeringsavgift. Ändringarna ger kommunerna förbättrade förutsättningar att bedriva en effektiv parkeringsövervakning samt minska incitament till fusk och missbruk av parkeringstillstånd. Förordningsändringarna trädde i kraft den 1 mars 2017.

Regeringen har tillsatt en utredare för att se över behovet av att införa ett nationellt register för utfärdande av parkeringstillstånd för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Regeringen gav 2016 Trafikanalys i uppdrag att se över de transportpolitiska preciseringarna och lämna förslag till indikatorer för att följa upp de transportpolitiska målen (N2016/05490/TS). Detta innebär att även preciseringen som gäller personer med funktionsnedsättning omfattas av översynen. Trafikanalys skulle vidare beskriva hur styrning och uppföljning av de transportpolitiska målen genomförs och vid behov lämna förslag till förändringar. Trafikanalys redovisade sitt uppdrag den 10 mars 2017.

7.4.2 Uppdrag om kvalitet i färdtjänsten

Regeringens bedömning: Myndigheten för delaktighet bör ges i uppdrag att analysera kvaliteten i utförandet av färdtjänstresor. Om analysen visar att åtgärder behöver vidtas för att förbättra kvaliteten, bör förslag på sådana åtgärder lämnas. I uppdraget bör samverkan ske med andra relevanta myndigheter och aktörer.

Färdtjänst och riksfärdtjänst

Det nuvarande regelverket för färdtjänst infördes 1998 i och med den nya lagen (1997:736) om färdtjänst (färdtjänstlagen). Tillstånd till färdtjänst ges till den som på grund av funktionshinder, som inte endast är tillfälligt, har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller att resa med allmänna kommunikationsmedel (7 § färdtjänstlagen). Ett färdtjänsttillstånd är ofta villkorat och begränsat på olika sätt utifrån den enskildes situation (9 § 1–3 samma lag). Färdtjänsten finansieras delvis med egenavgifter för resenärerna.

Lagen (1997:735) om riksfärdtjänst reglerar hur kommunöverskridande resor med färdtjänsten ska ersättas och förordningen (1993:1148) om egenavgifter vid resor med riksfärdtjänst reglerar avgiftsuttaget vid resorna. Avgifterna enligt förordningen utgår från andraklassresande med tåg och de angivna beloppen uppdateras inte kontinuerligt. De tar inte heller hänsyn till den faktiska kostnaden för utförande, som kan variera i stor utsträckning beroende på val av färdmedel och bemanning.

Det finns i dag möjlighet för kommuner att överlåta ansvaret för uppgifter enligt färdtjänstlagen och lagen om riksfärdtjänst till den regionala kollektivtrafikmyndigheten. Över hälften av landets kommuner har i dag lämnat över uppgifter enligt färdtjänstlagen och lagen om riksfärdtjänst. Det anges i 10 § 6 lagen (2010:1065) om kollektivtrafik att regionala kollektivtrafikmyndigheter ska redogöra för utbud och grunderna för prissättningen i fråga om resor med färdtjänst och riksfärdtjänst, i de fall ansvaret för resorna har överlämnats från kommuner.

Utredning om samordning av särskilda persontransporter

Som nämnts i tidigare avsnitt beslutade regeringen den 13 oktober 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera reglerna för särskilda persontransporter (färdtjänst, riksfärdtjänst, sjukresor samt skolskjutsar). Syftet är att identifiera hinder för kommunala och regionala myndigheter att åstadkomma en effektiv samordning av organiserandet och utförandet av sådana transporter och föreslå regler för att undanröja sådana hinder (dir. 2016:85). Syftet med uppdraget är även att möjliggöra en effektiv samordning av särskilda persontransporter och bidra till att kommuner och landsting ska skapa en långsiktig hållbarhet när det gäller såväl kostnader som kvalitet för persontransporter. Utredningen ska däremot inte göra en översyn av individers rätt eller tillgång till särskilda persontransporter, och inte heller att utreda kvaliteten i utförandet. Ändrade eller nya regler får inte leda till en försämrad kvalitet för resenärer och inte heller utöka det offentliga åtagandet. Bättre möjligheter till samordning kan i stället leda till en långsiktig förbättring av kvaliteten, både för resenärer och för de aktörer som organiserar resorna.

Brister inom färdtjänsten

Myndigheten för delaktighet (MFD) har i sin rapport Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016 gjort en genomgång av verksamheten inom färdtjänsten samt redovisat problem. För de personer som inte kan använda den allmänna kollektivtrafiken är färdtjänsten en

Prop. 2016/17:188   nödvändighet för resandet och därmed för delaktighet i övriga samhällslivet. Antalet färdtjänstillstånd har dock minskat under strategiperioden. År 2011 hade totalt 325 288 personer tillstånd jämfört med 318 156 personer år 2014. MFD framhåller att orsakerna till detta är oklara, men en mer tillgänglig kollektivtrafik och ett minskat antal färdtjänstillstånd kan vara delförklaringar. Av MFD:s rapport framgår även att det är betydligt fler kvinnor än män som har färdtjänstillstånd. År 2014 hade 206 240 kvinnor färdtjänstillstånd jämfört med 111 916 män. Könskillnaden är störst bland personer över 80 år. Bland personer under 44 år är det fler män än kvinnor som har färdtjänstillstånd. En förklaring till skillnaderna, enligt MFD, kan vara att de flesta färdtjänstanvändarna är äldre och att det finns fler äldre kvinnor än äldre män eftersom att kvinnor i genomsnitt lever längre än män.

MFD redovisar också att det finns regionala variationer, både vad gäller andelen personer med färdtjänstillstånd i befolkningen och i vilken utsträckning färdtjänsten används. Vid årsskiftet 2014/2015 hade t.ex. 24 invånare av 1000 färdtjänstillstånd i Kalmar län jämfört med 45 i Västernorrlands län. I de tre län där resandet med färdtjänst är som lägst genomförs ungefär en tredjedel så många resor per person jämfört med de tre län där resandet per person är som högst.

MFD har i sin uppföljning funnit att var tredje person med funktionsnedsättning som har färdtjänstillstånd, uppger att den skulle vilja resa oftare. Det gäller i första hand personer med neuropsykiatriska eller psykiska funktionsnedsättningar. MFD redovisar att bland resenärer som inte är nöjda med färdtjänsten är de vanligast upplevda bristerna att färdtjänsten inte kommer i tid eller inte kommer alls och att bemötandet från chaufförer är bristfälligt. Vidare anges att det är svårt att beställa taxi samt att resan tar lång tid, vilket innebär att den enskilde inte kommer fram till sitt resmål i tid. Det rapporteras att tidspressade körscheman och brister i planeringen av samåkning kan vara förklaringar till att personer anser att resorna tar för lång tid.

MFD rapporterar att personer med funktionsnedsättning har lägre delaktighet på arbetsmarknaden, deltar i lägre utsträckning i kultur- eller idrottsaktiviteter och en lägre andel studerar jämfört med övrig befolkning. Det framgår att möjligheterna att resa påverkar förutsättningarna för denna delaktighet. Uppföljningen visar dessutom att resvanorna ser olika ut bland personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning. Trafikverket uppger att det vanligaste resmålet bland personer med funktionsnedsättning är till fritidsaktiviteter medan övrig befolkning har resor till arbetet som vanligaste resmål.

Kvaliteten i färdtjänsten bör utredas

MFD:s rapportering av problem inom färdtjänstverksamheten visar bl.a. att dessa problem utgör ett väsentligt hinder för att de personer med funktionsnedsättning som drabbas ska kunna delta fullt ut i samhällslivet på lika villkor som övriga befolkningen. Regeringen ser allvarligt på de olägenheter som redovisas och som innebär att den enskilde resenären drabbas. Enligt Artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får

tillgång på lika villkor som andra till områden och insatser som är väsentliga för tillgänglighet. Det gäller den fysiska miljön, transporter, information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IKT) och system samt andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet. Det bör mot denna bakgrund och mot bakgrund av de kvalitetsbrister som uppdagats, vidtas åtgärder för att åstadkomma förbättringar inom färdtjänstområdet för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen gör därför bedömningen att det finns behov av att utreda kvaliteten inom färdtjänsten med fokus på den enskilde resenären. En sådan utredning bör innehålla dels en kartläggning och beskrivning av bristerna i nuvarande verksamhet, dels förslag till åtgärder för att säkerställa att färdtjänsten lever upp till de kvalitetskrav som bör kunna ställas. Om analysen visar att åtgärder behöver vidtas för att förbättra kvaliteten, bör förslag på sådana åtgärder lämnas. I uppdraget bör också ingå att ta fram vägledning och stöd till kommuner och regionala upphandlande myndigheter med avsikten att möjliggöra för upphandlande myndigheter att kunna säkerställa en god kvalitet i färdtjänsten. I arbetet med att ta fram eventuella åtgärder ska den kommunala självstyrelsen beaktas.

Som nämnts tidigare pågår en utredning om ökad samordning av särskilda persontransporter där färdtjänsten ingår men där kvaliteten i utförandet inte är föremål för utredning. Det är enligt regeringens mening av särskild vikt att dessa båda utredningar samordnar sina överväganden och förslag och att förslag på åtgärder riktat mot färdtjänstutförande inte leder till sämre förutsättningar för samordning och motverkar syftet med kommittéutredningen. Regeringen har för avsikt att återkomma i frågan om inriktning och tidplan för denna utredning.

7.4.3 Uppdrag om tillgänglighet och användbarhet inom transportsystemet

Regeringens bedömning: Trafikanalys bör ges i uppdrag att kartlägga hinder för tillgänglighet och användbarhet inom kollektivtrafiksystemet för personer med funktionsnedsättning. I uppdraget bör samverkan ske med andra relevanta myndigheter och aktörer.

Skälen för regeringens bedömning

Myndigheten för delaktighets iakttagelser

Myndigheten för delaktighet (MFD) har i sin rapport Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016, funnit att personer med funktionsnedsättning reser i mindre utsträckning än övrig befolkning. Både vuxna och barn med funktionsnedsättning reser kortare sträckor än övrig befolkning och använder den allmänna kollektivtrafiken i lägre utsträckning. Enligt MFD:s rapport finns det flera orsaker till ojämlikheten i resande mellan personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning. En grundläggande förutsättning för att kunna resa är att transportsystemet är tillgängligt och användbart. Undersökningar visar

Prop. 2016/17:188 att personer med funktionsnedsättning avstår från att resa på grund av bristande tillgänglighet. De vanligaste behoven av förbättringar som lyfts fram är tydligare och enklare information, lättare att köpa biljetter och förbättrad tillgänglighet på hållplatser och perronger.

MFD redovisar att under strategiperioden 2011–2016 har tillgängligheten och användbarheten utvecklats inom flera delar av transportsystemet, bl.a. genom att Trafikverket tillgängliggjort busshållplatser och tågstationer. Att hållplatser och stationer tillgängliggörs ökar möjligheten för många att resa. Även om utvecklingen gått framåt kvarstår enligt MFD tillgänglighetsbrister hos många fordon, busshållplatser och tågstationer. MFD anser att det utöver tillgängligheten till fordon och hållplatser finns andra delar av transportsystemet som också är väsentliga. För att möjliggöra ökat resande för personer med funktionsnedsättning behövs ett s.k. hela-resan-perspektiv. Detta innebär tillgänglighet och användbarhet inom hela transportsystemet, dvs. även informations-, kommunikations-, och biljettsystem. Det omfattar även möjligheten att ta sig fram emellan olika transportsystem. MFD framhåller vidare att det saknas uppföljning i denna del.

Utredning av hinder för tillgänglighet från ett "hela-resan-perspektiv"

Regeringen kan utifrån bl.a. resultatredovisningen i budgetpropositionen 2017 (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9) konstatera att halvtidsmålet gällande fysisk tillgänglighet, uppsatt av Trafikverket fram till 2021, har uppnåtts samtidigt som arbete kvarstår för att öka tillgängligheten inom kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning. Halvtidsmålet är en målsättning som Trafikverket har tagit fram i sitt arbete med funktionshinderspolitiken. Målet innebär att tillgänglighetsanpassa 150 stationer och 2000 hållplatser i ett nationellt prioriterat nät av kollektivtrafik fram till år 2021. Som grund för målet ligger utredningar, uppdrag från regeringen och projekt inom Trafikverket och har definierats i myndighetens förslag till nationell trafikslagsövergripande plan för utveckling av transportsystemet 2010–2021 samt i efterföljande förslag till plan 2014–2025.

MFD redovisar i sin uppföljning av strategiperioden att det kvarstår betydande hinder för tillgänglighet i transportsystemet och att det behövs ett helhetsperspektiv på resmöjligheterna för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen gör bedömningen att trots positiv utveckling på området i form av ökat antal tillgängliga tåg- och busstationer, behöver åtgärder vidtas för att kartlägga hinder för tillgänglighet från ett s.k. hela-resan-perspektiv. Det kan t.ex. gälla information, gångmiljö, hållplatser, trafiksystem, fordon och service.

Enligt regeringens mening är det väsentligt att inte enbart de delar av transportsystemet som har statlig huvudman belyses. Något som komplicerar systemets funktionssätt är nämligen att flera huvudmän delar på ansvaret för resekedjan. Det gäller statliga myndigheter och bolag, kommuner, landsting, regionala kollektivtrafikmyndigheter, trafikhuvudmän samt trafikoperatörer. Vid bl.a. överväganden om åtgärder för att öka tillgängligheten på och omkring järnvägsstationer, kan otydlighet i ansvarsfördelningen innebära risk för att åtgärder försvåras eller helt uteblir.

Regeringens funktionshinderspolitik utgår från mänskliga rättigheter och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I avsnitt 7.4.2 hänvisas till de krav som ställs upp i artikel 9 i konventionen vad gäller tillgänglighet till bl.a. transporter. Som framgår av avsnitt 4.3.1, finns i Agenda 2030 delmål som avser transport-systemet. Delmål 11.2 är att senast år 2030 tillhandahålla säkra, ekonomiskt överkomliga, tillgängliga och hållbara transportsystem för alla. Vägtrafiksäkerheten ska förbättras särskilt genom att bygga ut kollektivtrafiken, med särskild uppmärksamhet på behoven hos människor i utsatta situationer, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning samt äldre personer. Mot denna bakgrund är det av särskild betydelse att åtgärder vidtas för att påskynda arbetet för tillgänglighet och delaktighet inom transportområdet.

Regeringen gör bedömningen att Trafikanalys bör ges i uppdrag att, utifrån ett ”hela-resan-perspektiv” kartlägga hinder för tillgänglighet och användbarhet inom kollektivtrafiksystemet för personer med funktionsnedsättning och lämna de förslag som bidrar till att nå såväl de transportpolitiska målen som mål i konventionen. Det har erfarits att det i vissa regioner pågår arbete med att verka för ett ”hela-resan-perspektiv” i kollektivtrafiksystemet. Det är väsentligt att sådana erfarenheter kan tas tillvara i det kommande utredningsarbetet. I uppdraget bör berörda statliga, regionala och lokala myndigheter ingå samt relevanta organisationer, bl.a. funktionshindersorganisationer.

7.5 Diskriminering

Regeringens bedömning: Det pågående uppdraget till Myndigheten för delaktighet att i samarbete med Diskrimineringsombudsmannen genomföra en kommunikationsatsning för att öka kunskapen och medvetenheten om innehållet i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bör förlängas till 2018. I uppdraget ingår att aktivt sprida kunskaper och öka medvetenheten om lagändringarna i diskrimineringslagen som trädde i kraft den 1 januari 2015 om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Regeringen bör vidta särskilda åtgärder för att bekämpa diskriminering och förbättra den kunskap om diskriminering som finns på arbets- och bostadsmarknaden.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen har gett Myndigheten för delaktighet (MFD) i uppdrag att i samarbete med Diskrimineringsombudsmannen (DO) genomföra en kommunikationsatsning i syfte att öka kunskapen och medvetenheten om innehållet i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (S2015/2415/FST). I uppdraget ingår även att till berörda myndigheter och privata aktörer aktivt sprida kunskaper och öka medvetenheten om lagändringarna i diskrimineringslagen (2008:567) gällande bristande tillgänglighet som en form av diskriminering, som trädde i kraft den 1 januari 2015 (prop. 2013/14:198).

Åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering i alla dess former är grundläggande i en demokrati och i arbetet för mänskliga rättig-

Prop. 2016/17:188 heter. Nuvarande uppdrag syftar till att förebygga diskriminering av personer med funktionsnedsättning genom att öka kunskapen och medvetenheten om innehållet i konventionen samt om de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har enligt konventionen. De nya bestämmelserna om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering som införts i 1 kap. 4 § diskrimineringslagen bör också åtföljas av en aktiv kunskapspridning om lagändringen (prop. 2013/14:198). Härigenom ökar förutsättningarna för att skäligen åtgärder vidtas för att undanröja de hinder som leder till bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Inom ramen för uppdraget ser regeringen ett fortsatt behov av att öka förutsättningarna för att åtgärder ska vidtas för att undanröja sådana hinder. Regeringen bör därför förlänga nuvarande uppdrag till 2018. Den diskriminering och bristande kunskap som finns på arbets- och bostadsmarknaden måste bekämpas. Regeringen avser att vidta särskilda åtgärder inom dessa områden.

Det är av stor vikt att den som utsatts för diskriminering får hjälp att hävda sina rättigheter och det krävs ett aktivt arbete för att motverka diskriminerande strukturer. Utredningen om bättre möjligheter att motverka diskriminering (SOU 2016:87) lämnade sitt slutbetänkande i december 2016 vilket bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

7.6 Boende i gruppboende eller i bostad med särskild service enligt LSS

Regeringens bedömning: Frågan om hur enskilda ska få insatsen i gruppboende eller bostad med särskild service för vuxna enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska undgå att få merkostnader på grund av sin funktionsnedsättning bör ses över.

LSS-kommitténs förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som yttrade sig över förslaget var positiva. *Socialstyrelsen* och *Statskontoret* tillstyrker förslaget. *Söderhamns kommun* tillstyrker förslaget liksom *Riksföreningen Autism*. Ett stort antal remissinstanser yttrar sig inte över förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: Insatser med beslut om boende är av central betydelse för personer med funktionsnedsättning. En viktig och grundläggande funktionshinderspolitisk princip är att människor inte ska ha merkostnader på grund av funktionsnedsättningar. Ett omfattande behov av stöd på grund av funktionsnedsättning ska inte medföra en lägre levnadsstandard än den som gäller för personer som inte har motsvarande behov. Utgångspunkten bör därför vara att merkostnader till följd av funktionsnedsättning ska kompenseras alternativt förebyggas.

Av förarbetsuttalandena till lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) framgår att avsikten inte varit att enskilda ska ha kostnader för gemensamma utrymmen och personalutrymmen även om en avgift bör kunna tas ut av huvudmannen för bostad och att avgiften bör avse den enskildes privata bostad (prop. 1992/93:159 s.

100). Kostnader för gemensamma utrymmen och personalutrymmen bör i stället betraktas som del av den särskilda service och omvårdnad som ska ges i anslutning till bostaden. Regeringsrätten har i RÅ 2005 ref. 28 funnit att om LSS-boenden (gruppboendestäder) har formen av hyresförhållanden finns inget hinder för kommunen att hyressätta tillgången till gemensamhetsutrymmen. Då gemensamhetsutrymmen alltid ska ingå i gruppboendestäder går de inte att välja bort. Utrymmena är dessutom betydligt större än i vanliga hyreshus, vilket gör dem avsevärt dyrare per person. Sammantaget leder detta till en omfattande merkostnad för den enskilde.

Ett boende enligt LSS innebär vissa rättsliga skillnader gentemot ett vanligt hyresförhållande. Delvis samma regler gäller dock. Hyreslagen (12 kap. jordabalken) reglerar förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst och är tvingande till hyresgästens förmån. Regeringsrätten har konstaterat att flera av bestämmelserna i hyreslagen saknar tillämpning när det gäller särskilda boendeformer medan andra ska tillämpas (RÅ 2009 ref. 1). Som exempel på regler som bör tillämpas nämns de s.k. bruksvärdesreglerna enligt 1 – 13 §§ lag (1974:1080) om avveckling av hyresregleringen, som förhindrar oskäliga hyror och regler om besittningsskydd i 12 kap. jordabalken (hyreslagen). Till detta bör tilläggas att den enskilde oftast har ett andrahandskontrakt utan besittningsrätt som gör att jämförelser med ordinarie hyresförhållanden inte alltid är relevanta. Konsekvensen av dessa merkostnader för enskilda med funktionsnedsättning är att vissa av personerna, till följd av merkostnaderna, blir tvungna att ansöka om försörjningsstöd.

Personer som med stöd av LSS är beviljade insatsen bostad med särskild service och som är hänvisade att bo i grupp- eller servicebostad får inte ersättning för de merkostnader som boendeformen medför och har högre hyror än andra personer med motsvarande lägenhet. Detta beror på att tillgången till gemensamhetsytor räknas med i bruksvärdeshyran.

LSS-kommittén har i sitt slutbetänkande *Möjlighet att leva som andra* – Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning (SOU 2008:77) behandlat denna fråga. Kommittén har föreslagit att det bör utredas hur den enskilde som fått ett beslut om gruppboendestad eller bostad med särskild service enligt LSS inte ska behöva få merkostnader på grund av sin funktionsnedsättning till följd av hyresnedsättningen för dessa bostäder.

Regeringen har mot denna bakgrund för avsikt att se över frågan om hur enskilda som fått insatsen gruppboendestad eller bostad med särskild service för vuxna enligt LSS ska undgå att få merkostnader på grund av sina funktionsnedsättningar.

7.7 Bebyggd miljö och samhällsplanering

Byggnader ska vara tillgängliga och användbara för personer med rörelse- eller orienteringsnedsättningar. Övergripande krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga finns i plan- och bygglagen (2010:900), PBL, och plan- och

Prop. 2016/17:188 byggförordningen (2011:338), PBF. I Boverkets byggregler finns tillämpningsföreskrifter till lagen och förordningen. Boverkets byggregler gäller vid nybyggnation eller ändring av en byggnad, samt vid ändrad användning av en byggnad.

När nya allmänna platser och områden anläggs ska de göras tillgängliga och användbara. Det gäller till exempel gator, torg, parker, fritidsområden och friluftsbad. Reglerna finns i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader (BFS 2011:5 ALM).

Krav på tillgänglighet i publika miljöer har funnits i plan- och bygglagstiftningen sedan 1960-talet och kravnivån har utvecklats efterhand. För att öka tillgängligheten i en snabbare takt behöver även befintliga miljöer förbättras. Sedan år 2001 finns det därför bestämmelser med krav om att enkelt avhjälpna hinder ska åtgärdas i lokaler dit allmänheten har tillträde, så kallade publika lokaler, och på allmänna platser. Det rör sig om förhållandevis små åtgärder som är av stor betydelse för att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna använda publika lokaler eller allmänna platser (8 kap. 2 § 3 PBL).

Bestämmelserna om enkelt avhjälpna hinder i PBL preciseras och konkretiseras i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. I dessa föreskrifter anges hur olika hinder och brister i den fysiska miljön ska eller bör åtgärdas. Föreskrifterna gäller både publika lokaler och allmänna platser och reglerna gäller retroaktivt. Kraven gäller hinder som är enkelt avhjälpna och innebär att det i varje enskilt fall ska göras en bedömning av om det är rimligt att åtgärda ett hinder. Vid denna bedömning ska hänsyn tas till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna att avhjälpa ett hinder (BFS 2011:13 HIN 2).

Kommunernas byggnadsnämnder ska utöva tillsyn över att reglerna om enkelt avhjälpna hinder följs. Ett tillsynsärende kan aktualiseras på byggnadsnämndens eget initiativ eller efter en anmälan från någon annan. Byggnadsnämnden är skyldig att ta upp en tillsynsfråga till prövning om det finns anledning att anta att en överträdelse har skett (8 kap. 2 § 2 PBF).

Den 1 januari 2015 skärptes lagstiftningen kring diskriminering och det tydliggjordes i propositionen Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering (prop. 2013/14:198) att bristande tillgänglighet gäller som en form av diskriminering.

7.7.1 Översyn av reglerna för enkelt avhjälpna hinder

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att se över om reglerna för enkelt avhjälpna hinder enligt plan- och bygglagen behöver förtydligas eller ändras.

Skälen för regeringens bedömning: När reglerna om enkelt avhjälpna hinder i plan- och bygglagen (2010:900), PBL, infördes 2001 angav regeringen i förarbetena till lagstiftningen som målsättning att alla enkelt avhjälpna hinder skulle vara avhjälpna senast vid utgången av år 2010

(prop. 2000/01:48). Det finns dock fortfarande många enkelt avhjälpna hinder i publika lokaler och på allmänna platser som inte är åtgärdade.

Länsstyrelserna fick 2014 i uppdrag att i samband med deras uppföljning och utvärdering av byggnadsnämndernas tillsynsarbete, särskilt granska byggnadsnämndernas tillsyn av bestämmelserna om tillgänglighet och enkelt avhjälpna hinder i PBL, plan- och byggförordningen (2011:338), PBF och Boverkets föreskrifter (BFS 2011:5 ALM 2). Boverket har till regeringen redovisat en sammanställning och analys av länsstyrelsernas granskning (Redovisning enligt regleringsbrevet 2014 avseende återrapportering av uppföljning av tillsynsarbetet 2014, N2015/03114/PBB). Boverkets slutsats är att arbetet med enkelt avhjälpna hinder är ett tillsynsområde som hos de flesta byggnadsnämnder är lågt prioriterat och att reglerna upplevs som svårtolkade. Kommunerna saknar bland annat resurser för tillsyn och en tillsynsplan som grund för prioritering.

Mot denna bakgrund, samt med anledning av att diskrimineringslagstiftningen har skärpts, anser regeringen att Boverket bör få i uppdrag att se över om reglerna för enkelt avhjälpna hinder behöver förtydligas eller ändras. Översynen ska innehålla en analys om reglerna för enkelt avhjälpna hinder är ändamålsenligt utformade och om det finns behov av att införa en s.k. omvänd bevisbörda för huruvida ett hinder ska anses vara enkelt avhjälpna eller inte, dvs. att det är fastighetsägaren som ska visa att ett hinder inte kan avhjälpas enkelt och därmed inte omfattas av krav på åtgärd. Vidare ska en bedömning göras av behovet av att införa krav på tillsynsplan för byggnadsnämnderna motsvarande vad som i dag finns för länsstyrelserna och Boverket.

7.7.2 Översiktsplanering och funktionshinder

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att i samarbete med Myndigheten för delaktighet ta fram vägledning för kommunerna om hur funktionshinderspersionen bör behandlas i kommunens översiktsplan.

Skälen för regeringens bedömning: I 3 kap. 1–3 §§ plan- och bygglagen (2010:900, PBL), föreskrivs att varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Vidare framgår att översiktsplanen ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Det anges dessutom att planen ska ge vägledning för beslut om hur mark och vattenområden ska användas och hur den bebyggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanen är inte bindande.

Av 3 kap. 5 § 4 PBL framgår att det av översiktsplanen ska framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en långsiktigt hållbar utveckling av kommunen.

Vidare framgår av 2 kap. 3 § 2 samma lag att planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö och klimat-aspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja bl.a.

Prop. 2016/17:188 en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper.

Ett effektivt sätt att långsiktigt öka tillgängligheten i den byggda miljön är att tillämpa principen om universell utformning och planera och bygga tillgängligt redan från början. Artikel 9 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning slår tydligt fast att tillgänglighet är en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva oberoende, fullt ut och jämlikt delta i samhället, samt att oinskränkt åtnjuta alla sina mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på jämlika villkor. Kommunerna har en central uppgift i detta och ansvarar enligt PBL för den översiktliga fysiska planeringen inom kommunen.

Myndigheten för delaktighet (MFD) har i sin rapport följt upp hur kommunerna beaktar fysisk tillgänglighet i plan- och byggprocessen, bl.a. genom att granska kommunernas översiktsplaner. Granskningen visar att kvaliteten i hur tillgänglighet beaktats i planerna varierar mellan kommunerna, att tillgängligheten i många fall inte definieras tydligt och att det saknas konkreta mål och målsättning kring tillgängligheten. Samtidigt visar granskningen att de kommuner som tagit fram nyare översiktsplaner tenderar att arbeta mer målmedvetet och strategiskt med tillgänglighetsfrågorna. I och med att översiktsplanerna är långsiktiga, tyder detta på en positiv utveckling kring tillgängligheten i kommunernas fysiska planering.

Regeringen anser att trots denna utveckling behöver ytterligare åtgärder vidtas för att stödja det arbete som pågår i kommunerna. Om funktionshinderspolitiken ska bli mer effektiv och systematisk, måste utgångspunkten för arbete med byggd miljö och samhällsplanering präglas av långsiktighet och planering. Som nämns i bl.a. avsnitt 9, kan tillgången till kompetens inom detta område variera hos kommunerna. För att stödja och stärka kommunernas arbete med tillgänglighetsfrågor inom översiktsplaneringen anser regeringen därför att Boverket bör få i uppdrag att i samarbete med MFD ta fram en vägledning som stöd för kommunerna i hur tillgänglighet, delaktighet och funktionshindersperspektiv ska kunna implementeras i kommunens översiktsplan.

7.8 Sveriges Domstolar

Regeringens bedömning: Domstolsverket bör ges i uppdrag att fortsätta genomföra insatser för att öka kompetensen i syfte att anpassa verksamheten inom Sveriges Domstolar för personer med funktionsnedsättning. Uppdraget bör genomföras i dialog med Myndigheten för delaktighet och funktionshindersrörelsen.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande delmål i strategin för Sveriges Domstolar

I regeringens strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken är inriktningsmålet för rättsväsendet att kompetensen hos myndigheterna kring förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning ska stärkas. I strategin finns två delmål för Sveriges Domstolar, dels att

alla medarbetare i Sveriges Domstolar genom webbutbildning ska stärka sin kompetens, dels att förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning ska inkluderas i redan befintliga chefsutbildningar och kurser i bemötande.

Domstolsverket konstaterar i sin slutrapport En strategi för funktionshinderspolitiken 2011–2016 (2016) att myndighetens arbete med delmålen har lett till att kompetensen hos medarbetarna i Sveriges Domstolar har stärkts när det gäller funktionshinder. Samtidigt visar enkätuppföljningar att kunskapen fortfarande är låg bland hos personalen. Dessutom framhåller Domstolsverket att Sveriges Domstolar behöver arbeta vidare med tillgänglighet till handlingar och dokument för personer med funktionsnedsättning.

Myndigheten för delaktighet (MFD) konstaterar i sin rapport Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016 (2016) att Domstolsverket arbetar med kompetenshöjande insatser för att öka rätts-säkerheten men att det fortfarande saknas kunskap om vad som utgör funktionshinder inom rättsväsendet och i rättskedjan. MFD anger också att Domstolsverkets slutrapport visar att kunskapen fortfarande är på en jämförelsevis låg nivå hos alla yrkesgrupper inom domstolarna.

Förslag till åtgärder

Regeringen delar de iakttagelser som framförts av Domstolsverket och MFD vad gäller problem och utvecklingsbehov inom Sveriges domstolar. Enligt regeringens mening är det angeläget att det arbete som genomförts sedan förra strategiperioden kan utvecklas vidare. Regeringen har därför för avsikt att ge Domstolsverket i uppdrag att fortsätta genomföra insatser för att öka kompetensen hos anställda i syfte att kunna anpassa verksamheten inom Sveriges Domstolar för personer med funktionsnedsättning. Uppdraget bör genomföras i dialog med Myndigheten för delaktighet och funktionshindersrörelsen.

7.9 Upphandling

Upphandlingsmyndigheten har i uppdrag att ge stöd till upphandlande myndigheter, enheter och leverantörer för att bidra till att upphandlingar hanteras strategiskt. En strategisk hantering där tillgänglighet vid upphandling beaktas kan bidra till att öka delaktigheten i samhället för bl.a. personer med funktionsnedsättning.

De nya upphandlingslagarna innebär att större hänsyn ska tas till tillgänglighet och upphandlande myndigheter och enheter är därmed skyldiga att beakta tillgänglighet och samtliga användares behov. Genom att beakta tillgänglighet vid upphandling kan upphandlande myndigheter och enheter bidra till att öka delaktigheten i samhället för alla, inklusive personer med funktionsnedsättning.

Regeringen har utformat Nationell upphandlingsstrategi för att tydliggöra regeringens mål om offentlig upphandling som ett strategiskt verktyg för väl fungerande verksamheter och ett medel för att bl.a. nå de sociala hållbarhetsmålen (Fi2016/00833/OU). Av strategin framgår bl.a. att krav på social hänsyn bör ställas i offentliga upphandlingar när det är

Prop. 2016/17:188 möjligt och lämpligt. Jämställdhet är en del av social hänsyn och innebär att säkerställa lika möjligheter för kvinnor, män och barn, samt att varor, tjänster och produkter blir tillgängliga och användbara för alla i alla åldrar och oavsett funktionsnedsättning. Det är viktigt att upphandlande myndigheter och enheter i ett tidigt skede av upphandlingsprocessen tillämpar principen om s.k. universell utformning, dvs. tänker strategiskt för att säkerställa att produkter och tjänster kan användas av så många som möjligt och inte på förhand utesluter vissa användare. Det kan exempelvis ske genom att genomföra en analys av de krav som ställs.

Nationella upphandlingsstrategin syftar också till att göra innovationsupphandling till en naturlig del av de upphandlande myndigheternas verksamhetsutveckling. Genom att använda metoder för innovationsupphandling, såsom för kommersiell upphandling och innovationspartnerskap, kan den offentliga sektorn stimulera utvecklingen av helt nya innovativa lösningar som inte existerar på marknaden i dag. Den offentliga sektorn kan även främja innovation hos leverantörer genom att den, i upphandlingar, efterfrågar funktioner snarare än färdiga lösningar. Den offentliga sektorn kan vidare, i egenskap av aktiv beställare och första kund, driva på marknaden till att utveckla lösningar på viktiga samhällsutmaningar. Det är viktigt att nya lösningar utvecklas kontinuerligt för att säkerställa god tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

7.10 Barn med funktionsnedsättning

Regeringens bedömning: De strategiska insatser som regeringen genomför för att ge FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) en stark ställning i Sverige bör bidra till arbetet med att nå det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken.

Skälen till regeringens bedömning: Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra de rättigheter som barn har enligt barnkonventionen. Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering. Enligt artikel 7 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt ut åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.

Målet med regeringens barnrättspolitik är att alla barn ska få sina rättigheter tillgodosedda. I det ingår barnets rätt till såväl skydd mot våld och övergrepp som till delaktighet i samhället. Enligt barnkonventionen har barn med funktionsnedsättning samma rättigheter som alla andra barn. Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att stärka skyddet mot våld och övergrepp. Regeringens uppfattning är bl.a. att en förstärkning av socialtjänsten och den sociala barn- och ungdomsvården, liksom arbetet inom vård och omsorg och mot våld i nära relationer, bidrar till att öka skyddet för alla barn och unga mot våld och övergrepp (prop. 2016/17:1, utgiftsområde. 9, s. 190). Socialstyrelsen har exempelvis påbörjat ett arbete för att få mer kunskap om hur BBIC, ett stöd till social-

tjänsten vid handläggning, genomförande och uppföljning inom den sociala barn- och ungdomsvården, stöder utredning av bl.a. behoven för barn med funktionsnedsättning. I några kommuner fungerar det bra medan i andra är barn med funktionsnedsättning osynliga inom individ och familjeomsorgen. Regeringen noterar dock med oro att barn med funktionsnedsättningar ofta befinner sig i en särskilt utsatt position. Barn med funktionsnedsättningar löper t.ex. större risk att utsättas för kränkningar och trakasserier samt för våld och övergrepp än andra barn.

I den kunskapsammansättning av forskning om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar som Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomfört (S2016/02234/FST) uppmärksammas att barn med funktionsnedsättningar, som grupp betraktat, av olika skäl inte får sina rättigheter tillgodosedda i lika hög utsträckning som andra barn. Enligt Barnombudsmannens årsrapport Respekt från 2016, uttrycker barn med funktionsnedsättningarna att de t.ex. saknar information om sin funktionsnedsättning och att de inte görs delaktiga i beslut som berör dem. Barnombudsmannen understryker vikten av att informera barn om de rättigheter de har enligt barnkonventionen och konventionen för personer med funktionsnedsättningar. Barnombudsmannen noterar också att det är viktigt att barn som upplever att deras grundläggande rättigheter kränks, har någonstans att vända sig för att få råd och stöd.

Regeringen anser att det är av största vikt att stärka alla barns rättigheter, inklusive barn med funktionsnedsättningar. I mars 2016 presenterade Barnrättighetsutredningen sitt betänkande Barnkonventionen blir svensk lag (SOU 2016:19). Där lämnas förslag om hur FN:s konvention om barnets rättigheter kan inkorporeras i svensk lag. Utredningen innehåller också en rad förslag med syfte att stärka barns ställning och rättigheter. Det handlar bl.a. om ett kunskapslyft för att höja kompetensen om hur bestämmelserna i barnkonventionen praktiskt kan tillämpas i offentliga verksamheter, t.ex. om att kommuner, landsting och statliga myndigheter ska göra sin verksamhet känd, tillgänglig och barnanpassad.

Regeringens arbete med att göra barnkonventionen till lag fortsätter. I samband med detta arbete har regeringen 2016 gett Barnombudsmannen i uppdrag att vidta vissa förberedelser inför ett kunskapslyft för barnets rättigheter (dnr S2016/07875/FST). Statliga myndigheter som är centrala för att säkerställa barnets rättigheter har därvid fått i uppdrag att analysera och redovisa eventuella utvecklingsbehov när det gäller den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter inom den egna verksamheten. Inom ramen för uppdraget ska MFD analysera behoven vad gäller den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter inom det egna verksamhetsområdet. Det kan exempelvis röra sig om utveckling av metoder för att lyssna på barn med funktionsnedsättning samt se över vilka tillvägagångssätt för barnets bästa som bör användas i myndighetens arbete för full delaktighet.

För att barnets rättigheter ska få genomslag för varje barn, oavsett barnets funktionsförmåga, krävs att beslutsfattare och yrkesverksamma tar barnkonventionen på allvar. De strategiska insatser regeringen genomför för att ge barnkonventionen en stark ställning i Sverige bör skapa förutsättningar för att förbättra situationen för barn med funktions-

7.11 Åtgärder för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning

Regeringens bedömning: Regeringens insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer bör skapa en god grund för att sådana insatser från ett funktionshindersperspektiv bör kunna vidtas på olika nivåer i samhället för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Skälen för regeringens bedömning: Av regeringens skrivelse Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en gemensam framtid (skr. 2016/17:10), som omfattar en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor samt mål och insatsområden m.m., framgår att många kvinnor lever under villkor som gör dem särskilt utsatta för våld. Det kan röra sig om funktionsnedsättning eller missbruks- och beroendeproblem. Även omständigheter kopplade till utländsk bakgrund och ålder påverkar våldsutsattheten. Dessa faktorer kan innebära en förhöjd risk att utsättas för våld eller för att våldet får särskilt allvarliga konsekvenser. För att alla kvinnor ska få sina rättigheter tillgodosedda krävs insatser som är särskilt anpassade till de behov som kan finnas hos kvinnor i särskilt utsatta situationer. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) konstaterar dock i sin tillsyn av kommunernas arbete 2012–2014 att stöd och skydd till särskilt utsatta grupper av kvinnor är eftersatt. Många kommuner saknar skyddat boende som är anpassat till behoven hos kvinnor med t.ex. funktionsnedsättning eller missbruksproblem.

Regeringen framför i sin skrivelse att mäns våld mot kvinnor är den yttersta konsekvensen av ett ojämnt samhälle. Enligt FN:s deklARATION om avskaffande av allt våld mot kvinnor förhindrar våldet kvinnor och flickor från att åtnjuta de mänskliga rättigheterna och våldet ses också som ett medel för att upprätthålla en ojämnt maktstruktur. Regeringen redovisar i skrivelsen ett delmål om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Av strategin framgår att arbetet på lokal och regional nivå är helt avgörande för att mäns våld mot kvinnor ska upptäckas och för att de som utsätts eller riskerar att utsättas ska få välfungerande skydd och stöd. Regeringen bedömer att ansvariga för verksamhet på lokal och regional nivå bör överväga behov av fortsatt utvecklingsarbete, bl.a. avseende skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och flickor som är i särskilt sårbara situationer på grund av exempelvis ålder, missbruk, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, utländsk bakgrund och närståendes värderingar kring självbestämmanderätt över sexualitet och relationer.

Kvinnor med funktionsnedsättning kan vara mycket beroende av andras hjälp för att klara vardagslivet och utsätts i större utsträckning än andra kvinnor för fysiskt våld i hemmet. Insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor måste genomgående utgå från ett funktionshindersperspektiv och vara tillgängliga för alla, oavsett funktionsförmåga.

Vidare redovisar regeringen i strategin, inom ramen för sitt åtgärdsprogram för perioden 2017–2020, att det är viktigt att undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar där de studerande i sina framtida yrken kommer att möta våldsutövare och våldsutsatta. Målsättningen är att studenterna dels ska få kunskap om hur man kan förebygga och upptäcka våld, dels få kunskap om insatser för dem som utsätter andra för våld respektive dem som är utsatta för våld. Regeringen framför att det just i fråga om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är särskilt angeläget att studenter vid vissa relevanta utbildningar kan tillgodogöra sig kunskap om dessa viktiga frågor.

Regeringen gör bedömningen att åtgärderna i regeringens skrivelse (skr. 2016/17:10) som omfattar en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor samt mål och insatsområden m.m. bör skapa en god grund för att insatser från ett funktionshindersperspektiv bör kunna vidtas på olika nivåer i samhället, för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

7.12 Hälsa

Det övergripande målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Personer med funktionsnedsättning skattar sin hälsa sämre än övriga befolkningen (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9). Regeringen beslutade 2015 om direktiv för Kommissionen för jämlik hälsa som ska lämna förslag som kan bidra till att hälsoklyftorna i samhället minskar (dir. 2015:60). Kommissionens huvudsakliga fokus ska vara hälsoskillnader mellan olika socioekonomiska grupper i samhället men även att beakta hälsoskillnader hos andra grupper i samhället, t.ex. personer med funktionsnedsättning. Utredningen ska slutredovisas senast den 31 maj 2017.

Målet för hälso- och sjukvårdspolitiken är att befolkningen ska erbjudas en behovsanpassad och effektiv hälso- och sjukvård av god kvalitet. En sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9). Flera av regeringens initiativ vad gäller hälso- och sjukvården väntas få positiva effekter i utvecklingen av funktionshinderspolitiken. Satsningar inom bl.a. områdena kroniska sjukdomar och psykisk ohälsa syftar till att skapa en mer jämlik vård och kan därmed bidra till bättre vård för personer med funktionsnedsättning.

7.12.1 Vidtagna åtgärder

Den 17 december 2015 beslutade regeringen att tillsätta en nationell samordnare med uppgift att stödja det arbete som utförs av myndigheter, kommuner, landsting, och organisationer inom området psykisk hälsa

Prop. 2016/17:188 samt verka för att arbetet samordnas på nationell nivå. I direktiven till samordnaren beskrivs regeringens strategi inom området psykisk hälsa 2016–2020 (dir. 2015:60). Inom ramen för strategin har regeringen ingått en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som syftar till att skapa förutsättningar för ett gemensamt, långsiktigt och systematiskt förbättringsarbete i kommuner, landsting och regioner. Regeringen avsätter ca 1 miljard kronor per år fr.o.m. 2016 t.o.m. 2019 för insatser inom psykiatri och psykisk hälsa (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9).

Personer med funktionsnedsättning får ofta stöd från flera aktörer vilket ställer krav på att insatserna präglas av helhetssyn, samordning och kontinuitet. En patientcenterad vård innebär att personer med funktionsnedsättning, liksom övriga personer, kan få vård utifrån sina individuella behov.

I budgetpropositionen för 2014 aviserades en fyraårig satsning för att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar. Satsningen pågår mellan åren 2014–2017 och omfattar totalt 450 miljoner kronor. Till sammans med företrädare för professions- och patientorganisationer, landsting och berörda myndigheter, har en nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar tagits fram (dnr S2014/395/FS). Ett övergripande syfte med strategin är att främja en mer hållbar och jämlik hälso- och sjukvård med särskilt fokus på primärvården.

Regeringen har ingått en överenskommelse med SKL att genomföra insatser för att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar (S2015/08162/FS). Regeringen har också gett uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla nya kunskapsstöd om och följa upp vården av kroniska sjukdomar (S2015/08200/FS). Socialstyrelsen ska även fördela stimulansmedel till företrädare för patienternas och professionens organisationer eller andra relevanta organisationer för insatser som bidrar till en bättre vård för personer med kroniska sjukdomar. Därutöver har Livsmedelsverket fått i uppdrag att främja arbetet med hälsosamma matvanor inom hälso- och sjukvården för att förebygga kroniska sjukdomar (dnr S2015/08199/FS).

8 Åtgärder med anledning av rekommendationer från FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Dialogen 2014 med FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll, trädde för Sveriges del i kraft år 2009. Av konventionen följer att varje konventionsstat inom två år efter ikraftträdandet ska avge en fullständig rapport till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning om de åtgärder som den vidtagit

för att verkställa sina skyldigheter enligt konventionen och om de framsteg som har nåtts i det hänseendet. Sverige lämnade sin första rapport till kommittén 2011. Varje rapport granskas av kommittén. Sveriges rapport har tagits upp för granskning (en s.k. dialog) vid kommitténs elfte session den 31 mars till den 1 april 2014.

Efter genomförd dialog beslutade kommittén om sina sammanfattande slutsatser (Concluding Observations) till Sverige (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD/C/SWE/CO/1). Det gäller ca 30 rekommendationer som omfattar flertalet av konventionens artiklar. Kommittén uppmanar att sprida synpunkterna till bl.a. regering, riksdag, rättsväsendet, den lokala och regionala nivån, civilsamhället och till media.

Vidare uppmanar kommittén Sverige att lämna in sin kombinerade andra och tredje rapport till kommittén senast den 15 januari 2019 och i denna rapport redogöra för genomförandet av kommitténs rekommendationer. Kommittén understryker vikten av att det civila samhället involveras när rapporten till kommittén ska tas fram.

Regeringen ser arbetet med funktionshinderspolitiken i Sverige och förverkligandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som en central del i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Rekommendationerna från kommittén har därför beretts bl.a. inom ramen för utformningen av den framtida funktionshinderspolitiken och som ett underlag för att ta fram nya mål och en ny struktur för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Detta arbetssätt understryker att funktionshinderspolitiken är en del av arbetet med mänskliga rättigheter som det kommer till uttryck i bl.a. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare innebär det att kommitténs rekommendationer kan beredas inom ramen för de nationella politiska prioriteringarna. Beredning av rekommendationerna från kommittén pågår inom ansvariga departement inom Regeringskansliet. Socialdepartementet har ett samordningsansvar för funktionshinderspolitiken och ansvarar även i enlighet med detta för att samordna Sveriges rapport till kommittén och uppföljning av kommitténs rekommendationer (se avsnitt 4.2.2).

Av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framgår att varje rapport som konventionsstaten lämnar till kommittén ska enligt artikel 36 granskas av denna. Kommittén lämnar därefter förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framför dem till den berörda konventionsstaten. Dessa allmänna förslag och rekommendationer kan vara en viktig vägledning i arbetet med mänskliga rättigheter men är inte juridiskt bindande för konventionsstaten.

Hittills vidtagna åtgärder

I detta avsnitt redovisas åtgärder som hittills vidtagits inom Regeringskansliet och som ligger i linje med bl.a. rekommendationerna från kommittén. Vissa av de redovisade åtgärderna har vidtagits som en följd av rekommendationerna men andra har vidtagits utan direkt anknytning till dessa. Det gäller t.ex. i fråga om åtgärderna på valområdet.

Kommittén har med anledning av artikel 8 i konventionen om att öka medvetenheten om situationen för personer med funktionsnedsättning, uppmanat konventionsstaten att utarbeta en strategi för att öka allmänhetens kunskap om olika funktionsnedsättningar och att förstärka såväl en positiv som en informativ bild av män och kvinnor med funktionsnedsättning som värdiga, oberoende och kapabla individer som har alla de mänskliga rättigheter som erkänns i konventionen i syfte att undanröja sociala och kulturella hinder som diskriminerar i det offentliga livet. Kommittén rekommenderar vidare att särskilda program inrättas, i samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning, för att öka medvetenheten hos anställda i offentlig sektor.

För att tillmötesgå rekommendationen beslutade regeringen 2015 bl.a. att ge Myndigheten för delaktighet (MFD) i uppdrag att i samarbete med Diskrimineringsombudsmannen (DO) genomföra en kommunikations-satsning för att öka kunskapen hos allmänheten, anställda inom den offentliga sektorn, privata aktörer samt hos flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning om innehållet i konventionen (dnr S2015/024/FST). Insatsen ska genomföras under åren 2015–2017. I uppdraget ingår även att till berörda myndigheter och privata aktörer sprida kunskap och att öka medvetenheten om ändringarna i bl.a. 1 kap. 4 § diskrimineringslagen (2008:567) som trädde i kraft den 1 januari 2015 gällande bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. MFD ska också informera om kommitténs rekommendationer till Sverige. Insatsen ska ske i nära samråd med funktionshindersorganisationer och utgå från behov, förutsättningar och villkor för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Artikel 7 i konventionen avser barn med funktionsnedsättning. Kommittén har rekommenderat konventionsstaten att utveckla forskning och insamling av uppgifter och statistik om våld mot barn med funktionsnedsättning. Konventionsstaten rekommenderas vidare att förstärka sina strategier och initiativ för upplysning och utbildning av föräldrar och personal som arbetar med barn samt att öka medvetenheten hos allmänheten.

Både FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s kommitté för barnets rättigheter har bl.a. uttryckt oro över rapporter som visar att barn med funktionsnedsättning utsätts för våld i högre grad än barn utan funktionsnedsättning. Bristen på statistik på området har också påtalats och i de rekommendationer som de båda kommittéerna har lämnat, rekommenderas Sverige att samla in uppgifter och statistik om våld mot barn med funktionsnedsättning. Regeringen har i april 2016 beslutat att bevilja medel till Stiftelsen Allmänna Barnhuset för att genomföra en kunskapssammanställning över utsattheten för våld och kränkningar som drabbar barn med funktionsnedsättning i Sverige. Arbetet har redovisats i september 2016 (S2016/02234/FST).

När det gäller artikel 31 i konventionen om insamling av statistik och information så har kommittén uttryckt oro över bristen på uppgifter och information om frågor som påverkar personer med funktionsnedsättning som tillhör urfolksgrupper och har rekommenderat Sverige att systematiskt samla in, analysera och sprida uppgifter och information som bl.a. innefattar ursprungsbefolkning. För att öka kunskapen om samer med

funktionsnedsättning har regeringen beviljat Nordens välfärdscenter medel för att genomföra en studie om hur livssituationen för samer med funktionsnedsättning och deras anhöriga i de samiska förvaltningskommunerna ser ut (S2016/02027/FST). Studien inkluderar bl.a. frågor om insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och behov på samiska språket, kunskap om samiskt liv och kultur bland olika personalgrupper, boende och färdtjänst, hemsjukvård, förskola- och skola, koppling till särskilt stöd och specialpedagogik samt arbete och sysselsättning. Studien slutredovisades den 15 januari 2017.

När det gäller artikel 27 om arbete och sysselsättning rekommenderar kommittén att konventionsstaten vidtar åtgärder för att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få arbete på grundval av slutbetänkandet av utredningen om en översyn av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, ”FunkA-utredningen” (SOU 2012:31). Kommittén föreslår vidare att konventionsstaten ökar stödåtgärder som t.ex. personliga biträden i arbetslivet, arbetshjälpmedel, sänkta sociala avgifter, ekonomiskt stöd till arbetsgivare, rehabilitering och yrkesutbildning samt vidtar åtgärder för att minska sysselsättnings- och löneskillnaderna mellan könen. Kommittén rekommenderar konventionsstaten att bedöma effekten av att uttrycket ”personer med nedsatt arbetsförmåga eller begränsningar” används på arbetsmarknaden med hänvisning till personer med funktionsnedsättning samt att detta ändras i enlighet med principen om icke-diskriminering.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder i syfte att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att få en anställning. Som exempel kan nämnas att resurser har tillförts för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få jobb inom Samhall AB och för att arbetslösheten i målgruppen ska minska. Satsningen uppgick till 300 miljoner kronor 2016 och beräknas uppgå till 400 miljoner kronor årligen från och med 2017. Detta bedöms skapa ett utrymme för att upp till 2 000 fler personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ska kunna få ett arbete. En satsning har gjorts på Särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS) och flexiblere användning av personligt biträde samt förslag som folkhögskola under längre tid för personer med funktionsnedsättning. Flera av dessa förslag ligger i linje med FunkA-utredningens förslag, Sänkta trösklar högt i tak (SOU 2012:31).

Regeringen har även gett flertalet statliga myndigheter i uppdrag att ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik under perioden 1 april 2016–31 december 2018. Från och med 2017 har regeringen höjt taket för den bidragsgrundade lönekostnaden för subventionerade anställningar med lönebidrag och taknivån för ersättning för personer som har behov av teckentolkstöd vid fortbildning. Inom Regeringskansliet bedrivs ett arbete för att se över lönestöden för personer med funktionsnedsättning i syfte att stärka möjligheterna till arbete.

Kommittén lämnar rekommendationer avseende artikel 9 om tillgänglighet. Rekommendationerna handlar om att kommunerna och de lokala myndigheterna ska ha nödvändiga medel och vägledning för att följa upp, utvärdera och säkra full tillgänglighet till byggnader samt att

Prop. 2016/17:188 behoven av skälig anpassning för personer med funktionsnedsättning på lämpligt sätt integreras i den kommunala planeringen. Kommittén rekommenderar konventionsstaten vidare att krav på tillgänglighet inkluderas systematiskt i alla avtal om offentliga upphandlingar.

Regeringen beslutade i sitt regleringsbrev för Boverket och länsstyrelserna 2014 att särskilt granska kommunernas tillsyn av bestämmelserna om tillgänglighet och enkelt avhjälpna hinder i plan- och bygglagen (2010:900) förkortad PBL, plan- och byggförordningen (2011:338) samt Boverkets föreskrifter (BFS 2011:13 – HIN 2, BFS 2013:9 – HIN 3). Boverket har därefter i sin tillsynsvägledning och i PBL kunskapsbanken, tagit fram vägledningstexter riktade till dem som arbetar med plan- och byggfrågor. Länsstyrelserna har beskrivit hur tillgänglighet och enkelt avhjälpna hinder tillämpas i sina län.

Artikel 29 i konventionen gäller deltagande i det politiska och offentliga livet. Kommittén rekommenderar konventionsstaten att säkerställa att utbildning för väljare görs tillgänglig, att valinformation erbjuds i tillgängliga format för personer med funktionsnedsättning, att valkampanjer görs fullt tillgängliga, att det finns stöd vid vallokaler och att de mekanismer som inrättas för att underlätta stödet till väljare utvecklas i nära samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning så att deras behov blir tillgodosedda samt att röstmottagare vid vallokalerna är utbildade för att hjälpa väljarna. Kommittén rekommenderar även konventionsstaten att säkerställa att alla personer med funktionsnedsättning som väljs till ett offentligt förtroendeuppdrag får allt stöd som krävs, inklusive personliga assistenter. Genom beslut om ändring i vallagen (2005:837) genom propositionen Tillgänglighet och deltagande i val (prop. 2013/14:37, bet. 2013/14:KU9, rskr. 2013/14:124) har sedan januari 2014 den tidigare möjligheten för kommuner att använda lokaler som inte uppfyller kraven på tillgänglighet tagits bort. Vallokaler och lokaler för förtidsröstning ska vara tillgängliga för var och en. De lokaler som inrättas för röstmottagningen måste anpassas så att alla väljare har lika tillgång till dem. Lokalernas utformning ska inte hindra väljare med nedsatt fysisk, psykisk, intellektuell eller sensorisk funktionsförmåga från att delta i val.

Det har tydliggjorts i vallagen att en väljare som inte själv kan göra i ordning sina röster får anlita inte bara röstmottagarna utan även någon annan person som biträde vid röstningen, 7 kap. 3 § vallagen. Vidare har beslutats att som röstmottagare får endast förordnas en person som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget, 3 kap. 5 § vallagen. Detta beslutades genom propositionen Ökad effektivitet, säkerhet och tillgänglighet i valförfarandet (prop. 2013/14:124, bet. 2013/14:KU31, rskr. 2013/14:231). Ändringarna trädde i kraft i januari 2015.

För att förenkla för väljare som har svårt att läsa och för att minska risken för sammanblandning, får de politiska partierna använda sin partisymbol på valsedlarna. Dessa lagändringar skedde genom beslut om propositionen Proportionell fördelning av mandat och förhandsanmälan (prop. 2013/14:48). Ändringen trädde i kraft i januari 2015.

När det gäller artikel 33 i konventionen om nationellt genomförande och övervakning har kommittén rekommenderat att konventionsstaten inrättar en oberoende övervakningsmekanism i enlighet med Parisprincip-

erna (FN:s resolution om Parisprinciperna A/RES/48/134, 20.12.193) som effektivt fullgör skyldigheten enligt konventionen. Prop. 2016/17:188

Regeringen har den 18 oktober 2016 beslutat en skrivelse om regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29). I denna skrivelse gör regeringen bedömningen att en nationell institution för mänskliga rättigheter, enligt de så kallade Parisprinciperna, bör inrättas i Sverige. Riksdagen bör vara huvudman för en sådan institution.

Konstitutionsutskottet har den 26 januari 2017 beslutat att ge en utredare i uppdrag att överväga och analysera om det är lämpligt att den nationella MR-institutionen (institutionen om mänskliga rättigheter) blir en del av Riksdagens ombudsmän (JO) och på vilket sätt det skulle kunna ordnas organisatoriskt. Uppdraget ska redovisas senast den 13 juni 2017 (Riksdagen konstitutionsutskottet, utskottssammanträde 2016/17:24).

Fortsatt beredning av rekommendationerna

Som framgår ser regeringen arbetet med funktionshinderspolitiken i Sverige som en central del i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter genom att förverkliga FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Rekommendationerna från kommittén har därför också beretts bl.a. inom ramen för utformningen av den framtida funktionshinderspolitiken men också i det löpande arbetet genom att regeringen har beslutat om särskilda åtgärder i nära anslutning till kommitténs rekommendationer.

Kommittén lämnade ca 30 rekommendationer till Sverige i maj 2014 och det återstår ännu ett betydande beredningsarbete innan en fullständig redovisning till kommittén kan ske. Rekommendationerna ska redovisas till kommittén senast den 15 januari 2019 och mindre än halva tiden är kvar till dess redovisningen ska ske. Regeringen gör mot denna bakgrund bedömningen att detta arbete behöver påskyndas.

I skrivelsen Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter som nämns tidigare i detta avsnitt, anvisas möjligheten att överväga ett åtgärds- eller handlingsprogram med anledning av rekommendationer från olika granskningsorgan. Mot bakgrund av behovet av att påskynda beredningen av rekommendationerna från kommittén anser regeringen att åtgärds- eller handlingsprogram är en lämplig åtgärd att överväga vidare.

9 Förberedelser för ett nytt styr- och uppföljningssystem

Regeringens bedömning: Myndigheten för delaktighet (MFD) bör, med utgångspunkt i förslaget om nationellt mål och inriktning av genomförandet av funktionshinderspolitiken, fortsätta att följa utvecklingen på området under tiden styr- och uppföljningssystemet bereds.

MFD bör vidare ges i uppdrag att i samarbete med länsstyrelserna och i samråd med Sveriges Kommuner och Landsting ge stöd till landsting och kommuner att genomföra sina funktionshinderspolitiska strategier och planer. För stöd till landsting och kommuner beräknas uppdragets kostnader till 13 miljoner kronor per år under tre år och finansieras inom ramen för utgiftsområde 9, anslag 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet.

Skälen för regeringens bedömning

Grunder för funktionshinderspolitiken

Regeringen vill i detta sammanhang betona att en tydlig grund för arbetet inom funktionshinderspolitiken kommer att vara lagd i och med det nationella målet och inriktningen av genomförandet av funktionshinderspolitiken som presenteras i denna proposition. Det nya målet innebär betoning av mänskliga rättigheter samt förtydligande och uppdatering av begrepp.

I sektorsmyndigheternas instruktioner finns föreskrifter om att dessa ska samordna, stödja och vara pådrivande i förhållande till övriga aktörer inom sektorn. Detta gäller även fortsättningsvis. Enligt 1 § förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken, föreskrivs att myndigheter under regeringen ska utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de funktionshinderspolitiska målen. Ansvars- och finansieringsprincipen innebär att varje sektor i samhället har ansvar för att funktionshinderspolitiken genomförs. Det är hela samhällets ansvar att se till att människor inte exkluderas och att alla människors kompetens tas tillvara (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9). Genom strategin för funktionshinderspolitiken 2011–2016 har 22 strategiska myndigheter haft särskilda mål att genomföra inom området. Ett resultat av detta torde vara att arbete med funktionshindersfrågor, på ett annat sätt än tidigare, har blivit en naturlig del av dessa myndigheters verksamhet och skapar förutsättningar för fortsatt arbete.

Regeringen kan sammantaget konstatera att det de senaste åren lagts en grund med förstärkta institutionella ramar för att arbete och utveckling inom funktionshindersområdet ska kunna fortgå, även under den period då beredningen av styr- och uppföljningssystemet pågår.

Myndigheten för delaktighet (MFD) fortsätter att följa utvecklingen under tiden styr- och uppföljningssystemet bereds

MFD har enligt sin instruktion, förordning (2014:234) med instruktion för Myndigheten för delaktighet, till uppgift att främja respekten för och medvetenheten om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten ska vidare ur ett rättighets-, mångfalds-, jämställdhets- och medborgarperspektiv, verka för full delaktighet i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning i alla åldrar och för jämlikhet i levnadsvillkor. Dessutom ska myndigheten bidra till kunskapsutveckling i frågor som rör delaktighet, tillgänglighet, universell utformning, välfärdsteknologi, miljö, levnadsvillkor och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten ska arbeta tvärsektoriellt och sprida kunskap, ansvara för utbildnings- och informationsinsatser, förmedla erfarenheter

och goda exempel, initiera utvecklingsarbete, initiera och följa forskning samt främja innovationer i nationella och internationella sammanhang. Myndigheten ska vidare främja ett systematiskt och effektivt genomförande av funktionshinderspolitiken på alla nivåer i samhället samt följa upp, utvärdera och analysera insatser från statliga myndigheter, kommuner, landsting och andra aktörer i förhållande till de funktionshinderspolitiska målen. Myndigheten ska ha samlad kunskap om arbetet för ökad tillgänglighet och dess resultat samt om utveckling och skillnader i levnadsvillkoren för personer i alla åldrar och kön med funktionsnedsättningar, bland annat genom att göra kartläggningar, uppföljningar, utvärderingar och analyser däribland samhällsekonomiska analyser (jfr. 1, 3, och 4 §§ i nämnd förordning).

Regeringen kan konstatera att MFD genom instruktionen har försetts med de instrument som krävs för att effektivt kunna följa utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Regeringen ser dock att myndigheten under tiden då styr- och uppföljningssystemet bereds kommer att behöva följa utvecklingen noggrant så att inte denna minskar i takt eller avstannar. Regeringen anser att det är väsentligt att myndigheten använder de verktyg som ges i instruktionen fullt ut för att följa verksamheten och hålla regeringen underrättad om denna. MFD bör även fortsättningsvis till regeringen lämna in en årlig rapport över utvecklingen men även, om det är påkallat, lämna information i särskild ordning.

Stärkt stöd till kommuner och landsting

Det är av betydelse att landsting och kommuner kan ges stöd i sitt arbete med att genomföra sina funktionshinderspolitiska strategier och planer. Förutsättningar och kompetens i kommunerna kan dock variera. Större kommuner kan ha goda möjligheter till kompetensförsörjning inom exempelvis övergripande fysisk planering medan mindre kommuner inte alltid har möjligheter till fast egen kompetens inom ett sådant område. Möjligheterna till att integrera ett funktionshindersperspektiv i kommunernas verksamhet kan därmed variera bl.a. beroende på dessa förhållanden.

Landstingen har ansvarsområden inom vilka utveckling av tillgänglighet och delaktighet är av särskild betydelse. Det gäller bl.a. folkhälsa och vård, deltagande i politisk verksamhet, kultur, trafik och samhällsplanering samt miljö och hållbar utveckling.

Det är dock viktigt att i detta sammanhang betona kommunernas och landstingens självständiga roll i enlighet med den kommunala självstyrelsen och uppmärksamma att funktionshinderspolitiken ofta genomförs hos dessa huvudmän genom regionala och lokala funktionshinderspolitiska mål och strategier där målsättningar och riktlinjer för politiken anges. En viktig del i regeringens satsning blir således att genom MFD i samarbete med länsstyrelserna stödja de kommunala huvudmännen i deras arbete med att genomföra sina mål och strategier för genomförande av funktionshinderspolitiken. Enligt förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion ska länsstyrelserna verka för att nationella mål får genomslag i länen, vilket omfattar bl.a. nationella mål för funktionshinderspolitiken. Instruktionen föreskriver också att länsstyrelserna vid samråd, beslut och andra åtgärder ska verka för tillgänglighet och

Prop. 2016/17:188 delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Vidare föreskrivs att länsstyrelserna ska integrera ett jämställdhets- och rättighetsperspektiv i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta jämställdhet och mänskliga rättigheter i den egna verksamheten, särskilt skyddet mot diskriminering.

Regeringen gör bedömningen att 13 miljoner kronor per år under tre år bör tilldelas MFD:s anslag för konkret stöd till landsting och kommuner i deras arbete med att integrera funktionshindersperspektivet i verksamheter samt för att ge stöd i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiska mål och strategier hos dessa huvudmän. I arbetet ska beaktas såväl ett rättighetsperspektiv som ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv.

Uppdraget bör genomföras i samråd med Sveriges Kommuner och Landsting. Länsstyrelserna i berörda län bör utgöra samarbetspart till MFD i arbetet med att stödja landsting och kommuner. MFD får vid disponering av medlen fördela medel till länsstyrelserna som MFD samarbetar med vid genomförande av uppdraget.

Regeringen har för avsikt att återkomma med närmare överväganden om inriktning och nyttjande av de aktuella medlen, bl.a. vilka villkor som bör ställas upp för medelsfördelningen.

10 Ökade kunskaper om mänskliga rättigheter och funktionshinder i kommuner och landsting

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att inom ramen för kunskapsguiden.se och i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting och andra berörda aktörer, ta fram och genomföra en webbaserad utbildning om vad det offentliga ansvar för mänskliga rättigheter betyder för den praktiska yrkesutövningen i kommunala eller landstingskommunala verksamheter. Uppdragets kostnader beräknas till 1 miljon kronor per år under tre år och finansieras inom ramen för utgiftsområde 9, anslag 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet.

Skälen för regeringens bedömning

Behov av kompetensutveckling

Regeringen konstaterar att det fortsatt finns ett behov av insatser för kompetensutveckling gällande mänskliga rättigheter avseende funktionshinder och att detta gäller särskilt den praktiska tillämpningen hos anställda som arbetar i verksamheter som möter enskilda i kommuner och landsting. Det är i mötet mellan anställda och den enskilde som mänskliga rättigheter omsätts till praktik. Kompetensinsatser gällande förhållningssätt och agerande utifrån mänskliga rättigheter till dem som möter den enskilde i sitt arbete såsom personal inom hälso- och sjukvård, funktionshindersstöd och äldreomsorg etc. har hittills inte getts i så stor

utsträckning. Det är av särskild vikt att fokus är på det offentligas ansvar för mänskliga rättigheter i den praktiska yrkesutövningen, i synnerhet där anställda i sin yrkesutövning ska främja individens självständighet och självbestämmande.

Det finns ett behov av att anställda i verksamheter som möter personer med funktionsnedsättning ges insikt och förståelse för att de i sin roll som offentligt anställda har ett ansvar att säkerställa att människor, inklusive personer med funktionsnedsättning, får sina rättigheter tillgodosedda. Det handlar om att i sin yrkesutövning och sitt agerande kunna tillämpa ett rättighetsperspektiv i vardagen.

Mot den bakgrunden gör regeringen bedömningen att det finns skäl att överväga särskilda utbildningsinsatser för anställda inom kommun och landsting. Regeringen anser att en lämplig åtgärd för en sådan utbildning är att den genomförs inom ramen för den s.k. kunskapsguiden.se. Detta är en webbaserad nationell plattform som samlar kunskap inom evidensbaserad praktik, psykisk ohälsa, äldre, missbruk, barn och unga samt funktionshinder. Kunskapsguiden ska ge bästa tillgängliga stöd samt kunskap och vägledning i yrkesroller. Syftet med kunskapsguiden är att underlätta kunskapsstyrning, kunskapsspridning och kunskapsinhämtning samt att främja att personal på alla nivåer som arbetar med hälsa, vård och omsorg ska kunna använda den mest aktuella kunskapen och de bästa metoderna och modellerna. Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att inom ramen för kunskapsguiden.se, i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och med berörda aktörer, ta fram och genomföra en webbaserad utbildning om vad det offentligas ansvar för mänskliga rättigheter betyder för den praktiska yrkesutövningen i kommunala eller landstingskommunala verksamheter. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska vara en utgångspunkt i arbetet. Socialstyrelsen bör tillföras 1 miljon kronor per år i tre år för detta ändamål.

Kompetensutveckling för statligt anställda

Uppsala universitet har sedan 2014 regeringens uppdrag att utarbeta och genomföra ett övergripande program för kompetensutvecklingsinsatser om de mänskliga rättigheterna för anställda inom statlig förvaltning. Uppdraget syftar till att utvalda myndigheters personal ska ha tillräcklig kännedom om de mänskliga rättigheterna och deras innebörd för att kunna känna igen situationer där rättighetsfrågor aktualiseras inom ramen för den egna yrkesutövningen.

Inom ramen för uppdraget har Uppsala universitet utarbetat ett övergripande program för kompetensutvecklingsinsatser innefattande utbildningar på grundläggande och avancerad nivå. I samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting har Uppsala universitet bl.a. tagit fram en webbaserad introduktion till mänskliga rättigheter. Arbetet har även inkluderat framtagande av utbildningsmaterial och metoder för spridning av materialet.

Uppsala universitet ska slutredovisa uppdraget senast den 31 mars 2017.

Av regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29) framgår att en väsentlig del av Sveriges konventionsefterlevnad vad gäller mänskliga rättigheter är beroende av verksamheten i kommuner och landsting. Rätten till exempelvis hälsa, utbildning, delaktighet och inflytande konkretiseras i mötet mellan dessa aktörer och medborgarna.

Kommunerna ska enligt regeringsformen sköta lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund (14 kap. 2 § regeringsformen). Den kommunala självstyrelsen innebär att kommunerna och landstingen har en långtgående självständighet i hur verksamheten ska utformas och vilka åtgärder som ska vidtas för att säkerställa respekt för de mänskliga rättigheterna, jfr 2 kap. 2 § kommunallagen (1991:900). En viktig del i regeringens arbete för konventionsefterlevnad bör därför vara en systematisk samverkan med kommuner och landsting.

Mot den bakgrunden har regeringen sedan 2014 en överenskommelse med SKL om att stärka arbetet för de mänskliga rättigheterna på kommunal nivå (A2014/02289/DISK och A2011/04602/DISK). Målet för överenskommelsen är att med utgångspunkt i de rekommendationer och synpunkter från internationella granskningsorgan som rör kommuner och landsting utveckla arbetet med att stärka respekten för mänskliga rättigheter samt kunskapen om hur mänskliga rättigheter kan omsättas i praktiken inom den kommunala verksamheten. Som en del i överenskommelsen har SKL genomfört en kartläggning av kommuners och landstings arbete med mänskliga rättigheter och av vilket stöd som behövs eller efterfrågas. Sedan våren 2015 sker arbetet med överenskommelsen enligt en handlingsplan (SKL:s dnr 11/7554) som bygger på slutsatserna i kartläggningen. I handlingsplanen betonas att det krävs en positionsförflyttning från enstaka punktinsatser till ett mer systematiskt arbete för att säkerställa mänskliga rättigheter i kommuner, landsting och regioner. Målgruppen för arbetet med handlingsplanen är framför allt ledande förtroendevalda och nyckelpersoner inom förvaltningen.

Regeringens uppfattning är att överenskommelsen med SKL har visat sig vara en bra grund när det gäller att säkerställa efterlevnaden av de konventionsåtaganden som är relevanta för verksamheten i kommuner och landsting. Överenskommelsen bildar också en formaliserad plattform för samråd mellan regeringen och SKL. Regeringen följer aktivt, och samråder fortlöpande med SKL om, det arbete som sker inom ramen för överenskommelsen. SKL ska följa upp arbetet med överenskommelsen och lämna en samlad redovisning av verksamheten och medelsanvändningen senast den 1 september 2017.

Regeringens bedömning: En utredning bör tillsättas för att se över styrningen inom funktionshinderspolitiken med inriktning mot att beskriva tillämpningen av principen om universell utformning. Utredningen bör vidare lämna förslag till utformning av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem som grundas på det nya nationella målet och den nya inriktningen.

Skälen för regeringens bedömning

Tillämpningen av principen om universell utformning bör beskrivas

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning artikel 2 anges en definition av begreppet universell utformning. Definitionen innebär ”sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. Universellt utformade ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.”

Principen om universell utformning kan innebära att när samhället utformas och planeras så är det grundläggande att göra rätt från början genom att redan initialt säkerställa tillgänglighet så att det inte finns behov av att åtgärda i efterhand. Exempel på principen eller inriktningen kan enligt rapport från Myndigheten för delaktighet (MFD) vara att säkerställa kompetensen hos personal eller de digitala systemens tillgänglighet eller att det finns tillräckligt breda dörrar. Det kan beröra allt från vallokaler och lekparkar till en tågstation och omfatta allt från den byggda miljön till information och kommunikation. Alla fysiska produkter t.ex. mobiltelefoner, biljettautomater, hus och fordon bör utformas så att fler kan använda dem. I de system som binder samman olika tjänster och produkter måste det säkerställas att inte funktionshinder uppstår i överlappningarna mellan olika delar av systemen. Principen innebär i detta sammanhang inte tvingande regler eller någon formell styrning. Principen handlar heller inte om att lägga på nya kostnader utan ska betraktas som en vägledning som möjliggör överväganden så att onödiga hinder för användningen kan undvikas.

Regeringen gör bedömningen att universell utformning kan bidra till att förverkliga konventionens intentioner samt målet om tillgänglighet och delaktighet. Universell utformning kan vidare bidra till att personer med funktionsnedsättning ska kunna ges möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning.

Inom ramen för den utredning som föreslås kan förslag lämnas på hur principen om universell utformning i högre utsträckning ska kunna tillämpas av aktörer inom såväl offentlig som privat sektor. En viktig utgångspunkt är att åtagandet och kostnaderna för offentlig och privat sektor inte ska öka. Principen syftar i stället till att ge incitament och vägledning att göra rätt från början och därigenom bidra till att förbättrad effektivitet genom åtgärder som inte skapar behov av dyra särlösningar (se även avsnitt 5.2).

Regeringen har i avsnitt 5 framhållit att viktiga utgångspunkter för den nya funktionshinderspolitiken bör vara långsiktighet och stabilitet. För att ge exempelvis statliga myndigheter och kommuner och landsting stabila planeringsförutsättningar behöver förändringar i t.ex. mål för samhällsområden och myndighetsuppgifter grundas på väl genomarbetade analyser och underlag för att kunna ligga fast under längre tid. Som framgår i avsnitt 5 ger remissvar stöd för bedömningen att ytterligare beredning behövs inom dessa områden. Regeringen vill i detta sammanhang erinra om följande perspektiv som den nya funktionshinderspolitiken ska utgå från.

Konventionen, inklusive de allmänna principerna, liksom de rekommendationer som kommittén har lämnat är en utgångspunkt i regeringens funktionshinderspolitik.

Jämställdhet behöver bli en tydligare del av politiken. Att utjämna skillnader i levnadsvillkor mellan flickor och kvinnor samt pojkar och män med funktionsnedsättning är prioriterat. Likaså är det angeläget att tydliggöra barnets rättigheter i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning. Barn är rättighetsinnehavare enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och deras bästa ska vara i centrum i alla åtgärder som rör dem.

Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle. Människors socioekonomiska bakgrund eller utbildningsnivå ska inte avgöra vilken möjlighet vederbörande har att få rätt stöd. Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande om människors lika värde ska respekteras. Att förebygga uppkomsten av all form av diskriminering är därför en viktig del i arbetet för full delaktighet och jämlikhet.

Individuella förutsättningar och behov är också en grundläggande utgångspunkt i arbetet för en socialt hållbar utveckling. De mål som har beslutats inom ramen för FN:s Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen utgör härvid en viktig del i arbetet. När vi bygger samhället smart och hållbart ska hela befolkningens behov och förutsättningar beaktas. Vidare måste ansvars- och finansieringsprincipen tydligt gälla (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9, sid. 113).

MFD har i sin rapport föreslagit effekt- och resultatmål för elva samhällsområden. I avsnitt 5 framgår dock att bl.a. dessa mål inte har kunnat beredas med berörda aktörer i önskvärd utsträckning utan behöver därför vidareutvecklas i samråd med bl.a. myndighetsföreträdare för dessa områden. Vidare behöver förutsättningar för möjligheten till uppföljning av identifierade mål också noggrant bedömas i detta sammanhang.

MFD har vidare lämnat förslag som gäller styrningen av de statliga myndigheterna, bl.a. den som framgår av förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Även i detta sammanhang finns det behov av att utveckla underlaget. MFD:s förslag om ändrade uppgifter för myndigheterna kan prövas inom ramen för detta arbete.

Sammantaget innebär de förändringar som MFD föreslår i sin rapport en betydande förändring för såväl genomförandet av funktionshinders-

politiken som myndigheternas egen verksamhet. Detta ställer höga krav på ett tillräckligt beredningsunderlag och att berörda myndigheter bereds möjlighet till samråd i beredningsarbetet. Regeringen har mot denna bakgrund gjort bedömningen att styrningen av funktionshinderspolitiken bör övervägas vidare i en särskild utredning. Detta arbete bör utgå från de perspektiv som redovisas tidigare samt det föreslagna nationella målet för funktionshinderspolitiken och den nya inriktning på arbetet som föreslås i avsnitt 5. Arbetet bör resultera i att konkreta förslag ska kunna lämnas till utformning av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem som är väl förankrat hos berörda myndigheter och organisationer.

12 Konsekvenser av förslagen

Allmänt

I propositionen lämnas förslag till förändrat nationellt mål. De skäl som anförs för detta är att förändringar skett sedan det nuvarande målet infördes år 2000 och att utgångspunkten för funktionshinderspolitiken numera är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Andra orsaker är svårigheter med uppföljning av delar av målet samt att nuvarande mål använder begreppet personer med funktionshinder i stället för det som gäller i dag nämligen personer med funktionsnedsättning. Vidare fokuserar förslaget inte på enskilda diskrimineringsgrunder. Regeringen gör med sitt förslag till nationellt mål ett förtydligande och en uppdatering som visar bl.a. att konventionen är en uttrycklig utgångspunkt.

Mot bakgrund av att det nya nationella målet innebär främst förtydligande och uppdatering av begrepp, så bedömer regeringen att detta inte bör leda till ökade kostnader för vare sig stat, kommuner eller privata företag. *Regelrådet* har i sitt remissvar konstaterat att förslaget inte får sådan betydelse för företag att rådet yttrar sig. Tydliggörande av det nationella målet innebär i stället ett förbättrat stöd till olika aktörer i deras överväganden kring olika insatser för att öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. Detta kan i sin tur skapa bättre förutsättningar för samhällsekonomiskt effektiva lösningar med behov av lägre utnyttjande av offentligt finansierade individuella stöd. En ytterligare orsak till att det nya målet inte bedöms leda till ökade kostnader är att det mål som föreslås är mer renodlat än nuvarande mål och tydligare inriktat mot funktionshinderspolitik. Målet är heller inte inriktat mot enskilda diskrimineringsgrunder utan är mer allmängiltigt.

Regeringen föreslår också förändringar i inriktningen av arbetet med funktionshinderspolitiken. Nuvarande inriktning för funktionshinderspolitiken beslutades i propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79) och inriktningen innebär att det handikappolitiska arbetet ska identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder, att förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder, att ge barn, ungdomar och vuxna med funktions-

Prop. 2016/17:188 hinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Det förslag till inriktning som regeringen presenterar i denna proposition är de fyra områdena: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för att stärka individens självständighet samt att förebygga och motverka diskriminering. Dessa områden ska tillsammans bidra till det nationella målet om ett tillgängligt och jämlikt samhälle för alla personer, oavsett funktionsförmåga. Förslaget till inriktning innebär en högre grad av konkretisering av det nationella målet än vad som är fallet med nuvarande inriktning och en grund för vägledning vid t.ex. planering av insatser. Syftet med den föreslagna inriktningen är dock detsamma som för nu gällande inriktning, dvs. att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet. Den nya inriktningen innebär dock ett förtydligande jämfört med nuvarande inriktning och är en vägledning för på vilket sätt funktionshinder kan förebyggas och undanröjas för att det nationella målet ska kunna nås.

Regeringen bedömer att detta förslag inte leder till ökade kostnader för berörda aktörer. Genom att inriktningen av funktionshinderspolitiken nu blir tydligare skapas också förutsättningar för att fler beslut ska kunna fattas utifrån principen om universell utformning. Principen om universell utformning innebär inte tvingande regler eller någon formell styrning. Principen handlar heller inte om att lägga på nya kostnader i övrigt.

På detta sätt kan onödiga funktionshinder undvikas och ökad tillgänglighet och delaktighet skapas. Det innebär även i detta fall att samhällsekonomiska aspekter i högre utsträckning kan beaktas.

Konsekvenser för jämställdheten och för barnrättsperspektivet

I utgångspunkterna för denna proposition anges att jämställdhet behöver bli en tydligare del av funktionshinderspolitiken. Att utjämna skillnader i levnadsvillkor mellan flickor och kvinnor samt pojkar och män med funktionsnedsättning är prioriterat. I regeringens förslag till nationellt mål beaktas jämställdhet och ett barnrättsperspektiv genom de allmänna principer som gäller för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det anges också att det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Vid genomförandet av uppdrag som redovisas i avsnitt 7 samt av den utredning som redovisas i avsnitt 11, ska jämställdhetsaspekter särskilt beaktas.

I utgångspunkter för propositionen framgår också att ett barnrättsperspektiv är angeläget att beakta i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning

Förslag och bedömningar i denna proposition bedöms således sammantaget bidra till att stärka ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv inom funktionshinderspolitiken. Förutsättningarna för jämställdhet bedöms öka och barn med funktionsnedsättning ges ökade förutsättningar till jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället.

Konsekvenser med anledning av förslag till uppdrag

Myndigheten för delaktighet bör tillföras totalt 13 miljoner kronor per år i tre år för att stimulera genomförandet av regeringens funktionshinders-

politik. Socialstyrelsen bör tillföras 1 miljon kronor per år i tre år för att ta fram och genomföra en utbildning i mänskliga rättigheter och funktionshinder. Prop. 2016/17:188

När det gäller övriga uppdrag till Arbetsförmedlingen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens skolverk, Universitets- och högskolerådet, Myndigheten för delaktighet, Post- och telestyrelsen, Trafikanalys, Diskrimineringsombudsmannen, Boverket och Domstolsverket bedömer regeringen att dessa ryms inom de medelsramar som har anvisats myndigheterna.

Sammanfattning av rapporten En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle

I denna rapport lämnar Myndigheten för delaktighet (MFD) förslag som ska göra funktionshinderspolitiken mer effektiv, skapa långsiktighet och innebära högre grad av tydlighet än tidigare. Den funktionshinderspolitiska utvecklingen är beroende av många aktörer på olika nivåer, såsom statliga myndigheter, landsting/regioner, kommuner, privata aktörer och det civila samhället. Funktionshinderspolitiken ska därför ses som en politik som riktar sig mot hela samhället. MFD ser också vikten av sin egen roll i arbetet med att utveckla och sprida kunskap, stödja samhällsaktörerna och vara samlande för funktionshinderspolitikens genomförande.

De förslag som lämnas i denna rapport avser att skapa en enklare utformning av genomförandet av politiken och styrningen av densamma. Riksdag och regering behöver tydligt signalera att funktionshinderspolitiken är viktig för samhällets hållbara utveckling och för att Sverige ska kunna leva upp till sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och i arbetet med FN:s globala utvecklingsmål i Agenda 2030.

Förslagen om en funktionshinderspolitik för samhället omfattar två huvuddelar. Den första delen innehåller förslag som MFD föreslår att regeringen lägger fram till riksdagen att besluta om. Den andra delen är förslag som myndigheten föreslår ligger till grund för en ny regeringsbeslutad strategi.

Sammanfattning av rapporten Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016

Prop. 2016/17:188
Bilaga 2

I denna rapport presenterar Myndigheten för delaktighet (MFD) en analys av utvecklingen av funktionshinderspolitiken under strategiperioden i förhållande till inriktningsmålen och de nationella målen som står beskrivna i En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016 (hädanefter kallad strategin).

Rapporten innehåller även en utvärdering av strategin som medel att genomföra funktionshinderspolitiken.

Utvecklingen inom de flesta politikområden har gått långsamt. Det är framförallt inom områdena kultur, media, it och transport som utvecklingen har varit positiv. Detta har skapat bättre förutsättningar för ökad delaktighet och förbättrade levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt har utvecklingen inom områden som fysisk tillgänglighet och arbetsmarknad stått stilla eller endast gått långsamt framåt under strategiperioden.

Förteckning över remissinstanser

Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Kriminalvården, Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Migrationsverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Barnombudsmannen, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Inspektionen för socialförsäkringen, Statistiska centralbyrån, Arbetsgivarverket, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Östergötland, Statskontoret, Konsumentverket med Konsumentombudsmannen. Upphandlingsmyndigheten, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Sameskolstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Skolforskningsinstitutet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Universitets- och högskoleområdet, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Trafikverket, Transportstyrelsen, Trafikanalys, Statens väg- och transportforskningsinstitut, Sjöfartsverket, Tillväxtverket, Regelrådet, Boverket, Verket för innovationssystem (Vinnova), Sametinget, Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för press, radio och tv, Valmyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Svenska ESF-rådet, Dorotea kommun, Enköpings kommun, Falkenbergs kommun, Forshaga kommun, Gotlands kommun, Härnösands kommun, Höganäs kommun, Järfälla kommun, Kalmar kommun, Kungälv kommun, Kävlinge kommun, Lessebo kommun, Malmö kommun, Oxelösunds kommun, Pajala kommun, Skurups kommun, Sollefteå kommun, Stockholms kommun, Strömstads kommun, Söderköpings kommun, Sölvesborgs kommun, Uppvidinge kommun, Vetlanda kommun, Västerås kommun, Årjängs kommun, Älvsbyns kommun, Ödeshögs kommun, Östersunds kommun, Södermanlands läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Västmanlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Norrbottens läns landsting, BRIS, Centralförbundet Roma International, Civil Right Defenders, Folkbildningsrådet, Forum Kvinnor och Funktionshinder, Friskolornas riksförbund, Handikappförbunden, Idéburna skolors riksförbund, Judiska centralrådet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Lika unika – Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Nationell samverkan för psykisk hälsa – NSPH, Nätverket unga för tillgänglighet, Riksidrottsförbundet, Romano Pasos Research Center, Rädda barnen, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), Saco, SIOS, samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Studieförbunden, Svensk sjuksköterskeförening, Svenska FN-förbundet, Svenska Läkaresällskapet, Svenska Parasportförbundet, Svenska Tornedalings Riksförbund, Svenskt Näringsliv, Sverigefinländarnas delegation, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Sveriges konsumenter, Sveriges Läkarförbund, TCO, Vårdförbundet.

Utanför remisslistan har följande inkommit med synpunkter:

Prop. 2016/17:188
Bilaga 3

Riksföreningen Grunden Sverige, Stockholms läns landsting – Trafikförvaltningen, Astma- och allergiförbundet, Personskadeförbundet RTP, Lärarnas riksförbund, Hörselskadades Riksförbund (HRF), Synskadades Riksförbund, Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHR – Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet, Mag- och tarmförbundet, Autism- och Aspergerförbundet, Resenärsforum, Sveriges Arbetsterapeuter, Civos – Civilsamhällets organisationer i samverkan, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Sveriges Dövblinda, Elöverkänsligas Riksförbund, Svensk Kollektivtrafik, Svensk förening för allmänmedicin

.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 maj 2017

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Hultqvist, Andersson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Shekarabi, Eriksson, Skog, Ekström

Föredragande: statsrådet Anders Ygeman

Regeringen beslutar proposition Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken